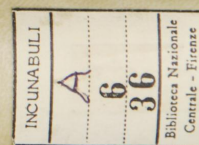

GAFVRII
Theorica
Musicae.

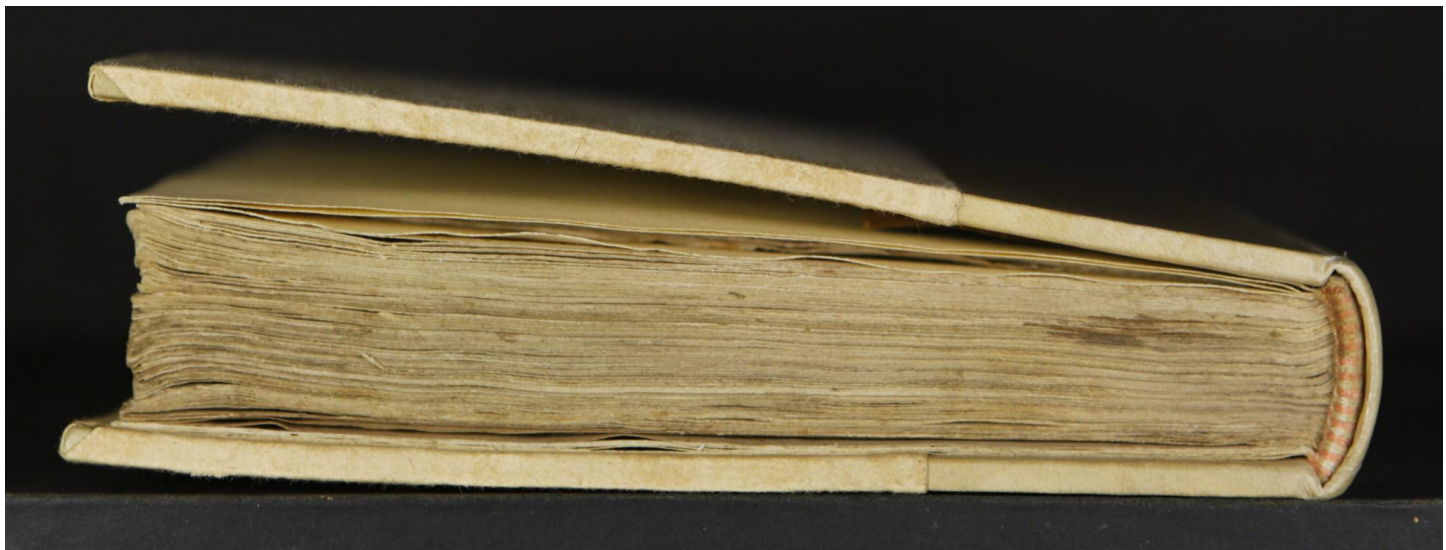
Neapoli
1480

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. A.6.36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. A.6.36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. A.6.36

A
6
36
BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

Gafurio F.

Theorica musicae.

Neapoli, F. di Dino, 1480.

187

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.

Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.

Magl. A.6.36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. A.6.36

1480

Franchini Gaspari Theoria
Musicae: Neapoli, per Franciscum
de Dino Florentinum, 1480. in 4.to

Questa rarissima Edizione è registrata
dal Maittaire alla pag. 155. del Tom. 1.
ma affatto ignota agli altri Bibliografi.
Il Saffio alla pag. 345. della sua Ispo-
ria Tipograf. Milanese, molto parla del
Gaspari e dell'opera sua ma non dà veruno
indizio di conoscere questa Edizione dell'opera
del Gaspari del sec. XV. Ne meno il Malegole
che fu ^{il} discepolo de' Commentari, onde ce
conosce un breve dettaglio.

Comincia l'Opera senza verun Premis-
so Epistola colla Rubrica o fin Intito-
lazione in lettere maiuscole de affecti-
bus et Comendatione Musicae Capitulum
primum senza la prima iniziale
ma colle parole Gaspari Sympliciter manu.
Il carattere è rotondo senza disegni
con molte abbreviature, con l'empia
Interpunzione, senza paginatura, e senza
legittimo. L'Opera è divisa in 12 libri;
ed i libri in capitoli: Alla pag. 13. v.
è un curioso incaglio in legno apprimente
le ^{personae} ~~figure~~ che battono il martello dell'inci-
dine ^{per} indicare le consonanze. A tergo
della pag. 28. altre figure indicanti le
proporzioni arismetice e geometriche
copiature a tergo della pag. 46. alla pag.
51. ed alla pag. 96. vi è incisa un'organo
con figure che lo suonano, con le note
musicali e colla intitolazione Introduc-
tum Musicae F. Gaspari il qual legno
si trova parimente nel Trattato Practi-
ce Musicae dell'istesso Autore im-
presso in Botafina nel 1502. in fol.

in cui altro parla delle lodi dell'ar-
tica, e numerando molti antichi che a
quella si applicarono.

1084
Io temo che altro che mancar possa la dedicatoria, non già a Lodovico Sforza, a cui dedicato aveva gran parte delle sue opere ma a qualche Cardinale, come Viterbo. Dall' Epigramma dell' Autore posto in fondo del suo Trattato

O cui cardineum licuit contingere honorem

Et me quem virtus impulit ut videretur
Accipe parva licet sint hec haud munera tanto
Digna viro: cuius nomine surgit opus
Ista et animi nutus censebit parvula lector
Si studii fucum corymbosus ipse meo.

En age: me et librum vultu complectere grato

Dicere ne pigeat: Tu mihi Lewis eris.

Potrebbe essere questo Cardinale Carlo Palla-
vicini allora vescovo di Lodi, da cui fu
invitato il Zaffar, e con esso si trattò
di una causa, nei quali insegnava la musica
di Giovanni, e allora appunto cominciò
a scrivere la sua Pratica di Musica.

Termina il libro con questa sottoscrizione

Franchini, Sacerdotis Laurensij Musici
Professoris theoricum opus armonice
discipline applicat. Imprimetur Neapoli
per Magistram Franciscum di Lino Glo-
rentinum. Anno Dom. M.CCCC. LXXX.
Die octavo octobris. In christiano Regis
Ferdinando Regnante. Anno regni ejus vi-
gesimo tertio.

Questo Trattato non lo trovo stampato altrove
nel Sec. XV, nemmeno in Milano, ove fu
impresso nel 1508 per Gio: da Parma
il suo Trattato italiano della musica
né in Brescia, ove nel 1502 per Giovan-
dino Misirba di Parma, fu stampata la
sua Pratica Musice, né perimene
in Milano ove per il detto Gio: da Parma
nel 1518 fu impresso fu impresso il suo
Trattato de Harmonia Musicorum

Fu il Gatturio bohemio d'origine,
nacque in ¹⁵¹¹ nel 1511. Fu sacerdote, morì
vecchio, ma non più fissarsi l'anno
preciso della sua morte. Vede la sua
vita tratta dalli scritti di Pantaleone de
legato suo solano stampata in fine del
libro Trattato de Harmonia Musicarum
nella citata Ediz. 1518. in Milano, ed
ampiamente il libro alla pag. CCCXLV.
ed Seq. della sua Opera Tipografica
Milanese.

XIX

Franchini GAFVRII

Theorie Music.

Neap. 1480

Benedicti *mar. li* *1*
DE EFFECTIBVS ET COMENDA
TIONE MVSICE Capitulum primū.

Iuturni studii lectione depre
hendi musicen disciplinā an
tiquis tēporibus apud uates
maxio doctissimorū honore
cōplecti indoctos uero a mu
sis abesse. liberaliter enim minime dicebatur
eruditus qui musicen ignorabat. Themisto
cles oblata post cenā in cōuiuio lira eius cū
se imperitū indicasset sūmo dedecore erubu
it. Docuere me propterea littere sacre tubalē
cythara xorgāo primū clariisse. Alii Zetū
& Amphionē primos musicos conscribere.
Stellarū uero cursus sonosq; musica ratōne
primitus diuina quodāmodo supnaturaliq;
inuestigatione Pithagoram comprehendisse
grecoꝝ cōmenta concordāt. Architas & Ari
stoxenus subiectā musice gmaticen dixerūt
Eupolis & musicē z lras docebat. Et maricas
qui est hypbolus solas litteras ex musicis le
scire cōfessus est. Aristophanes nō uno libro
pueros antiquitus sic institui mōstrauit. So
crates iā diu senex musicen doceri nō erubu
it. Poete ad liram carmina cōposuere. Orato

ribus cura uocis adhibita est qđ tã musices
pprium. Gaius graccus cum in tribunatu
apud populũ romanũ orationẽ haberet ser
uũ post se musices artis peritũ eburnea fistu
la occulte puuntiatõis sue modos formãtez
tenebat aut nimis rmissos excitãdo aut plus
iusto concitatos reuocãdo quoniã ipm calor
atq; impetus actiõis attentũ huiusce tẽpera
mẽti estimatorẽ esse nõ patiebat. Timothe
us cũctis musicis lõge atecellẽs quotiẽs libu
issz aĩos hõĩz & uehemẽti accẽdebat armonia
rursusq; molli ac placida placabat. cũ enĩ in
Alexandri cõuiuio phrigiũ cãtum modu
laref usq; a deo regez excitasse diciť ut ad ar
ma capiẽda profiliret atq; iterũ ad cõmelati
ones epulasq; reduxisse modulatiõne mutata
Pitagorici iuuenis furentis in combustione
domus riualis inqualscortũ continebat me
lodiis animũ sedarũt. Dauid saulẽ aspũ imũ
do arte modulationis erripuit. Asclepiades
medicus freneticorũ mẽtes morbo turbatas
sepe per simphoniã restituit sanitati. Trepã
der & Arion lesbios atq; ionel grauissis mor
bis cantus erripuere p̃sidio. Aristoteles musi
cen naturalem habere delectatiõnem oĩbusq;
etatibus ac singulis moribus amicaz esse do

conuiuio

erripuit

repas

2
eult mestos letificat letos amplius gaudere fa-
cit musice que dum p cuncta diffudit studi-
a iuuenes senesq; ita naturaliter affectu quo-
dā spōtaneo modis musicis adiūgit ut nulla
oīno sit etas q̄ a cātilene dulcis delectatiōe se-
iūcta sit. Crisippū enī nutricibus q̄ allactati
onī adhibēt infantibus ppriū quoddā ass-
ignasse legimus carmen. Orpheuz & amphī-
onē aīalia rōne carētia saxa siluasq; cantibus
traxisse confictū est. Nullū enī legimus tam
immitte immitte tamq; alū pectus quin oblectamē-
torū taliū moueat affectu. nā primi forte gē-
tes sine rōnis cultu barbaras uel saxi instar
nullo affectu molles ad sensū uoluptatis ca-
nēdo traxerūt. nec mirū si iter hoīes musices
tāta dñatio est cū & aues ut cardueles cigni
ue & lusciniē alieq; cantū uelutī quadā disci-
plīa artis exerceāt nō nulle quoq; terrenū seu
aquatiles belue inuitante cātū in retia spōte
decurrāt qđ sapientis auctoritate mōstratur
Fistula dulce canit uolucrē dum decipit au-
ceps. Hortat̄ z remiges cantus ad tollerādof
quoscūq; labores. Solar̄ z modulatio uocis
singulorum fatigationē operum atq; animū
mulcet. Ipsas insup bestias nec nō serpentes
uolucres atq; delphinos ad suauem modula-

noty hūm dūta

tiōis auditū puocat. Citharizātem Arionez
unda demersū natura uocāte sospitē delphī
ni ad litus traduxere. Delectat animos can
tus excitatq; affectus mouet furiam placat
siluestres māfuefcit lassatos exercitioq; labo
rioso detentos facile efficit tolerare.

Non ommittam profecto maiores natu a
pud romanos qui in conuiuiis egrgia ad ti
bias superiorum opa carmine comprehensa
pāgebant quo ad ea immitanda iuuenum
uirtutem redderent alacriorem. Circumfere
batur lira uel cythara in conuiuiis accuban
tibusque singulis ordinabatur conuiuale cā
ticorum genus quod & nris temporibus ser
uari concernimus. Quid plura? hac nostra
tempestate nihil quidem ad iuuenum affec
tum amore procaci uirgines probas mulie
resq; fere cunctas excitat & prouocat preter
musicen. Rudibus item z belicosis ducibus
q; maximis curam musices legimus non de
fuisse. Lacedemoniorum exercitus musicis ac
census est modis. Quid aliud nostris in legi
onibus timpana & tube fatiunt quorum cō
centus quātum fuerit uehementior tantum
fit bellatorum animus ad certamen fortior

quanto

tanto

hinc estimo romanam gloriam ceteris pre
stitisse in bellis. Apud Genuenses transacta
iam melle timpanorum atque tubarum ac
censos clangore hostes z terruisse & in fugam
diuertisse atque exercitum ipsum in predam
captum conspexi nec mirum cum & pusil
lis animalibus uictoriam committat musicus
clamor qd Virgilius tangit in georgicorū li
bris de apibus cū dicit Sin autem ad pugna
exierint nam sepe duobus Regibus incessit
magno discordia motu Continuoq; animos
uulgi & trepidantia bello Corda licet longe
presciscere namq; morantes Martius ille eris
rauci canor increpat & uox Auditur fractos
imitata sonitus *imitata* tubarū. Tūc trepide inter
se coeūt pēnisq; coruscant. Spiculaq; exacuūt
rostris aptantq; lacertos. Et circa regē atque
ipsa ad pretoria dense Miscentur magnisque
uocant clamoribus hostem. Interponebatur
preterea musice omnibus sacris solēnitatibus
omnibusque letis uel tristioribus rebus. ut
enim in ueneratione diuina hymni ita & in
nuptiis hymenei z ī funeribus threni laeta
tibiis exprimebāt. Nunc quidē alia colloca
tōis & uocis ut eodē utar uerbo modulatiōe
cōcitātōz iudicū z pīcipiū alia mīaz petius

Nec mirum est musicē tāti esse apud morta-
les. cū diis īmortalibus gratissimaz extitisse
uates nō ōmiserint. Placādoꝝ deorū causa ī
sacris edibus musice sūma ueneratōe oblata
ē. Tibicinū triūphus marti attributus ē. A
polini cithara. Musis tibie ceteraq; eiusdem
generis attributa sūt. Sed hec nra religio tri-
nū deū unicūq; in sacris templis antiphonis
cantibus organisq; ac ceteris eiusmōi generis
assiduīs laudibus depcando placare nō desi-
nit. Nullā. n. ex supioribus exemplis pcepi
disciplinā sine musice pfectuz finē attigisse.
nihil quippe apud Rabanū sine ipa. Logici
enim musicen uenerantur Marcus tullius re-
thoricē diffusius tractās musicē nō ōmissit
Nicomachus arithmeticen pfessus musicen
tractauit. Architas & Aristoxenus geometri-
ci musicē ipam sūmo ueneratī sunt studio.
Ptholomus astrogolus musicas apperuit cō-
sonantias. Pythagoras astrologus sonos pri-
mus musica pportōe coniunxit. Plato theo-
logus ut inquit marcus tullius ī sexto de re
publica dulcissimā mūdī armoniā aure aper-
tissime dephendit. Virgilius distinctos musi-
cos sonos ī sexto eneidos nō ignorauit De-
niq; ī puerbiū usq; grecoꝝ celebratū est ī

astrologus

omissit

17
doctos musicen abhorrere

De Musica Múdana Capitulú Scdm

Vsicē ad uolubilitatis corpū celesti
um tporū elemētorūq; cōpositōem
opari philosophorū cōscripsere nō
nulli. eā nāq; ex sonis z cōsonantiis de uolu
bilitate celestiū orbiūz causatis enuclearunt
pīthagorici. Ipsa. n. celestia corpa nec nō ele
mēta debita quadā cōsonātie coaptatione si
mul mixta mūdum hūc totū pfitiunt qui a
pud philosophos sēper in motu est. Qui igi
tur fieri potest ut tam uelox celoz machina
tacito silēteq; cursu moueat? & licz ad aures
usq; nostras non pueniat sonus ille qđ apud
Pīthagoricos fit quoniam a pīcipio nostre
natiuitatis est conplantatus ut in maleatori
bus apparet strepituū suū uix pcipientibus
consuetudine. quos Aristoteles inpugnat ce
li & mundi secundo sed multis aliis fieri de
causis necesse est. nō tamen poterit tam uelo
cissimus motus tantoꝝ corpuz nullos oīno
sonos ciere cum presertim tanta sint stellarū
cursus coaptatione coniuncti ut nihil eque
compaginatuz nihil ita comixtum possit in

telligi. namq; alii excelsiores alii inferiores fe-
runť atq; ita omnes equali incitatione uol-
uunt ut p̄ dispares ineq̄litates ratur cursuū
ordo ducat. Vnde non potest ab hac celesti
uertigine ratur ordo modulationis abſistere
quā quidē doctissime iquit Tullius modu-
latiōz platonicas aures delectasse vborū ipsi
us p̄funditate platonis. Quis hic inquā qđ
est qui complet aures meas tātus & tam dul-
cis sonus. Hic est inquit ille qui interuallis
disiūctus imparibus p̄ rata tñ parte ratione
distinctis in pulsu & motu ip̄orū orbium
generatur. At quattuor elementorum diuer-
sitates potētiasq; cōtrarias nisi quedā armoīa
cōiungeret in unū corpus ac machinā minie
cōuenirent. Omnis uero hec diuersitas ita tē-
porū uarietate parit & fructuūz ut unū tan-
tū anni corpus efficiat. Vnde si quid horū qđ
tantā uarietate rebus ministrāt animo & co-
gitatiōe decerpas cūcta peant nec ut ita dicā
quicqđ cōsonū seruent necesse est Et ueluti in
grauibus cordis is uocis mōus existit ut nō
ad taciturnitatē grauitas usq; descendat atq;
in acutis ille custodit acuminis modus ne
nerui nimiū tensi uocis tenuitate rumpanť
sed totū sibi sit cōsentaneum atq; cōueniens

15
Ita etiā in mūdi musice pūideūs nihil ita ēē
nīmīū ut alteruz pprīa nīmīetate dissoluat.
Vex quicquid illud est aut suos affert fruct
us aut aliis auxiliat ut afferāt naz quod cō
stringit hiems uer laxat torret estas maturat
autūpnus. tpa itaq; uicisiz uel ipa suos affe
rūt fructus uel aliis ut afferāt subministrāt.
Mūdus itaq; armonia quada3 cōpositus est
ipm3 celū armonie modulatione reuoluīt.
Celestiū tñ corporū interualla sola extiman
tur rōne nō sensu Archīmenīdes enim teste
Macrobio stadiorū numex qbus a terre sup
fitie luna distaret a luna mercurius a mercu
rio uenus sol a uenere mars a sole a marte iu
pis saturnus a ioue deprehēdisse se credidit
atq; a saturni orbe ad ip3 usq; stellifex celuz
spatiū oē se rōe mēfū putauit quā qdē Arch
imnidis dīmfiōez platōici ipudiarūt cū du
pla & tripla nō seruaret iterualla Alterā ipi
distātiā statuer tenendā quā Porfirius libris
suis iseruit. pīthagoras uero quot stadia īē
terrā z figulas stellas eēnt musica colatōe idē
cauit. Vtherasthenes geometrica rōe maxi
mū terr circuitū collegit eē stadiorū ducetorū
= .lii. milliū. Stadiū. n. i hac mdi mēfura itel
ligebāt pedū. cccccc. xxv. sūt pteā z alia lōgi

olimpum d. r. p. d.
pytharad mullu
p. d.

Dyapente

Diatessaron

Phetony. i. dimidiu
Phetony. i. paulisper
phit

Diafema

Dyapason

tudine discrepantia ut olipicu quod est pedu
sexcentoru. Item pythicu pedu mille. Igitur a
terra ad luna Pythagoras putauit esse stadi
oru circiter centu uiginti sex miliu idq; esse to
ni interuallu. A luna aut ad mercurii stellaz
qua stilō appellabāt maius semitoniū. Hinc
ad phosphoron stellā ueneris fere tantūde
sc3 semitoniū minus. Inde porro ad solē pau
lo plus q̄ ter tātū sc3 tonus & minus semito
nium. itaq; solis astrū abesse a terra tonis tri
bus & semitoniō. minore | qd uocat̄ diapēte
A luna aut duo toni & semitoniū qd est dia
tessaron. A sole uero ad stellaz martis cui no
mē pyrois tātūde interualli esse quātū a
terra ad luna idq; facere tonū. Hinc ad iouis
stellā que pheton dicta est q̄si dimidiū eius
qd faciat semitoniū minus. A ioue usq; ad sa
turni stellā phenō nūcupatā paulisper plus
.i. semitoniū maius. Inde ad sūmū celū ubi sig
na sūt semitoniū minus. Itaq; a sūmo celo ad
solem diafema est diatessaron. i. duoru to
norū & semitoniū. A terre autē sumitate ad eun
dem celum tonos esse quinque concluditur
cum duobus semitoniis minoribus ex quib
us fit dyapason siphonia Multa insuper
que musici tractant Pythagoras ipse rettulit

16
Dorialis
ad stellas & mundū hūc totū musica factuz
ratōne hīc puto Dorialū dixisse mūduz esse
organū dei cū & septē stellas iter celū & terrā
uagas mortaliū corpa inclinātes enrythmon
motum congruāq; musici diastematis inter
ualla cōphēdere rōne conspexiss; sonitusq;
reddere uarios p sua queq; altitudine ita cō
cordes ut dulcissimā quidem concināt melo
diam lic; nobis inaudibilē pre magnitudie
uocis quā auriū nostraruz angustie minime
capere possunt .

De Musica Humana Capitulū Tertiū

Immortalis aīe humaniq; corpis &
elemētorum cōiunctionem musica
factā ratione tradidere Pythagorici
atq; platōici unusq; enī in se ipm descēdēs
hāc cōphēdit. Quid est nāq; qd illā incor
poreaz rationis uiuacitatē corpi misceat nisi
qdam coaptatio & ueluti gūiuz leuiūq; uo
cum quasi unam efficiens consonātiā tem
peratio. quid est aliud quod inter se ipsius
anime partes coniūgat que ut Aristotili pla
cet ex rationabili irrationabiliq; coniūcta est
quid est uero quod corporis elementa pmis

efficiens

ceat aut partes sibi met rata coaptatione cōti-
neat: quēadmodum enī consonātia in sonis
est acuti soni grauiſq; mixtura ſuauiſter unī
formiterq; auribus accedens ut habet p̄rio
musices Boetii ita debita partiū coaptatio
ſeu cōueniētia uniuſcuiuſq; conpoſiti dicit̄
conſonātia & hoc q̄dem tam in ſucceſſiuis q̄
ī p̄manētibus rebus locū hēt. Cū itaq; id qd
ī ſonis apte conueniēterq; coniunctū eſt ex-
cipimus cū nobis coniunctū atq; cōueniēter
coaptatū ſit eo delectamur nos ipſos eadem
ſimilitudine compactos eſſe cognoscētes. Tā
ta p̄fecto apud grecos fuit muſices diligētia
ut eā & animos obtinere arbitrarent̄. p̄tactū
quippe ē q̄ ſepe iracūdias reſiſſerit quā mul-
ta incorporum & animorum affectionibus
miranda perfecit. Cum uero conſtituta cer-
ta numerorum ratione anime ſotient̄ corpo-
ribus qd & Macrobius tenet in primo ſom-
nii ſcipiōis. Ipſi numeri dum ſuſunt p̄ſeue-
rat corpus animari ſed cū deſitiūt mox arca-
na illa uis ſoluit̄ qua ſotietas ipſa cōſtabat
& hoc eſt quod fatū & fatalia uite tempora
uocabāt. Anima p̄fecto ipſa nō deſicit quo-
niam immortalis eſt atq; perpetua. Verū im-
pletis numeris corpus fatiſcit nec anima laſſa

quid est q̄ sona

7
atur animando sed officium suum deserit cor
pus cum iam non possit animari. Hinc illud
est doctissimi uatis Ex plebo numerum red
darque tenebris. Vt itaque numeris anima corpori
coniungitur ita quoque musicis armoniis quae ex
numeris ipsis effici contractantur naturali dis
positione ac consentanea quadam coaptati
one non animam corpori modo uerum & elementa
atque momenta commisceri non dubitamus. Hinc
Hierophili artis medicinae clarissimi dictum pu
to Cum quid loquimur uel intrinsecus uenarum
pullibus commouemur per musicos rythmos
armonie uirtutibus sociatur esse probatur. Hu
mana itaque musica ea est quae diuersorum concor
dantia elementorum in uno composito scilicet cor
pore humano connectit. per eam enim spiritualis natu
ra corpori coniungitur & rationalis cum irrationali con
cordia copulatur quod uidetur a Platonice ha
bitum ponentibus animam armonicam quandam
esse consistentiam. Pithagoras & Philolaus
animam ipsam armoniam esse describere. Un
de scriptum est Colligatio corporis & anime secun
dum naturalis ordinis consonantiam facta est ut sub
sistat ideo apud Reconciliatorem huic musicae
naturalis alie scientie supponitur. Humanam hanc mu
sicam in uoce tantum consistere posuit Socrates

Aristoxenuz uero in uoce & corporis motu
legimus cōtractasse. Theophrastus quippe
in uoce & corporis aīeq; motu humanā mu-
sicen operari cōscripsit: Itaq; si in corpis ani-
meq; motu est armonia anatalibus nostris.
musice ipsa pculdubio haud est aliena. nāq;
& dierum nec non mensium numerus multi-
ebribus partibus cōpetentiuz musica ratōe
se se regit. Pithagoras enim ut Censorinus re-
fert duos dixit esse partus alterū septem men-
siū alterū decem priorē uero aliis dierū nūe-
ris conformari aliis posteriorem. eos enī nu-
meros qui in uno quoq; partu aliqd afferūt
mutationis dum scilicet aut semen in sāguī-
nem aut sanguis in carnem aut caro in hōis
figuram conuertit̃ inter se collatos ratōnem
eam habere quā uoces tenent in musice.

De Musica Instrumentali Capitulū q̃rtū *intelleum facile*

*Instrumentalis musica q̃
ex uarijs instrumentis. s.
naturalibus & artificialibus
sonos producit. ex naturalibus
que sunt pulmo guttur
palatum lingua labia
dentes & Armonica.
Ex artificialibus uel
organica uel rhythmica*

Instrumentalē musicen ad diuersa
operari instrumēta multis uariisq;
modis diuturna nos docet expiētia.
Aut enim ex naturalibus instrumentis pro-
ductos sonos colligens consonātiās format.
& tunc armonica aut ex artificialibus & hoc
uel organica rhythmica simul dicitur,

tripliciter nā aut ex organicis artificialibus
 instrumentis aut ex rhythmicis aut ex orgāi-
 cis rhythmicisq; simul mixtis cōsonantias du-
 cit. tūc altera organica altera rhythmica. Mu-
 sice igitur armonica cōprehēdit & regit sonos
 humana uoce pductos naturalibus coopan-
 tibus instrumētis queqdē apud petre hyspa-
 nū priō dyalectices sūt Pulmo Guttur Pala-
 tū Ligua Labia z Dētes. Dicta aut ē armoni-
 ca ab armonia q̄si ex diuersorū instrumētōz
 elemētōzq; cōposito. s. corpe humano cōue-
 nienter uocis modulatione pducta. Hec enim
 ex animo & corpe motū facit ex motu sonū
 Musice itaq; armonica ars est spectabilis uo-
 cē regēs numerūq; in se cōtinens ac certā soni
 dimensioez scia pfecta modulationis cōstans
 ex tribus. sonis uerbis & numeris. Musicen
 ppterā metricā nō negāt poete ipaz esse qua
 pbabili rōne diuersorū pedū mensurā cog-
 noscūt ut Iambi Tribaci & dactili & huius
 modi cū tempore attendat terminationē. Or-
 ganicā musicen instrumentorū flatiliū anhe-
 litu opante ut tubarū cornūq; cōcernimus
 musicos sonos tractare. Sed rhythmicē musice
 instrumētōz diuersorū uirga digitis ue per-
 cipienciū sonos ut cythare lire psalterii z hu-

quid est Armonia
 mra 27

Armonica ab armonia
 quasi ex diuersis corporis
 instrumētis producta
 hec ex aīe & corpore
 motum facit ex
 motu soni: musica

Armonica itaq; est
 ars cōstantis soni
 uerbi & numeri
 quā ob rem et metrica
 dicitur musica a poetis

Organica musica
 que solo anhelitu
 operante sonos imitat

Rhythmica que digitis
 tantum sonos exercet

Organica & rhythmica
 simul que anhelitu
 & digitis sonos producit
 ut fistula &c.

iulmōi uel etiā cōcurrēte anhelitu ut tībiarū
pādorīi fistule cimelle genera sūt attributa.

De triplici genere musicoꝝ & qui sit
uerus musicus Capituluꝝ quintum

Musicoꝝ primum
genus eoz est qui
in instrumentis

totam operam ponit
et tales a musices
sciencie intellectu
seuunt sunt.

Secundum genus
est poetarū & similes
ab intellectu
sciencie musices
seuuntur a boho
qz tm natural
instrumenta ducuntur
ad carmina.

Tertium est eoz
qui peritiam tm
iudicandi cantilenas
et rythmos, et
tales musici sunt.

Musicus reddit
rationem cantilene,

Vsicē instrumētale pfitētū triplex
est genus. unū quod in instrumētis
agit. Aliud fingit carmīa Tertiū i
instrumētōꝝ opus carmenq; diu dicat. Primū
qdē quod in instrumētis opat totā ibi cōsūit
operā ut sūt cytharedi organiste z ceteri qui
in instrumētis artifiitū pbant a musices nāq;
scie intellectu seiūcti sūt qm famulant nihil
rōnis afferētes tocūs sūt quippe rōis exptes
Secundū genus ē poetarū quod naturali po
tius quodam instictu q̄ speculatōe & ratioñ
ducit ad carmē hos Boetius noster a musices
speculatōe se iūgit. Tertiū genus est quod
iudicādi peritiam sūmit ut rythmos cantile
nasq; ac totū carmē ppēdere possit. quod cū
totū in rōne ac speculatōe sit positū musices
arti proprie deputat. **M**usicus is igitur est
cui adest facultas speculatōis ratōnisq; musi
ces nō cui cātandi modus praticabilis tātuꝝ
i nēst. **O**mnis nāq; ars oīs etiā disciplina ho

Cantor Tanti Cantat eam,

12
norabiliores naturaliter habet rationem quam artificium quod manu operumque artificis exercetur. artificium enim corpale quasi seruiens famulatur ratio uero ueluti domina imperat unde frustra fiunt manu opera irrationabiliter ducta Ratio scilicet. n. speculatio actu non indiget licet multa in hac disciplina frustra sit ad actum non redacta Quo circa .3. de anima speculatiuus intellectus est qui uerum simpliciter considerat practicus uero qui uerum componit ad opus. At musices disciplina cum naturalis sit scientia speculatiuum seu theoricum nobiliorem sapientiorumque reddit quam practicum sexto methaphisice. Is. n. e speculatiuus musicus qui ratione ducente canendi scientiam non seruitio operis sed impio speculationis assumpsit. at si practice opera dederit speculationi non adiciet uarietatem multitudinemque perfectionem iuxta scientiam Compositoris super octauo methaphisice tunc quod adequatus erit musicus cui nil et speculationis et operationis aberit. namque si aliquo casu uel proposito impeditus a speculatione uel casu defuerit magis desinet esse musicus quam orator qui orandi finem fecerit uel quam medicus qui curandi practicam reliquerit. Practicus uero huiusce musices discipline est cantor qui ea pronuntiat & cantat que musicus ratione

honorabilior in
et ante ratio quam
artificium manu
uel operis

Artificium quasi
seruiens ratio
uelut anima.

quanta in hac
sunt multa
sunt frustra
nisi redigantur
ad actum.

Adequatus
musicus dicitur
cuius in speculatione
et operatione deest.

dictate dephendit. & nisi cātor cantilenā iux
 ta rōnalē musici cōstitutionē pferat frustra
 est cantus Est itaq; musicus ad cātorem sicut
 pretor ad pconē. Speculatiuus enīz practicū
 antecellit nam multo maius atq; dignius est
 scire qd quisq; fatiat q̄ illud ip̄z efficer quod
 sciat. Quippe edisitiōrū opa nec nō bellorū
 triūphos cōcernimus ipsi attribui quorūz
 imperio ac ratione constituta sunt non quo
 rum opere seruitioq; perfecta.

*no dnt
 fustia est cantus
 pferat q̄ cōstitū
 sit a' musico*

*que su
 differēti
 inter mus
 cantore*

*Dignius est scire
 quod quisq; faciat
 q̄ illud ip̄m
 efficere quod quisq;
 sciat*

Plus Cōfert Musico Ars q̄ Natura. c. vii

*Multum cōfert hōi
 natura ad musicam
 percipiendam
 s̄ plurimum
 natura s̄ cō
 utraq; ent
 cōstitutū
 musicus. s̄
 natura & doctrina
 separatiū possint
 operari
 Adequatus
 musicus plus debet doctrinae q̄ nature*

Aturaz hōibus ad percipiendā mu
 lichen haud parum cōferre existimo
 doctrinā uero plurimū ualere. s̄ cō
 sumatus musicus sine utraq; minime poterit
 esse. l̄ natura sine doctrina doctrina quoq; si
 ne natura possit operari maius tamen natūr
 credimus esse momētū cōsumatū uero & ade
 quatū musicū plus doctrinae debere q̄ natūr
 nā neq; ad eā puenire phibet humani inge
 nii natura quod si nō cōtingat altius tamē
 ibūt qui ad sūma nitent̄ q̄ qui p̄sumpta de
 speratione quo uelūt euadendi p̄tinus circa
 yma substiterit nihil tñ p̄cepta atq; artes ua

*Trin
 music
 am
 p̄sump
 et ratio
 seu regula
 am p̄
 inueni*

lent nisi adiuuante natura. nam & ignari mu-
sici cantant atque rudes natura duce sine doc-
trina musice tamen doctrina producta amplius affert
delectationem quam si iustum abhorrent cantum. Sonorum
denique proprietas et dicitur omnibus quod sermones cum habent &
auditum debet esse confusum. eos tamen sciet et discernet
optimus componet musicus qui si naturaliter ali-
quid fuisset perfectus non a philosophorum scholis
musicas artis precepta peteret. Sed apud Qui-
ntilianum si sonus quicquid sit musice tenendus musi-
ce ipsarum ante artem extitisse minime dubitamus.
Quod si quisque sonum emittens ut ignari rustici
autemque non ut musicus rationabiliter sed naturali-
ter proferrebat necesse est musicum arte factum esse
fateamur nec ante artem ipsum fuisse. doctrina itaque
ad musicam disciplinam plus confert quam natura.

DE IUDICIO MUSICE. C. VII.

Vamque aurium sensus omne producat
musicas artis principium cum si cunctis
deesset auditus philologis uoces

contractare minime cura esset impensa non tamen audi-
tus solus sed & ratio certum sibi assumit iudi-
cium. principium quodammodo & quasi admonitionis
tenet auditus postremo uero perfectio ag-
noscitur. Nam nec omnibus eadem
sentientibus uis.

non opus erat ante
si natura dicit
poterat tamen
musicus

Non quisque sonus
est musice tenendus

Nec quisque sonum
emittens ut musicus
rationaliter sed
naturaliter proferat.

Musicus sit arte
nec erat musicus
ante quam haberet ante.

non hinc potest

Principalis
musice index
avis
auditus
et ratio
in regula
avis potest errare
per ratio nunc. Nam nec omnibus eadem
sentientibus uis.

hec nota
Consonantie auribus
percipiuntur, earum
intervalla regulis
et ratione.
Est inde sensus
ut famulus
obediens. ratio
vero ut iudex
imperans

nitōnisq; usq; in rōez cōsistit que certis regu
lis sese tenēs nullo unq; errorē plabit. Quid
nāq; diutius dicēdum est de errorē sensuum?
qñ nec oībus eadem sentiendi uis nec eidem
hōi sp̄ eqlis est. Frustra enim uario qritamus
iuditiō qđ ueraciter scire curāus. Pythagori
ci qppe medio quodaz fruūt̄ itinere nō. n.
oē dedūt auribus iuditiū licet ab eis qđam
nō nisi auribus explorent̄. Ip̄as. n. cōsonātī
as aure pcipimus quibus uero inter se inter
uallis distēt nō auribus quaz sūt obtusa iu
ditia sed regulis rōneq; metimur ut q̄si qđā
obediēs famulus sit sensus iudex uero atq; i
perans rō. nā. q̄uis oīuz pene artiu3 momēta
atq; ip̄ius uite sensuū occasione pducta sint
nullū tñ certū in hīs iuditiū nulla ueri est
cōphensio abiecto rōnis arbitrio. Ipse. n. sen
sus maxius minimusq; corrūpitur nā minia
pp̄ter ip̄orū paruitate3 sensibiliū sentiri nō
potest a maioribus sepe cōfusa. maiorū nāq;
sonitu intenso surdescit auditus minorum
uero difficilius sonitū captat.

DE INVENTIONE CONSO
NANCIARVM. C. VIII.

Erquirētē pithagorā musicas cōso
nātias relicto auriūz iuditio q̄ par
tim natura partim extrinsecus acci
dentibus pmutant^r pti ipis uariātur etatibz
ad regularūz momēta legimus demigrasse
nihil ei fidei diuersa p̄buerūt instrumēta pe
nes que sepe multa uarietas atq; incōstantia
nascebat^r. nā si neruos cōspitiāus uel humi
dior aer pulsus obtundit uel siccior excitat
uel corde magnitudo sonum reddit grauio
rem uel subtilior tenuat acumen uel aliū
quodammodo prioris constantie statum p
mutat. Accidit enim ut dum tanta pithago
ras ipse uariatione perplexus fabrorum offi
cinas preteriret maleorum sonitus eius auri
bus insonarent quos cum ei mos esset omni
um uisibiliūz inuisibiliūmq; & sensibiliūz
nationez p̄scrutari mutari iussit. aduertensq;
diuersos maleorum sonitus non uiribus ho
minūz amutari sed ex diuersis euenire ma
leorum ponderibus. pondera ipsa examina
re cepit & cum quinque essent. malei quin
tū eiecit sedz Boeciū qm cūctis erat icōlonāl
q̄ttuor uero sibi inuicez extrēos duplū corre
spōder pōdus diapaḥō cōsonātiā cōlonādo p
cepit ut si maleus primus sit vi librarum ul

Pithagoras relicto
aurium iudicio
explicat^r que
natura & extrinsecus
accidentibus ac etatibus
uariantur. Et instrumentis
naturalibus & artificialibus
humidior aer
neruos obtundit uel
siccior excitat
corde magnitudo soni
reddat grauiorem
uel subtilior tenuat
acumen. Et regula
et ratione exequitur
Audientis et aduertentis
maleorum sonitus q;
ex diuersis ponderibus
accidentibus & graua
buntur. Ceterum
illico pondera exami
nare. Et cum
quinque essent malei
sextum addidit
nec quintū eiecit
nam et etiam decem
maleis utuntur
fabri quo narium
sex itaq; maleorum

ancoras & hominum armaturas fabricant
Italia nouit pondera, uiz primus erat ponderis quatuor libras
secundus sex Tertius octo quartus nouem quintus duodecim sextus
sexdecim. Inde considerans alternatim ipsa pondera secundum
proportionem, repperit consonantias ut in picturis eorū

timus uero. xii. Secundus quippe ad primū
 epitritū habebat pondus diatessaron conso-
 nantiam continēs eratq; librarum. viii. Ter-
 tius autem ad primū emiolū siue sexqual-
 terū comprehendebat pondus cum librarum
 esset. viiii. diapentes consonantiam seruans.
 Idē uero tertius ad secūdū sexquioctauū pō-
 dus seruabat. tonū cōstituēs Itēq; tertius ad
 ultimū epitrito seu sexq; tertio pondere iūge-
 bat diatessaron consonantiā aptans. Secun-
 dus uero ad eundē ultimū emiolio siue sex-
 qualtero seruabat pondere diapētes conso-
 nantiam pducēte. disponamus igitur ordīe
 naturali maleorū quattuor pōdera hoc mō
 vi. viii. viiii. xii. Cū uero alta cogitatōe tan-
 te tamq; archane rei diu turna inquisitio py-
 thagoram ip sū fatigasset minime dubitādū
 est quin nō mod o quattuor ipsas consonan-
 tias sed & ceteras enucleare tēptauerit quib;
 musices disciplina assidue diuerget licet enī
 quattuor ipsi malei ad instar musices mūda-
 ne quattuor elementis cōdite quattuor ipas
 pbatī sint pducere consonantias extimandū
 tñ est atq; tenēdum pithagoraz quintū non
 reiecisse maleuz sed potius z sextū resūpsisse
Videmus nāq; fabros nauū ācoras atq; ho-

mundam
 musica
 quattuor
 consonantias
 condita

12
minū armaturas nō sex maleis modo uerz &
octo uel decē sibi alternatiz correspondenti
bus fabricare. Quo circa cuz sex essent ferien
tiū malei ignitū ferruz molientes iētibus g
uiōres acutis ita cōsonabāt certo sibi inuicē
correspōdentes ordie ut utrūq; ad audientis
sen sū statuta dīmisiōe remearet ex uariis pul
sibus unum sibi cōsonās offerēdo. quos adi
ens pithagoras mutari pcepit existimansq;
pōdera ineqliter sese sibimet copulari eorū p
portōes colligēs uniscuiusq; malei ppriū ex
aminat pondus. At cū primus maleus esset
quattuor libraz pōderis. secūdus sex tertius
octo. quartus nouem qntus duodecī. sextus
sexdecī libras pōderis cōtinebāt q quidē sin
guloz pōdera cōsequēti hic ordie collocent
hoc modo. iiii. vi. viii. viiii. xii. xvi Primus
nāq; maleus ad scdm sexqualterā pportōem
cōphendebat diapentes cōsonātiā seruans
Secūdus uero ad tertiū sexq; tertiā collatiōez
diatessarō cōsonātiāz pducētem cōstituebat
Rursus primus ad tertiū in duplo constitu
tus est numero diapasō cōsonantiam respon
dēdo. Rursus tertius ad qrtū in sexq; octaua
pportōe sese habet tonū constituens. Secun
dus uero ad eūdē quartū sexqualterā statuit

collationem diapentes faciens consonantiaz
Tertius ad quintum in sexqualtera proporti
one diapentes consonantiaz format. *Quartus*
ad quintum sexquiterciam custodiens dia
tessaron producit. Rursus primus ad quin
tum in tripla pportione constitutus diapa
son diapentes consonantiaz iungit. Sed secun
dus ad eundem quintum diapason consonan
tiam in dupla pportione constituit. Item se
cundus ad sextum diapason diatessaron sola
in genere suppatienti constituta tradit p du
plam supbipatientem pportionem. Rursus
primus ad sextum quadruplam pportionem
copulat bisdiapason consonantiam creans. Ter
tius ad sextum dupla collatione coniunctus
diapason consonantiam format. Quintus ue
ro ad eundem sextum sexquitercia pportione
connexus diatessaron consonantiam constitu
it. Atque ad hunc modum Pythagoras ipse mu
ficas has consonantias speculatione ac ratione
deprehendit non nisi ex numerorum pportio
nibus produci easque regulis ac ratione apperu
it que prius solo sensu percipiebantur corrupti
bili. quod quidem omnia apertissime monstrant
in hac figura.

Ex vi ad iij Ex viij ad vi Ex xii ad viij sexquialtera proportione
 resonabat diapente
 Ex viij ad iij Ex xij ad vi Ex xvi ad viij dupla proportione
 diapason creabatur

Ex xvi ad viij sexquialtera proportione
 diapasondiatessaron nascitur
 et hoc sola ex genere superpartient

Ex vi ad iij Ex xij ad viij Ex xvi ad xij sexquialtera pportione
 nascebatur diatessaron
 Ex viij ad viij sexquialtera proportione, tonus nascebatur
 Ex xij ad iij tripla proportione diapasondiapente fiebat
 Ex xvi ad iij quadrupla proportione bisdiapason audiebatur

Hiis igitur ueraciter cognitis Pythagoras ipse
 uariis ppendens examinatōibus an in hiis p
 portōibus tota cōsisteret simphoniarū ratio
 equis neruis aptauit pōdera pportōabiliter
 fūpta Tum diuersorū lōgitudinē calamorū
 figulis aptas pportōibus integerrimā fidez
 diuersa capiebat expientia. sepe quoq; equo
 rū pōderum ciatos mēsurās pportōabiliter
 aqua replebat. Sed & tintinabula erea diuer
 sis formata pōderibus uirga erea ferrea ue p
 cutiēs ipis pportōibus musicas huiusmodi
 sonātiās coaptari ppēdit hīc ē ductus lōgi
 tudinē grossitudinēq; cordarū erearū atq; ner
 uatiliū eisdē pportōibz musicos sōos pduce
 re certior effcūs ē. Hiis itaq; mōis rēgulā iuēit
 q̄ ex re uocabulū sūpsit nō q̄ rēgulā ipā sit li
 gnea uel erea p q̄ mēgitudinē sonosq; metiur
 t̄ ē qdā adeo huiusmōi īspectō fixa firmaq;
 ut nullū inq̄rētez dubio fallat iuditio dicta
 .n. rēgulā a rēgo rēgis nā nos regit ne ī errorē ī
 cidāus. Quippe z. Iosephus hystoriaḡphus
 iubalē scripsit añ diluuiū sonorū artē adō ca
 tā tēuisse ut ipz uēturū diluuiū uerēs duabz
 colūnis eā īp̄stīst̄ q̄ post diluuiū hūanū ge
 nus r̄nouatū r̄pit. pphetarat nāq; ip̄s Adā e
 uū ā aq̄ aut. igē cito p̄iturū ēē quo circa iubal

Iosephus hystori
 aḡphus scribit
 iubalē reseruat
 in colūna late
 ritia cōsonātiā
 a deo habitas

14
ipse alterā fecit colūnaz lateritiā ne solueret
ab ignibus alterā marmoreā ne putresceret i
fluctibus. hic. n. ut legimus fuit septiū ab
adam de stirpe chaim quē & moises patrē ca
nētiū cythara z organo sacris lris scripsit.

Explicit prius liber. Sequitur secundus

De accidentibus uocū Capitulum primū

Vsicē instrumentale armoni
cā que pntis est consideratōis
cōscripserūt Isidorus atq; Ra
banus modulatōis esse periti
am sono cantuq; consistentē.

Ea enī est scīa numeri ad sonos pportionatī
quā sic nos diffiniūt solemus. Musice ē armo
nica facultas acutorū gūiūq; sonorū differētī
as sensu ac rōe ppendēs dicta est enī a mulo
as. q̄si a q̄redo nā per eam ius carminū q̄re
bat. Vnde a poetis musas iouis & memorie
filias esse cōfictū ē. quo circa soni pereūt nisi
memorie cōmendent cū non possūt scribī. a
nō nullis uero dicit a moys qd est aqua q̄a
primitus in ydryis ac cietis aquaticis fuit ex
quisita. Sunt enim huiusce disciplīe elemēta

dicta a muso as. i. inquirere. inde musa. i. inquisitio nam p
eam suz carminum querebatur. et muse filie iouis memorie
a poetis dicuntur. quia circa sonū pereūt nisi memorie comendatur
q̄sonū nō possunt. uel a moys quod lingua egiptia significat
aqua q̄a primitus in ydryis ac cietis aquaticis fuit exquisita

Isid. Et raban.

Musica instrumentalis
armonica est modula
tionis peritia sono
cantuq; consans
Ca. n. est numerus ad
sonos pportionalia z
musica

Unde apertus

Musice est armonica
facultas acutorū
graminumq; sonorū
differētias sensu
ac ratione ppendens.

Musice eleme-
nta sunt consonantie
proportiones. Istas
membra sunt tonus
semitonium ut.

Consonantia est musice
principium per motionem
et finis per attributionem.

Consonantia ex sono-
ris ex quatuor pulsibus
et percussione.

pulsus et percussio
non fit nisi motu
precedente. nam
ex motu caventibus
non fit sonus.

Motus dicitur transmuta-
tio successiva que
fit in tempore.

Tempus sequitur
motum. et est
tempus numerus
motus.

Boet.

Sonus est percussio
aeris indissoluta
usque ad auditum.

qui quoniam est res sensibilis
preterit sine memorie
imprimatur ne pereat.

Motuum alij velociore alij tardiores eorum denique motuum alij rariores
alij spissiores. Ex tardis et rariis motibus fiunt graves soni.

Tarditas stationis proxima gravitatis taciturnitati. Ex velocibus

et spissis motibus soni fiunt acuti. Nam corda quanto tentione, tanto

velociore efficiuntur pulsus et spissius aerem ferit et acutius efficit

sonum. Inde et quanto laxior seu remissior tanto tardius et rarius

aere ferit nec diutius nemit et graviores efficit sonum.

consonantie & proportiones membraque consonantie
arum ut tonus seintonium & huiusmodi que ad
consonantiam rediguntur consonantia idcirco dicitur
musice discipline principium per motionem et
finis per attributionem quod quidem consonantia pre-
ter sonum haberi non potest. Sonus vero preter
quendam pulsus percussioneque non redditur. Pulsus
quippe atque percussio nullo modo potest esse nisi
precesserit motus nam si cuncta sint immobilia non
poterit unum alteri concurrere ut unum impellatur
ab altero sed cunctis stantibus motusque carenti-
bus nullum fieri necesse est sonum quo circa Mo-
tus dicitur transmutatio successiva que fit in tempo-
re quoniam philosophorum Tempus. n. sequitur motum
Vnde quarto philosophorum Tempus est numerus
motus. Sonus vero apud Boetium est percussio
aeris indissoluta usque ad auditum qui quoniam sen-
sibilis res est preterfluit in partem temporis atque memorie
imprimatur ne pereat ut dictum est. Motuum vero
alii sunt velociore alij tardiores. eorum denique
motuum alij rariores alij spissiores nam si quis
continuum respiciat motum ibi aut velocita-
tem aut tarditatem comprehendat necesse
est. Omnis itaque rarior & tardus motus so-
nos efficit graves nam ut tarditas stationi proxima
tarda quoniam cuncta contigua taciturnitati. idcirco fit ipsa

guitate & tarditate pellendi. Velox uero ac
 celer & spissus motus acutos reddit sonos ip
 sa celeritate & uelocitate pellendi Vnde si te
 sam corda amplius intēdamus sonū pducet
 acutū. q̄ cū fuerit remissa sonū ip̄z cōstituit
 ḡuem. Quādo itaq̄ ē tensior uelociorē agit
 pulsū celeriusq̄ reuertit̄ & frequētius ac spis
 sius aerē ferit cū uero laxior ē corda solutos
 ac tardos pulsus effert rarosq̄ ip̄a imbecilita
 te feriendi nec diutius tremīt. Vnde totiens
 aer ferit̄ quotiēs eū corda pcusserit tremebū
 da sed qm̄ iūcte sūt uelocitates sonorū nulla
 itracapedo .i. distātia localis sentit̄ auribus
 & unus sonus sensū pellit uel ḡuis uel acu
 tus quāq̄ uterq̄ ex pluribus cōstet. ḡuis qdē
 ex tardioribus & rarioribus acutus uero ex
 celeribus & spissis. Igit̄ qm̄ acute uoces spiss
 ioribus z uelocioribus motibus icitāt̄ ḡues
 uero tardioribz ac raris accidit additōe qdā
 motuū ex ḡuitate acumē itēdi dtractōe uero
 motuū laxari ex acumē ḡuitatē. ex pluribz
 .n. motibz acumē q̄ ḡuitatē cōstat Ea q̄ppe in
 quadam numerositate consistunt in quibus
 pluralitas differētiā facit. oīs uero paucitas
 ad pluralitatē ita sese hēt ut numerus ad nu
 merū comparatus. eorū nāq̄ q̄ secūduz numerū

Arduus huius

*Totiens aer ferit
quotiens eum corda
percussent membrum*

*Additione motu
ex grauitate acumē
intenditur*

*Detractione motu
ex acumē grauitatē
laxatur.
pluribus motibz
constat acumē
grauitatē.*

soni partim sunt
equales ut unisoni
et partim inaequales
Ex his in partem
consonantiam

Nichomachus
Consonantia est dissimilitudo
inter se uocum in
unum redacta concordia

cōferunt partī sibi sūt equalia & ptim ineq
lia Quo circa soni quoq; partī sūt equales z
partī ineq̄litate distātes Sz ex hīs uocibus
q̄ auribus nullam dissimilitudinem tradunt
nulla oīno euēit cōsonātia scđz Nichomacū
nam consonātia est dissimiliūz inter se uocū
in unū redacta concordia .

De distinctione uocū Capitnlū scđm.

Vocū alia continua
alia cū intervallo
suspensa scđz discreta
continuae quae sunt
in parte

Continue uoces q̄
sermōis dēdic
humanus p̄ritus
sunt in legimus
et legendis sermōis

Voces cū intervallo
suspense sunt dū
cānēdo p̄ferimus
sic potius modulati
onem q̄ sermonem
exprimimus .

Ocū alia cōtinua alia cū interuallo
suspensa. Continue uoces sūt quas
cōtinue loquēdo uel legendo p̄fer
rimus. Expediendis enī sensibus & sermoni
bus exprimendis cōtinue uocis ip̄etus effec
tū ingerit festinās q̄ uelocissīe uerba p̄currē
Voces uero cū īteruallo suspēlas p̄ferimus
cū canimus q̄bus quidē non sermonez poti
us sed modulationē exprimimus. est. n. uox
huiusmōi tardior quoddā fatiēs p̄ modulā
das uarietates īteruallū nō taciturnitatis sed
suspense ac tarde potius cātilene. Hīs autēz
addidit Albius tertiā drāz q̄ medias icludit
uoces cū. s. heroū poemata legimus neq; com
tinuo cursu ut p̄sam neq; suspēla uocis pla
tione ut cāticū. Sed cōtinue uoces & ille qui

continue et ip̄e cū intervallo sunt infinite Inter istas ponitur festi
differentia ab alio qua utimur p̄ legentes poemata nec cōtinuo
prosam neq; suspensa uocis p̄latione ut cāticū .

bus cātilenā percurrimus naturaliter qdē in
finite sūt. nā si cōsideremus nullus dat̄ uel
euoluēdorū sermonū mōus uel attollēdorū
acuminū laxādarūq; gūitatū sed utrisq; pro
priū finez fecit hūana natura. Continuis. n.
uocibus terminū dedit hūanus spūs ultra
quē nulla intensiōe ualēt extendi. Tantūz
enī unusq; loquit̄ continue quātum natu
ralis spūs linīt. Vocibus itē cū interuallo su
spensis hoīuz natura terminū fecit quā acu
tā eorū uocē gūēq; determinat. tñ q̄ppe unus
q; uel acūmē ualē extollere uel depriem̄ g
uitatē q̄tuāz uocis eius naturalis patitur mo
duz. Ptholemeū uero cūctarū uocū dr̄as rēo
limus contractasse hoc modo. Voces inquit
interse uel unisone sūt uel nō unisone. Non
unisonarū uocū alie q̄dez sūt eq̄sone. alie cō
sone alie emelles alie dissone alie exmelles.
Unisōe enī sūt que unūz atq; eundem singil
latim pulse reddunt sonū. Equisone autem
sunt q̄ simul pulse unū ex duobus atq; sim
plicē quodāmō effitiūt sonū ut est diapason
& bisdiapason. Consone uero sunt q̄ composi
tū ac pmixtū sonū effitiūt & suauem. ut dia
pente & diapason diapente. Emelles sunt q̄
cū consone nō sint recte tñ aptant̄ ad cātile

Continue et cu
interuallo uoces sup̄se
sunt infinite si quēdā
Continuis hūmanis sp
alijs hūmanis natura
terminū fecit que
nat acutū eorū uocē
grauēq; determinat
et concedit.

Continuas uocū
differentie sim
ptolomeum

Voces interse uel su
unisone uel nonisone

Itaq; alie eq̄sone
alie cōsone alie
Emelles alie dissone
alie exmelles

Unisone q̄ eundem
sonū.

Equisone que eūde
uidentur parere
sonū ut diapason
& bisdiapason

Consone que cōpositū
pmixtū sonū suauē
efficiunt ut diapente
et ab ea cōposita.

Emelles que cū consone
nō sint cātilenā aptat̄
ut sexta & sexta
ab eis cōposita

dissona que ad primis
sonos ut tonus &
semitonum.

Exmelles que no
reapuntur in cōso
natiāz cōiunctiōe
ut diatessaron
& octacordum et
ab eis cōposita.

Non unisonaz disfe
rentia partim interse
cōi fine iungitur que
no discreta ar se
videtur continua.

Voces cōi fine iungit
hoc mō. si corda dū
percutiuntur torquatur
cōtingit in principio
pulsus grauiorem
esse dūm torquentur
uero uoce illam
efficit acutiorē, et
finit graui et
acute uocis sonitus
continua.

nā ut sunt dyttonus scī dyttonus, diapēte cū
tono & diapalō cū dyttono & huiusmōi. Dis
sone uero sūt q̄ nō pmiscēt sonos atq; insua
uiter feriūt sensū ut tonus & scītoniū Exmel
les. n. sūt q̄ nō recipiūt in cōsonatiāz cōiūcti
ōne ut est cōiūctio q̄ttuor uocū ple & septē
uocū cōnexio uel undecī & huiusmōi. Sunt
itaq; unisone q̄rum sonus unus est uel ī gūi
uel ī acutō. Nō unisone uero q̄rū una est ḡ
uior altera acutior. Harū ptim interse differē
tia cōi fine iūgit q̄ qdē nō discreta siue cū in
teruallo suspēsa diciūt s; a gūi ī acutū ita de
duciūt ut cōtinua uideatur. Voces. n. cōi fine
iūgunē hoc mō. si q̄ pcuciat cordā ī instru
mēto musico eāq; dū pcutit torqat cōtingit
pulsū in p̄cipio esse gūiorem dū torquet
uero uocē illā effici acutiore fiuntq; ita gūis
uocis sonitus & acute cōtinui. Eadē etiā ocu
lis similitudo p̄pōit cū celestē arcū in nubī
bus cōspicius ita enim colores sibimet sunt
pximi ut non sit certus finis cū alter ab alte
ro disgregatur sed ita vbi grā a rubro disce
dit ad palidū ut p̄tinuā mutatōez ī seq̄ntē
vtatur colorē nullo medio certoq; iterueni
ente q̄ utrosq; distīguat. Alie uero sūt nō u
nisōe q̄rū dīa silētō iterueniente distīguūt. Cū

Compan

igitur uocū alie sūt cōtinue alie disgregate cō
tinue qdem tales sūt ut iter se cape dīa cōi fi
ne iūgat nec habeant locū designatū uox a
cuta gūisq; quē teneāt. **Discrete** uero inter se
ppriores locos ueluti colores impmixti quo
rū dīa uisū suo quodāmodo loco cōstituta
Cōtinue qdem nō equisone uoces ab armo
nica facultate sepanē sūt. n. sibi ipis dissimi
les nec unū aliquid psonātes. **Discrete** uero
uoces armonice subitiuntur artī. potest enī
distātiū sibiq; dissimiliū uocū dīa dep̄hēdi.

Alie sunt ad unione
quarū differentia
silensio interueniente
distinguntur.

De Formatōe Cōsonātie Capitulu tertiu

D. n. i uocibus fieri cōsuetū est qd
& i paludibz uel getis aq; cū iactū
emīaus emergit saxū nā prius i p
uissiz orbē undā colligit maioribz deīde or
bibz undarū globos spargit usq; dū defatiga
tus motus ab eliciēdis fluctibz coalescat sēp
posterior & maior undula diffūdit. s; si qd
qd cōscētes undas offēder possit appōitū fue
rit statī motus ille reuētiē & qsi ad cētrū unde
pfectus fuerat eisdē undulis rotundat. Itaq;
cū aer pulsus fecerit sonū pellit aliū p̄ximū
& quodāmo rotūduz fluctuz aeris ciet. itaq;
diffunditur & oīum circumstantiū simul

Comparatio

quomodo format
uox uel uox in
aere pulso

Cum aer pulsatur
facit sonum et pellit
aliū proximum et
quodāmodo rotūduz
fluctum aeris ciet.
diffunditur et circum
circumstantiū audiri

ferit, ad eos qui
longius sunt debilior
pulsus aeris pervenit

Aristoxenus auri
iudicio consonantias
trastavit dixitque
diapason consistere
sex tonis, quod falsum
quod duo minora
semitonia non possunt
efficere unum tonum.

ferit auditum atque illi est obscurior vox qui longius steterit quam ad eum debilior pulsus aeris unda pervenit. Aristoxenus idcirco consonantiarum tractatum rationi minime constituit sed aurium iudicio permittit voces ipsas nullis numerorum proportionibus annotans sed earum in medio dramatum sumit ut speculatio non in ipsis vocibus sed in eo quod inter se differre collocet nimis in prout de cum dramate seque arbitretur earum vocum quarum nullam imaginem mensuram vel constituat. Hic igitur diatessaron consonantiam duorum tonorum & seintonii esse proponit & diapentem trium tonorum ac seintonii atque diapason sex tonorum sed hoc falsum est nam monstrabimus duo minora seintonia nullo modo tonum perficere posse. Sed sit auribus consonantia secundum platonem hoc modo cum acutior sonus qui velotior est quam pervenerit in aurem celer ingreditur ostenditque extrema eius de corporis parte quasi pulsus iterato motu revertitur sed iam segnior nec ita celer ut primo impetu emissus cucurrit quo circa acutior ipse sonus nunc gravius rediens tono primum gravi veluti simili occurrit miscetque ei unam consonantiam. Sed hanc platonicam considerat. Nichomachus reprehendit nam ut praedictum est in primo capitulo hanc canendi concordiam similitudo non

efficit sed dissimilitudo unde si qui grauis
 misceat sonus nullam faciet consonantiam. Est
 igitur consonantia acuti soni quilibet mixtura su-
 auiter uniformiterque auribus accedens, quo cir-
 ca dissimilitudo cum distet in singulis uocibus co-
 pulat in mixtis. Hic igitur Nicomachus ipse
 fieri consonantiam putans inquit non unus tantum pul-
 sus est qui simpliciter modum uocis emittit sed semel
 percussus nervus sepius aerem pelles multas effi-
 cit uoces, at quia ea uelocitas est percussione
 ut sonus sonum quodammodo comprehendat distantiam
 non sentiat & quasi una uox auribus uenit, si itaque
 quilibet sonorum percussiones sint acutorum sonorum per-
 cussionibus commensurabiles ut in maleorum propor-
 tionibus non est dubium quoniam si ipsa commensuratio si-
 bimet misceat unam efficiat uocem consonantiam.
 At Boetius ut diffusius in primo declaratum est
 inter omnes quos rettulimus consonantias refert iudici-
 um hominum ut in aure ita quoque in ratione quam harum
 meliorem oporteat arbitrari, eodem namque modo au-
 ris afficitur sonis uel oculis aspectu quo ani-
 mi iudicium numeris uel continua quantitate. Pro-
 posito, n. numero uel linea nihil est facilius
 quam eius duplum oculo uel animo cōtueri. Item post
 duplum iudicium sequitur dimidium post dimidium
 triplum post triplum partem tertie. Quod cum facilius

In aure et
 ratione
 numeris
 quantitate
 est iudicium
 musice
 proposito. n. numero
 uel linea nihil
 facilius oculis uel
 animo quam duplum
 iudicium et sequens
 dimidium et triplum. sed
 circa nichilominus
 diapason ex duplo putat
 diapentem ex medio
 quoniam medium tenet, diapason
 diapentem ex triplo et
 ceteras similiter.

fit dupli descriptio optimaz putat Nícoma
cus diapafó cōsonātiā. post hāc diapēten q̄
mediū tenz. hīc diapafódiapentē q̄ triplū. ce
terasq; secūdū eūdē modū formāq; diiudicat

De gūitate & acumīe & īteruallō. c. iiii

mellos
Vnc sonū quem greci phtongō no
mināt a similitudnie loq̄ndi optet
apperire. Est. n. sonus uocis casus e
mellis. i. aptus melodiis i unā itēsiōez. quo
circa cū cōsonantia sit acuti soni gūisq; mix
tura uniformiter z suauiter accedēs auribus
sonorū quoddā interuallū intercīpit quod
sic diffīnitur. Interuallū ē acuti soni gūisq;
distantia nā quotiens due notes coniūgūt
dissimiles siue interuallum fuerit maximū
siue minimuz ut toni uel semitonii uel cui
uscūq; discrete quantitatis ut diatessarō uel
diapente uel etiam dyttōi & similiū tūc sēp
grauitati deputat inferior sonus atq; acūi
ni superior. teste Marco tullio in sexto de re
publica sic dicēte Et natura fert ut extrēa ex
altera pte gūit ex altera uero acute sonēt. Ex
quo acumē & gūitas nullū hnt propriū ac
certū locū quē possideant. nā cuiūq; gūiori

*Sonus g
a grecis
phtongus
est uocis
casus
aptus
melodiis
vna pten
interuallū
est grauis
diatessaron
diapente
dyttōi
quod
multilogum
est.*

sono subiungatur alter sonus tunc sonus pri-
 mu' gravior fit acutior comparatione subnexi si-
 bi soni qui gravitatem servat. At idem fit si acutio-
 ri sono supaddatur acutior sonus. nam sonus
 primu' acutus fit gravis non quod remissione sui
 quoniam immobilis servatur sed supadditione al-
 terius qui servat acumen. idque fit ut intervallu'
 sit acuti soni gravisque distantia et consonantia ex a-
 cutis quibusque sonis constituitur. Hic illoque de-
 claratorem falsam esse probatur qui introducen-
 dis huic discipline pueris divisu' in grave acutu'
 & sup acutu' introductorium proponit quod quidem
 huiusmodi divisio nisi simpliciter per faciliorem
 tamen via discretionis & perceptionis notularum
 atque claviu' fuerit constituta falsitatem attrin-
 gat necesse est. nam ex ipsis quas gravitati con-
 stituunt vocibus fiunt consonantie atque ex
 acutis eorum modo sed consonantia nisi ex
 gravium acutorumque sonorum commixtione
 minime consistit. quoniam licet aurium sonus quoque
 diiudicet tamen ratio perpendit. sit enim ea
 hoc modo quotiens due corde una gravior
 intenduntur simulque pulse reddunt permix-
 tu' quodammodo & suave sonu' dueque voces in
 unu' quasi coniuncte concurrunt tunc ipsa fit consonantia
 a. Euphonia etiam idem est quod consonantia nunc dicitur.

Gravitas &
 acumen nullum
 habent proprium
 locum, nam gravi-
 tas sublatione alterius
 soni fit acutus
 et idem est de
 acutis sonis
 Quod sonus additio-
 nis vel fit
 gravis vel acutus
 tunc. hinc introductio
 manus in grave
 acut in superacutis
 sonos et dispositionem
 quoniam est falsa.

by dr. Euphonia

De
Consonantia et
dissonantia et
euphonia, ab
eu. i. bonu &
phonia sonantia
dr. dissonantia
diaphonia
q. est discrepantia
sonorū permixtio
Armonia qm
phil. est ratio
sonorum in
acuto & graui
Ualdus
Armonia est
concordia apta
concordantia uocum

ab eu qd ē bonū z phonia sonoral qsi bōa
 sonoritas. Idēq; ēē Siphoniā ppēdimus nā a
 pud Augustinū Siphōia ē cōcordia uocuz.
 Armōia quoq; apud Vbaldū ē diuīsa apta
 coadūatō uocū Philosophus uero Armoni
 am rōez sonoz ēē ī acuto z gūi cōstituit. Ac
 cū due corde simul pulse nō pmiscent ad au
 res suauē atq; unuz quodāmō ex duobus cō
 positū sonū tūcea ē q dicit̃ dissonantia. Est
 .n. dissonātia scđz Isidorū ī ethiologiis duo
 rū sonorū sibimet pmixtorū ad aures uēiens
 aspa atq; infucunda permixtio. Diaphonia
 etiam dicit̃ discrepantiū sonorū pmixtio.

In quibus pportionibus consistant consonantie Capitulum quintum

X cōpatōibus nāq; acumīs z gūita
 tis que sibi conmēsurate sūt qbusq;
 euenit nota mēsurā cōis cōsonantie
 musices oriūtur. Illa enī dr mēsurā cōis q cū
 sit iter duos numeros dīa ābos partiēdo me
 tit̃ ut ī multiplicibz pportōibz apparet nā
 quod duplū ē illa ps metitur q inter duos ē
 numeros dīa ut inter duos & quattuor bīa
 rius utrosq; metitur. iter tres & sex idē terna

rius utrosq; metitur. & inter duos & unū ea
dem unitas ē utrosq; metiens. itē inter nouē
& sex idē ternarius utrosq; metitur. Item in
supparticularibus si sexq; ltera sit pportō ut
sex & q̄ttuor biarius est qui utrosq; metitur
q̄ scz utrorūq; ē dīa Si uero sit sexq; tertia p
portō ut octo ad sex idē biarius utrosq; me
titur Id uero nō euenit ī ceteris generibz īeq̄
litalis ut in suppartiente nā si q̄nariū ternario
cōparēus biarius qui eorū est dīa neutrx me
titur q̄a semel ternario cōpatus mīor ē. duplū
catus uero excedit. Itē bis cōpatus quinario
mīor ē triplicatus uero excedit. atq; id circo
hoc īeq̄litalis gēus a cōsonātiā naturadisiū
git qm̄ in duobus primis generibus q̄ cōso
nātiās formāt multa similia sunt ī hoc uero.
suppartiente z ceteris duobus cōpositis minie
Id enī pbatur hoc modo nā nihil aliud est
duplū nisi bis simplū. triplū nihil aliud est
q̄ tertio simplū. q̄druplū idē ē q̄ q̄ter siplū
Sexqualterū ter medietas Sexq; tertiū uero q̄
ter ps tertia qd in ceteris īequalitatis generi
bus nō repperit. Cū itaq; uniuocis cōpera
tionibus pxime sint equiuoce necesse est ut
equis numeris ea numerox īeq̄litas adiun
gatur q̄ ē pxima eqs. Est. n. iuxta numerox

in multis partibus
superparticularibus
proportionibus con
sonantibus. et si
quid reperitur
inter duos numeros
differentia ambobz
partiendo metitur
ut inter duos et quatuor
differentia inter eos
est sex et triplū
est differentia et
ambobz metitur.
Vnde aduenit de
duobus numeris
ad quo maior ex
est minore est
differentia. que
et ambobz numeros
pot metitur. et
inter quatuor et octo
multiplicibus et
sex et triplū
metitur.
nihil aliud est duplū nisi
bis simplū. triplū ter
simplū et similia.

Sexqualterū ter medietas
Sexq; tertiū quater
ternario pōt īeq̄litalia

Hoc aduerte

*Cū aut consonantijs
unisonis sunt
et se debent*

proxime equare

necessum est ut

equis numeris

ea numeris

inequalitas adagat

que est proxima

equis. Et in

inproportionat

equalitatem ea

inequalitatis

proportio qd dupla

q uno excedit

unus excedit qui

unus equat

Iure igitur dupla

equisonis uocibus

aptatur. s. diapason

bisdupla uero. s.

quadrupla bis

diapason. Inde

proportionibus dupla

diuidetes. ut

sexquialtera hys

aptantur. s. consonantijs

que diapason equisona diuidunt. Unde

diapente sexquialtere. diatessarō sexquitercie copationem

copulenter. Iure aut consonantie cum

equisonitjs alias efficiunt consonantias. ut

diapason diatessaron in proportione tripla. et

diapason diatessaron solus probat ptholomeus.

eq̄litate ea ieq̄litate p̄portio q̄ ē dupla nā z
p̄rīa multiplicis gen̄ris spēs ē. est q̄ cū maior
numerus mīorē supat equo ip̄i mīori ut du
o unū uno excedūt q̄ eidem unitati eq̄lis est.
Iure igit̄ p̄portio dupla eq̄sonis uocibz ap
tat̄ scz diapason bisdupla uero scz q̄drupla
bisdiapason. Proportōes uero duplā p̄porti
onē diuidētes hīs aptade sūt cōsonātiis q̄ e
quisonātiā diuidūt diapason. unde fit ut di
apente qdē sexq̄ltere diatessarō uero sexq̄tercie
cōpatōi copulēt̄. Iūcte aut cōsonātie cū eq̄so
nis alias efficiūt cōsonātiās ut diapason diapē
te ī p̄portōe tripla. Igit̄ eq̄sone sūt diapason
& bisdiapason qm̄ earū tēpamēto ac mixtura
unus ac simplex quodāmo efficiēt̄ sonus. & q̄
dē diapason in p̄portōe dupla p̄rīa ē ī genere
multiplici. diapason diapēte scda ī tripla. bis
diapason tertia ī q̄drupla p̄portōe eiusdē ge
neris multiplicis p̄bat̄ cōsistere. Diapēte ue
rō p̄rīa ī sexq̄ltera & diatessarō scda ī sexq̄ter
tia p̄portōe generis sup̄particularis p̄bant̄
cōsistēt̄. Cū uero diatessarō cōsonātia iūcta di
apason eq̄sonātie auribus nō cōsonet. eā tñ p̄
bat ptholēmus nō auriū iuditō sed rōe ēē cō
sonātiā hoc mō. Qm̄ diapason cōsonātia talē
uocis efficit coniūctiōez ut unus atq; idē ner

nus ēē uideat qd ēt Pitagorici cōsentiūt si q
 ei fuerit addita cōsonātia itēg iuiolataq; ser
 uat. Itaq; diapaso eqsonantie cōiūgit diatessa
 rō cōsonātia tāq; uni neruo. hoc id circo euēir
 credit qm diapaso pene una uocula ē talisq;
 cōsonātia ut unū quodāmō effigat sonū. Et si
 cut denario numero q fuerit additus iteger i
 uiolatusq; seruat cū i ceteris id non sic cōti
 gat ut si duos additias tribus qnq; cōtinuo
 fiēt & numri spēs mutata ē. si uero eosdē du
 os additias dēario duodeci faties & biarius
 iūctus denario cōseruatus ē. itē ternarius cete
 riq; eodē mō. Ita ēt hec diapaso cōsonātia qcū
 q; aliā suscepit cōsonātiā seruat nec eaz mu
 tat neq; ex cōsona dissonā reddit. Vnde sicut
 si addat diapētes cōsonantia diapason eq
 sonantie efficitur diapason diapentes cōmix
 tio in tripla proportione cōsistens ita quoq;
 diatessaron iuncta diapason eqsonantie ali
 am reddet cōsonantiam ex additione unī
 us ad alteram que licet non eueniat ex pro
 portione multiplici uel superparticulari ex
 quibus ea quantitas que inter duos est ter
 minos differentia est utrorumque mensura
 comunis. ea tamen consurgit ex genere sup
 partiēte ex pportione octo ad tres & sexdecī

Equisonā diapason
 uel sola uel cū
 cōsonantijs cōiūcta
 semp integritatem
 inuiolatum sonū
 seruat. hinc
 diatessaron ej
 tāq; unij neruo
 cōiūgitur. et
 est ex genere
 superpartiente
 hūc est mēsurā
 Itē euenit mōterio
 denario qui addito
 ej quinijs alius nu
 merus semper ipē
 seruetur integer
 at uideam duodeci
 m. quod nō euenit
 alijs, nū addas
 duos tribq; et
 fiēt quinque
 m.

ad sex ut mōstratū ē in examinatioe pōderū
 scđi malei ad sextū. nō itaq; cōsonat' auribz
 diapasōdiatessarōn qā eiusdē pportōis ē mi
 norē dīa nō ē utrorūq; mēlura cōis. ea tñ erit
 cōsonātia qm̄ freqntissime & poptie eidē ap
 titat' uel tōus uel sexqoctaua pportō & tūc
 fit diapasō diapētes cōsonātia ī tripla ppor
 tōe auribz suauiter iherens. fit insup & addi
 tio diapētes aptissime eidē diapasōdiatessarō
 & tūc correspōdēt auribz bisdiapasō ī q̄dru
 pla pportōe. nec mirū sit diapasōdiatessarō
 l3 auribz ī cōsonāte3 numero cōsonātiarū ap
 phēdi qm̄ neq; diatessarō cōsonātia simpli
 ter auribz cōsonat sed dissonātiā facit. at qā
 eidē facillime aptitat' uel tonus uel diapēte
 quorū cōnexiōe altera fit & rōne & auriū iu
 ditio cōsonātia reliq̄rū itercipit numero cō
 sonatiarum cū presertim tantī tāq; clarissimā
 uiri. s. ptholemei auctoritate ducamur.

Quid Sit Numerus. C. VI.

Vonā musicas pportōes ex nuūris
 q̄ eueire ppēdius eorū id circo q̄ pluriā
 notāda sūt accēa nūerorū. ē qdē nu
 merus apud lli. multitudo ex unitatibz cōst

*Isidorus
 numerus est
 multitudo ex
 unitatibz
 sumpta*

a nūmo disty rā sūq; frequentatione u. abel

tuta. dicunt enim numerus a nūmo & a sui fre
quātōe uocabulū sumpsit. Vnus a greco
nomē trahit Greci enna dicūt nos uero unū
sic duos & tres dicimus quos illi dya & trya
quattuor a figura quadrata dicunt. Quicquid autē
nō scdm naturā sed secundū eius placitū q
numeris ip̄is noīa ididit nomen hnt. Sex &
septē a greco ueniūt. ī multis nāq; noībus q
grece hnt aspiratōez nos p aspiratōe ponī ul
l. Inde est p hexa sex p hepta septē sicut p
herpillo herba serpillū. Octo p translatōem
ex greco illi ogdo nos octo nouē uero apud
eos nea decē qppe dicius quos deca illi. dicti
n. decē sūt a greca ethimologia eo q ligēt &
cōiungāt interiectos minores numeros. nam
desmos dicūt apud eos cōiūgere uel ligare.
Porro uiginti dicti quasi decē bis gēti v p
b. lra posita. Trigēta a decenario ter genito
dicūt sicq; usq; ad nonagēta Cētūz uero a cā
tu qd est circulū dicti sunt. Ducētum quasi
dya centū similiter & reliqui usq; ad mille.
Mille quippe a multitudine. vnde z militia
quasi multitia inde & milia q greci mutata
lra miriades uocāt. sicq; multiplicatio dedu
cūt infinite. Horū quidē numerorū ratio mī
nime cōtemnenda est cū in multis sacrarum

nota huius numeri
grecorum
enna
dya
trya
herpillo
hexa
hepta
ogdo
deca
desmos

Vnus a greco enna
duo a dyo
quattuor a trya
quinque a penta
sex a hexa
septem a hepta
octo a octo
nona a enna
deca a deca
desmos a desmos
centum a centum
ducentum a dya
trecentum a trya
quadringenti a quadringenti
quingenti a quingenti
sexcenti a sexcenti
septingenti a septingenti
octingenti a octingenti
nongenti a nongenti
mille a mille

Centū a centū quod ē circulū

Octo ab ogdo

decē deca

desmos quod signi-

ficat ligare & cōiungere

herpillo

nonē apud grecos nea

co q cōiungat

minores numeros

*¶ Hinc numerus in
sacris libris.
Humerorum ratio
in sacris libris est
magis eximiorum
ut. in laude dei
Oia in numero
ponderare & mensurari
disposuisti
senarius & singuli
partibus suis est
perfectus. quod
ipsum significat
perfectiōem mundi
declarat.
Et quadragesima
dies quod moyses
sep & helyas &
alii sancti
et reliqua.
Quid quod
numeros disciplina
discimus. horas
mensures annos
Tolle numerum
et oia pereunt.*

*Adime computum et non differunt horae a ceteris aialibus
om in quocumque numero finem faciendum putamus
quantumlibet in gente teneat multitudinem
ita sunt finis*

Itaque locis quod magni estimanda sit nec frustra in
laudē dei dictum Oia in numero pōdere z
mēsurā disposuisti. Sēarius nāq; numerus quod
ut paulo posterius dicetur singulis p̄tibz su
is p̄fctūs ē p̄fctōem mundi q̄dā numeri sui
significatōe declarat. p̄ter & q̄dragita dies quod
bus moyses & helyas & dñs ip̄e ieiunauerūt
p̄terq; numerorū dispositōe nō intelliguntur
Alii quoq; in scripturis sacris existunt nume
ri quorūz figuras nō nisi noti huiusce disci
plie soluere possūt. Nobis p̄pt̄ea etiā datū
ē aliq̄ ex pte sub numerorū cōsistē disciplina
qñ horas p̄ eā discimus qñ de mēsiūz curri
culis disputāus qñ sp̄atiūz anni r̄deuntis ag
noscīus p̄ numerū si qdē ne cōfundamur in
struimur. tolle itaq; numerūz in rebz oībus z
oīa p̄eunt qd̄ etiā testatum ē in tertio primī li
bri ubi de musice hūana tractat̄. adime secu
lo op̄utū z cuncta cōplectē ignorātia cecha
nec differri ēt pōt a ceteris aīalibz quod rōez ig
norāt. Eos nāq; numeros īfinitos esse certissi
mū ē qm̄ in quocumq; numero finē fatiēdū
putāus q̄rūlibet in gētez cōtineat multitudi
nē sēp alterius sup additōez poterit attrahē
alteroq; addito augeri z duplicari atq; ad īfi
nita multiplicari. Quisq; n. numerus suis p̄

prietatibz ita terminat ut nullus eorum cuiusque
alteri par esse possit. ergo & dispes inter se atque
diuersi sunt & singuli quique finiti sunt & ad omnia
finiti idcirco discrete subitiuntur quantitati.

De Distinctione Numerorum. C. VII.

Numerorum. alius par alius impar. Item
parium numerorum alius pariter par alius
us pariter impar. & alius impariter par.
Imparium uero numerorum alius primus &
simplex alius secundus & compositus. & alius
mediocris. Numerus par est ille qui in duabus equi-
partibus diuidi potest ut duo quattuor octo decem.
Impar uero numerus est ille qui in duabus e-
quis partibus diuidi nequit uno medio de-
ficiente uel supante ut tres quinque septem nouem.
Pariter par numerus est ille qui secundum pa-
rem numerum pariter diuiditur quousque ad
indiuisibilem perueniat unitatem ut sexagi-
ta quattuor quorum medietas est xxxii ho-
rum autem medietas est xvi sed istorum octo-
narius quorum medietas quattuor facit. rursum
horum medietas est biarius. biarii autem unitas qui
indiuisibilis est dimidium tenet. Pariter impar nu-
merus est ille qui in partes equas recipit sectiones & partes

123
Nullus numerus
par alteri hinc
et diuisus inter
se diuersi sunt
singuli numeri
inter se finiti
& ad omnia finiti
idcirco qualitatem
discrete subiunguntur.

Numerus alius
par alius impar.
Par est qui in duas
equas partes potest
diuidi. Impar qui
non.

Parium inde numerus
alius pariter par
alius pariter impar
& alius impariter par.
Pariter per numerum
secundum parem numerum
pariter diuidi potest
usque ad unitatem ut

Pariter impar numerus est qui in duas equas
partes secundum pariter & inde partes equas sunt
indiuisibiles equaliter. ut sex decem etc.

Impariter par qui
diuidi pot in partes
equales et inde
tales partes etiam
diuidi possunt sed
no usq ad unitate
perueniunt ut
xxiii.

Impariter impar
q dñ impar est
per impares partes
diuiditur. vt
xxv quinq
quinq. 2. d.
Impariter numeror
alii simplices alii
compositi alii mediocres
simplices qui solam
unitatem habent
parte aliquota in
q aliquoties sepe
reddat ipos
numeros. ut
ternarius. quinaris. septenarius.

etius sunt in duo equa indiuisibiles ut sex de
ce xiiii triginta & quinq gita. Impiter par nu
meris est ille cuius ptes etiā diuidi pnt sed
usq ad unitatem nō p ueniunt ut xxiiii hii
eniz in medietatē diuisi duodeci fatiūt. qui
in aliā medietatē cōstricti sex constituūt sex
uero in medietatem seccati tres relinquunt q
scz ternarius sectōez nō recipit dimidiā. ipz
.n. ternarius ante unitatē incurrimus quem
seccare non possumus. Impiter impar nume
rus est qui ab impari numero impariter mē
surat ut xxv xlviii qui dū sit ipares nume
ri ab iparibus etiā ptibus diuidūtur ut sep
ties septez & qnquies qnque. Impariū uero
numeros. Alii simplices sūt alii cōpositi alii
mediocres ut dictū est. Sīplices numeri sunt
q nullam aliam ptem aliquotā hñt nisi solā
unitatē ut ternarius solā tertiā & qnarius so
lā quītā & septenarius solā septimā hñt enī
unica ps aliquota est. Compositi sūt q nō so
la unitate metiūt sed & aliis numeris ut no
uē qui habet unitatem & ternariū qbus di
uidit. & quindecī habet eandē unitatē & ter
nariū z quinarīū. uiginti unū tenet ipaz uni
tatez & ternariū & septenariū. Mediocres nu
meri sunt qui quodāmō sīplices z in cōpos

xv. xx

ti esse uidetur & alio modo compositi ut uerbi gratia
dum compositus fuerit nouenarius ad xxv prius
est & in compositus quia non habet compositum numerum
nisi solum modicum id est unitatem. Si uero idem
nouenarius ad xv fuerit comparatus secundus
est & compositus quoniam in illis compositis numerus ul
tra unitatem. scilicet ternarius quod si ter fuerit sumptus
nouenarium precise constituit quinquies uero sumptus
ipsum decimum quintum perficit. Rursus parium
numerorum Alii sunt superflui alii diminutui
& Alii perfecti. Superflui numeri sunt quorum
partes aliquote simul ducte totam summam excedunt
ut duodenarius numerus. Pars aliquota dicitur
illa quae aliquotiens sumpta reddit suum totum quod
de qua quota sit dici potest ut prima uel secun
da tertia & quarta & sic deinceps. quo circa du
odenarii numeri partes aliquote sunt unitas quae
duodecim eius pars est binarius qui & sexta eius
pars est ternarius qui eius est quarta pars quae
ternarius pars eius tertia & senarius pars media
eius est qui omnes in summam ducti excedunt
totam summam duodenarii nam unus duo & tres
quattuor & sex simul ducti excedentes duodecim
sextum decimum perficiunt numerum. Diminutui
autem numeri sunt quorum partes aliquote in sum
mam ducte non perficiunt ipsum totum sed deficiunt

aliquota quae quomodo
sit dici potest

parium numerorum
alii superflui alii
diminutui alii perfecti
superflui quorum partes
aliquote simul ductae
excedunt ipsos ut
duodenarius cuius
omnes partes aliquote
reddunt sextum decimum

Diminutui quorum
partes aliquote simul
ductae deficiunt a summa ut
octonarius et nouenarius istius
partes reddunt quatermodum
illius septenarium etc.

*Perfecti sunt
quorū oēs partes
aliquote simul
considerate ipsos et
reddunt in senarij
intra decem et
uigessimostatū intra
centenariū et
quadringentesimū
intra mille
senarij est primus
perfectus in quo
deus cuncta sua
perfectit opera.*

a sūma ut octonarius atq; nouenarius. Hēt
namq; octonarius octauam partē sc3 unita
tē & quartā sc3 binariū & dimidiā sc3 quat
nariū q̄ partes si cōiūgantur non perfitiunt
totam summam cū septenariū tantū copulēt
numerū. Item nouenarij ptes aliquote in sū
mā ducte lōge sūt a tota summa est enī unī
tas eius nona pars & ternarius eius tertia ps
q̄ simul ducte q̄ternarium cōstituūt numere
senarius autē nouenarij numeri pars nō dici
tur aliquota q̄a quota sit dici nō potest. Per
fecti uero numeri sunt quorū partes aliquo
te in sūmam ducte reddūt p̄cise ipsum totū
ut senarius mōstrat numerus cuius pars sex
ta sc3 unitas & tertia sc3 binarius & dimidia
sc3 ternarius simul posite ipsū totum sc3 se
nariū perfitiūt. nihil enim ei superat nihil p̄
deest sed senarium ipsum p̄cise pducunt. Est
enim intra denarium numerum perfectus se
narius intra cētenariū uigessimus octauus.
Intra uero milenarium q̄dringentesimus nōa
gessimus sextus. Comēdatur quippe senarij
numeri perfectio apud augustinū in xi. de
ciuitate dei. c. hec autem .sic enim legimus.
Hec autē ppter senarij numeri pfectōez eodē
die sexies repetito sex diebus perfecta nariā

125
tur non quia deo necessaria fuerit temporu
mora q̄si q̄ nō oīa simul creare potuerūt que
deinceps cōgruīs motibus pagerēt tempora
sed q̄a p̄ senariū numerū est operu signata
p̄fectio. Is enim primus est qui suis cōple
ptibus ut mōstratum est atq̄ p̄ficiē in quo
& deus oīum cōditor cūcta sua p̄fecit opera.

De Natura Continue & Discrete
Quantitatis .C. VIII.

n Vnc illud quoq̄ notandū est q̄ ea
sunt cōperatōi cōsentanea q̄ natura
liter simplicia sūt. & qm̄ ḡuitas z acu
mē ī q̄titate cōsistūt ea uidēt maxie naturaz
cōcinēt e seruare q̄ discrete q̄tatis pprietatē
custodiūt. Nā cū q̄titatū alia sit discreta alia
cōtinua ea q̄ discreta ē haud qdē finita ē sed
ad īfinitu p̄ maiora p̄cedit nāq̄ ī ea unitas
minima ē atq̄ finita ē in īfinitu uero plura
litas auget ut numerus q̄ cu3 a finita unita
te īcipiat crescendi nō hēt finez. Sed cōtinua
q̄ritas tota qdē finita ē p̄ īfinita uero minui
tur. nā linea q̄ cōtinua ē sem p̄ ī īfinita p̄tītōe
minuit cū sit eiūs sūma uel pedalis uel quīf
diffinita m̄sura. Quo circa num̄rus sēper in

īfīnīta cū crescat. Cōtīnua uero q̄tītās in īfīnīta minuat multiplicitas quīa crescēdi nō hēt finē numeri maxīe seruat naturā. Supparticularitas autē qm̄ in īfīnītū mīorē minuit pprietatē seruat cōtīnue q̄tītātis minuit enī mīorem cū semp eū cōtīnet & eius uel dimidiā ptem uel tertiā uel q̄rtā uel q̄ntā. p̄ nāq; semp a maiore numero denominata est quarta aut a quattuor ip̄a decrescit nā cū tertia a tribz sit denoiata quarta uero a q̄ttuor & cū a quattuor tres supent quarta potius q̄ tertia minutior inuenit. Suppartiēs uero iā quodāmō a simplicitate discedit. duas enī uel tres uel q̄ttuor hēt insup ptes z a simplicitate discedēs exuberat ad quandā ptiū pluralitatem. Oīl itaq; multiplicitas in ītegritate se cōtīet. nā duplū hēt bīs totū minorem. Triplū uero ter cōtīnet totū mīorē & in eundē modū reliqui. Supparticularitas uero nīhil ītegrū seruat sed uel dimidiō superat uel tertia pte uel quarta uel quīta sed tñ diuisionez sīgulis ac sīplicibus p̄tibus operat. Suppartiēs aut īneq̄litas nec seruat ītegrū nec ad sīgulas adimīt ptes atq; id circo Pithagorici ip̄sum genus minime consonātiis mūsicis adhibent. ip̄sum tamen Ptholemeus ar

126
monis applicat ut p̄dictū est q̄nto capitulo

Explicit liber.ii. Sequitur.iii.

DE DIFFINITIONE ET DISTINCTI
ONE PROPORCIONVM. C.I

*hic tibi sit studio
quicumq; queris
proportionem ueritate*

Proportionū cōsideratōez ap
perire necesse est q̄bus quam
primūz introducēdi iuuenes
ad musices apicē musicas cō
sonantias ualeant exquirere.

Dupliciter enim apud Albertū cōsiderata ē
pportio. nā alia cōiter dicta alia pprie. Pro
portio cōiter dicta est duorum conperatorū
in aliquo tertio uniuoco inuicez habitudo
et notāter dicūt uniuoco quia licet stillus di
catur acutus & uox dicatur acuta tñ quia a
cuties nō dicitur uniuoce de acutie uocis &
de acutie stilli uox & stillus nō cōpantur in
uicē in acutie. unde nō solemus dicere stillū
esse acutiorem uoce nec ita acutū. nec ecōuer
so. similiter licet mel sit dulce & uox sit dul
cis tñ quia dulcedo non dicitur uniuoce de
dulcedie mellis & de dulcedine uocis nō con
paramus inuicem mel & uocez in dulcedie.

Proportio uero pprie accepta ē duarū quātī
tatū eiusdem generis īuicem habitudo. Itē
Proportionū alia rōalis alia irrōalis. Propor
tio rōalis est quātītatū cōmensurabiliū ad ī
uicē hītudo. Vel sic pportō rōalis est que
immediate denominatur ab aliquo numero.
Quātītates cōmēsurabiles dicunt̃ q̃rum est
aliq̃ mēlura cōis quālibet illarū reddens p̃ci
se ut sex ad quattuor binarius qui eorū est
d̃ra utrumq̃ metit̃ nā bis sūptus quaterna
riūz cōstituit. ter uero copulatus senariū p̃fi
cit ut p̃tactum ē q̃nto secūdi. Quātītates ue
ro incōmensurabiles dicūtur q̃rum nō est a
liq̃ mēlura cōis q̃libet illarū reddēs p̃cise ut
quīq̃ ad tres nā eorū d̃ra ē binarius q̃ neūq̃
metit̃ q̃ppe si bis sumat̃ excedit ternariū ē
uero sūptus q̃nariū transcēdit q̃ q̃dem bina
rius bis t̃m cōnexus q̃nariūz īpm nō p̃ficit.
Proportio irrōalis ē quātītatū in cōmensura
biliū īuicem hītudo. uel sic pportio irrōalis
ē que nō potest īmediate ab aliquo numero
denominari sed īmediate denominaē ab ali
q̃ pportōe q̃ īmediate denoīat̃ ab aliquo
numero. Itē pportōnū alia eq̃lītatis alia in
eq̃lītatis Proportio eq̃lītatis ē duorū termi
nōz eq̃liū īuicē habitudo ut duorū ad duos

27

Termius. n. i hac pportōz cōsideratōe itelli
 git̃ nūmrus. pportō uero iēqlitatis ē duorū
 iēqliū termiorū inuicē hītudo ut q̃ttuor ad
 tres & duorū ad unū & ecōṽso. Inēqliū uero
 pportōz Alia maioris iēqlitatis ali mīoris i
 ēqlitatis. Proportō maioris iēqlitatis ē maio
 ris termini ad mīorē iuicē hītudo ut duorū
 ad unū & q̃ttuor ad tres Minoris uero iēqli
 tatis pportō ē mīoris termini ad maiorē iui
 cē hītudo ut duorū ad tres & triū ad q̃ttuor
 In hīs. n. maioris mīorisq; iēqlitatis pportō
 nibz ē qdā excessus siue dīa z ē ille numerus
 quo maior excedit minorem. ut si cōgemus
 sex ad quattor binarius numerus appellat̃
 differētia nā senarius excedit quaternarium
 ex binario. Has. n. iēqlitatis pportōes musi
 ces disciplina cōprehendit nō uero ēqlitatis
 qm̃ ut diffusius ostensū ē priō & tertio capi
 tulo secūdi libri cōsonātie ex dissimilibus &
 iēqlibz fiūt sonis id circo ex iēqlibus enucle
 antur proportōibus Id tamen scitu dignum
 est q̃ sicut unitas q̃ nō est numerus est prin
 cipium numeri ita & equalitas pportionuz
 inequalium primordia prebet ut monstrat
 Boetius trifariā proportionalitatem trāctan
 do secundo sue musices.

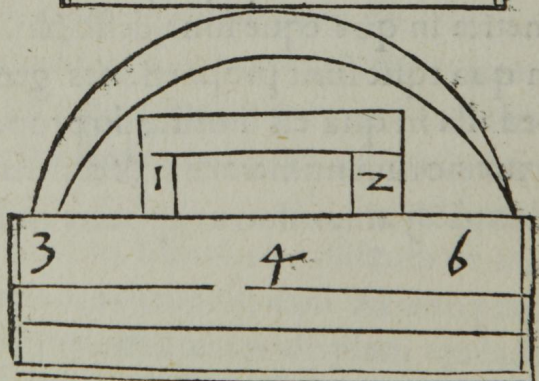
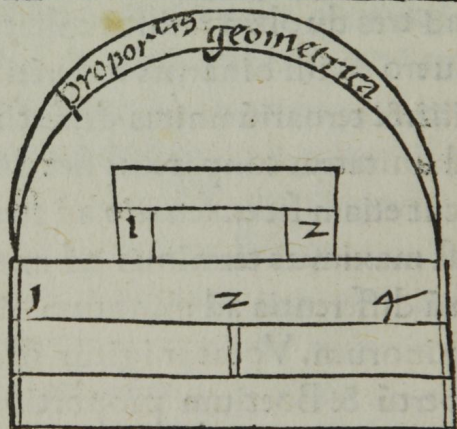
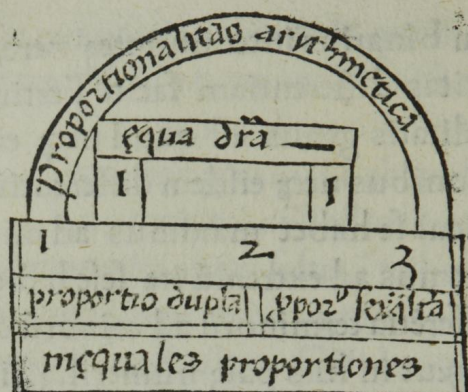
De proportionalitate & quomodo ab equalitate nascuntur proportionales equalitatis. C. II.

Proportionalitas non dicitur duorum terminorum inuicem habitudo sed equalitatis proportionum collectio. quo circa constat proportionalitas saltem in tribus terminis plerumque autem in pluribus ut in quattuor uel quinque uel sex & ultra. Consideratur quippe tripliciter. scilicet arithmetice geometricae & armonice. Cum enim constitutis tribus tantum terminis primus terminus ad secundum eandem retinet proportionem quam secundus ad tertium tunc dicitur proportionalitas. Est itaque secundus terminus qui medius dicitur. Extremorum enim & medii proportionales trina participatione sese habent Aut enim equa est differentia minoris termini ad medium & medii ad maximum sed non equa proportio ut in hiis numeris. i. 2. 3 unitas tantum differentiam tenet non est autem equa proportio duo quippe ad unum est proportio dupla tres uero ad duos sexquialtera Aut est equa proportio in utrisque non uero equalibus differentiis constituta ut in hiis numeris. i. 2. 4. nam duo ad unum ita constituent proportionem duplam quemadmodum quattuor ad duos. sed inter quaternarium &

Binarium binarius inter unitatez uero & bi
 nariū unitas differentiam facit. Tertium p
 portionalitatis genus est quod neq; eisdem
 proportionibus neq; eisdem differentiis con
 stat sed sicut se habet maximus ad minimū
 siue extremus ad extremū ita sese habet ma
 iorū differentia terminorū ad minorū differen
 tiā t̄m̄oxut in hīs patz numeris. 3. iiii. vi.
 nam sex ad tres duplam faciunt collationem
 Inter. vi. uero & iiii binarius differentia affert
 sed i ter. iiii. & ternariū unitas differt. at si bi
 narius ad unitatem conparetur fiet dupla p
 portio sicut etiam fit ex senario ad ternariū
 Itaq; ut est maximus terminus ad minimū
 ita maiorū differentia ad minorū differen
 tiam terminorum. Vocatur igitur illa secun
 dum Albertū & Boetium proportionalitas
 arithmetica in qua eque sunt differentiæ. Illa
 uero in qua eque sunt proportionēs geome
 trica. Sed illa in qua est similitudo proporti
 onū extremorum numerorum & differentia
 rum ad inuicez armonica. ut apparet in hīs
 figuris.

Igitur inter has tres medietates pportionalitas

29

qdē pprie & maxie geometrica nūcupat id
 circo qm̄ eqs pportōibz tota cōtexta ē s3 tñ
 eodē utiur pmiscue uocabulo pportōalita
 tes ēt ceteras nūcupātes. Earx. n. alia cōtinua
 ē pportōalitas alia disīūcta. Cōtinua qdē p
 portōalitas ē cū unus tm̄ medius termīus cō
 stituit q tūc qdē mīori īppatōe postpōit nūc
 uero maiori ppōit ut ī pscriptis rōibz & fi
 guris oñdit Disīūcta uero pportōalitas ē cū
 duo m̄diū termī cōstituūt ut geom̄trica hoc
 mō. i. z. 3. vi. nā ut ē binarius ad unitatē ita
 senarius ad ternariū & uocat hēc disīūcta p
 portōalitas. Hic itelligi pōt cōtinuā pportō
 nalitatē ī tribus termīs iūēiri. disīūctā uero ī
 q̄ttuor uel ī pluribz. Qm̄ uero ut ī pcedenti
 capitulo tactū ē īeq̄lital ex eq̄litate pcedit sic
 & nūmri ab unitate id nō tacite p̄tereūdū ēē
 arbitror. Positis. n. tribz eqs terminis hii du
 o mōi sūt qbus arithmetica pportōalitas
 producitur ponatur primus primo equus
 scdus p̄rio & scdo. tertius p̄rio scdo & tertio
 qd hoc mōstrat exēplo. i. i. i. sūt. n. tres uni
 tates. p̄rie unitati s̄stit. i. z. 3. uic̄ altera uni
 tas q̄ eidē equalis est. secunde unitati sub̄sti
 tuitur biarius q̄ p̄rie unitati z scde equus ē.
 tertie aut unitati sub̄stituit ternariū q̄ p̄rie

& secūde atq; tertie unitati equus ē. Idē ē iu-
ditiū. si cōstituāt tres biarii uel tres ternarii
qbus substituantur equi termini eodē ordīe.
Quo circa si unitatū fuerit eq̄litas cōstituta
unitas ip̄a erit d̄ra termīorū ip̄i nāq; termini
nullū iter se terminū aliū intermittūt. Si uero
biarius tēat eq̄litate biarius ē d̄ra. z unus it̄
termīos nūm̄rus sp̄ intermittit̄. Sin aut̄ terna-
rius priō eq̄litate cōstituat ip̄e qp̄pe d̄raz fa-
cit. iter termīos. n. duo naturalit̄ intermittūt
ac deīceps. termī n. hic itelligūt nūeri substi-
tuti. Scdo p̄portōnalitas arithm̄tica p̄crea-
t̄ cū cōstituāt tres eq̄ termini quorū priō &
scdo substituat̄ nūm̄rus equus tū p̄ducat̄
equus nūerus priō & duob; scdis. nūc uero
tertius copulet̄ q̄ priō ac duob; scdis z terti-
o sit equus. ut si cōstitute sūt tres unitates sit
prius u nūm̄rus priē & scde unitati eq̄lis. s. z.
scds uero priē z duab; scdis unitatib; equus
sit. s. 3. tertius priē duab; scdis & tertie unita-
tibus sit equalis. s. iiii. Ibi enī terminorum
differentiam unitas facit. inter binariū. n. z
unitatē atq; inter ternarium & binarium u-
nitas inter est nullus uero naturalis numer-
rus intermittit̄. post unitatē enī mox biarius
est z post binariū ternarius constitutus sitq;

30

ordīata descriptō hoc mō i i i Idez quo
q̄ ordo seruetur si in bīar ii 3 iiii io fiat de
scriptio. & tūc termīorū dīa3 bīarius ip̄e p̄fi
tiet uno inter terminos naturaliter interiecto
nā inter iiii & v q̄narius naturaliter inter ue
ro v & octo septēarius collocat̄. Qd̄ si terna
rius eq̄lītatis fuerit p̄cipiū eodē ordīe texe
tur atq̄ ip̄e ternarius differētiā termīorū con
stituet & duo naturaliter numeri terminis i
teriacēt. i. uno semp minus q̄ sit dīa num̄ris
intermissis. Idēq̄ in q̄ ternario & q̄nario con
spiciē eos. n. quos ob breuitatē tacēus iisde3
regulis ex semetip̄o diligens lector reperiet.
Geom̄trica uero p̄portōalitas sic ab eq̄lītate
p̄cedit. Cōstitutis. n. tribus equis terminis
pōat̄ primus primo equus. secūdus p̄rio &
secūdo tertius p̄rio ac duob3 secūdis z tertio
ut si tres unitates cōstituāt̄ hoc mō i i i ei
demque fiat de binario & ternario i ii iiii
nario ac de sigulis & hoc mō ex eq̄lītate geo
metrica p̄portōalitas p̄cipiū sūmit. Armōi
ca aut̄ medietas de q̄ posterius latius tracta
bimus hoc mō ab eq̄lītate nascit̄. Cōstitutis
enī tribus equis terminis substituāt̄ nume
rus primus primo & duob3 secūdis eq̄lis ut
si sit tres unitates p̄rius terminus sit equus

prie & duabz scdis unitatibus. scdus duabz
 primis z duabz scdis. tertius semel prie bis se
 cunde & ter tie ut hic. i. i. i. Et si i bñario uel
 ternario cōstituat eñ. 3. iiii. vi. litas eadē rō
 medietatis appet ē minis ac dñis duplo añ se
 distātibus. Si aut uelit ex extremis terminis
 piterq; ex differētiis fieri tripla pportio pri
 mus terminus sit primo z secundo equus se
 cundus uero primo & duobus secūdis terti
 us primo & duobus secūdis & tribus tertiis
 ut. hic. i. i. i. Idem quoq; de bñario z ternari
 o cete. ii. 3. vi. risq; iuditiū ē sumēdū. de hac
 qdē posterius loquemur nūc autē ex pñictis
 euidenter mōstratū ē ineqles hñtudiēs ab eqli
 tate inñitiū trahere. ea pñ nāq; ineqliū pportio
 nū diueria momēta qbus se se iuicē custodi
 unt itercipere necesse ē. quo musicas cōsonā
 rias postmodū uero iuditō apperir possius.

De Cōtrarietate Continue & Discrete

Quantitatis Capitulum Tertium.

Vantitatu; enī ut iā dictū est ultio
 q capitulo secūdi. Alia continua alia
 discreta. Cōtinua enī qñtitas magni
 tudo appellata est q a qñtitate finita incipiens.
 ita adeo multiplicat iññitū ut finiēdi. termi

nus nō admittat̃ z qdē m̃sure sue q̃titatē ad
 mittit cū crescit atq; multiplicādo dec̃scit nā
 si sit bipedalis liāa uel cuiuslibet alterius m̃
 sure pōt ī duo eq̃ diuidi eiusq; m̃dietas ī alte
 rā m̃dietatē seccari eiusq; rursus m̃dietas ī ali
 ā m̃dietatē z nūq̃ ullus seccādi magnitudiez
 finis occurrit. Magnitudo itaq; q̃tū ad maio
 rē mōuz termiata ē fit uero cū decrescet̃ cepit
 īfinita. Discreta aut̃ q̃titas multitudo appel
 lat̃ q̃ ab unitate īcipiēs q̃ nihil m̃ius ē & in
 ip̃a t̃ m̃iata siue finita ē ad maius ītermiabi
 lis. nullus. n. crescēdi finis occurrit sed cū uī
 dēt̃ finiti īfinitatē attigūt crescēdo. Cōtrarie
 itaq; sūt h̃arē pprietates q̃titatū. Altera enī
 multiplicata ī q̃titate decrescit. altera q̃titatē
 p̃cipit augmētū. Cū aut̃ discrete q̃titati sub
 iecti sūt nūmri ob sui īfinitatē ut ēt uisū ē vi
 scdi. Ip̃i quoq; sōni q̃ ex nūmroꝝ ip̃oꝝ h̃itu
 dibz gēnrāt̃ eidē subitiēt̃ qppe qm̃ & discr̃
 ti siue īter se d̃rntes sūt & īfiniti. notā ē. n. dī
 co sonos īfinitos ēē nā licz scdo scdi dictū sit
 naturā hoīl cōstituisse terminū hūanū uocī ul
 tra quē nulla īteliōe ualz excedēt̃ id euēit de
 bilitate organoꝝ & spūs hūani nā nq̃ cūctis
 unus idēq; ascēsus uocis attributus ē sed diu
 sorū diũsus ē ascensus alii namq; naturaliter

g̃uiore modũ retinēt p̃ferēdi alii ad acutio
ra naturaliter p̃deūt ut mulieres. & puuli &
nōnulli uiri quorũ sonos ad acumiā uidēuf
extolli. Insup & multiplitiũ diũsorũq; iſtru
mētōꝝ edocēur expimēto quoddā nāq; pau
cis quoddā minimis quoddā multis agitat
cordis utpſalteriũ iſtrumētũ monocordi &
quod uulgariter dicimus alpā nā q̃scũq; ſu
peradiũxerimus cordas ſiue g̃ues ſeu in acu
tiore loco cōſtitutas ſulcipiūt & retinēt incre
mēta ſonōꝝ. Quippe z' monocordo quotcũ
q; ſupaddideris tactus cordarũ ſulcipit atq;
icremēta ſonōꝝ diſcretōꝝ. Ip̃i tñ ſoñi atq; cor
de ſi in acutiore pte iſtrumēti ſupadiũgat
qm̃ eorũ p̃portōes q̃to plus ad infinita p̃cef
ſerint t̃to m̃iores atq; diminutiores effitiūt
uidēf cōtinue q̃titatis p̃prietatē ſeruare ſic
& ſupparticulares h̃itudiēs q̃ in infinitũ ter
minos minuūt ut latius tactũ ē ultio ſecũdi
Cũ igit̃ & cōtinua & diſcreta q̃titas infinite
ſint de hiis tam̃ q̃ſi de rebus finitis philoſo
phia p̃tractat. nāq; i rebus iſinitis aliqd̃ rep
perit terminatũ de quo iure poteſt acumen
p̃prie ſpeculatōis adhibeĩ. Nāq; magnitudi
nis alia ſūt imobilia ut terra alia mobilia ut
ſpera m̃udi z' quicqd̃ i ea r. ta celeritate cōuer

titur. Discrete nāq; quātitatis alia sūt p se ut
 duo uel tres uel quattuor & singuli numeri
 alia uero ad aliquid relata ut duplū triplū
 & druplū. & alia q̄ ex cōpatōe nascūtur. Pro
 fecto īmobilis magnitudinis geometria specu
 latōez tenz. Mobilis uero scia astronomie p
 seqtur. Per se uero discrete q̄titatis arythme
 tica auctor ē. ad aliqd uero relate musices di
 sciplina p̄batur obtinere peritiā & hec q̄dez
 erit presentis facultas considerationis.

De quib; generibus proportionū. c. liii.

Proportionum inequalium quinque
 sunt genera. unum quidem dicitur
 multiplex. aliud supparticular ter
 tium suppartiēs & hec tria sūt simplicia. q̄rtuz
 multiplex supparticulare. q̄ntū uero & ultī
 mū multiplex suppartiēs & hec sūt cōposita
 ex primis simplicibus. In hiis q̄ppe gñibus cō
 sistūt oēs maioris īeq̄lītatis p̄portōes. atq; ip
 sis opposita sūt alia q̄nq;. s. mīoris īeq̄lītatis
 gñā eisdē etiā nōibus nūcupata sed ip̄orum
 nōibus supaddita sub ut submultiplex. sub
 supparticulare subsuppartiēs. submultiplex
 supparticulare & submultiplexsuppartiēs
 Igitur multiplex genus ē cū maior numerus

conpatuſ mīorī cōtinet ipſm mīorē in ſe plu-
ries totuſ ut biſ uel ter uel q̄ter. ita ut nihil
deſit nīhilq; ſupſit. huiuſ quidē infinite ſūt
ſpēſ prima nāq; diciſ pportio dupla q̄ fit
cū maior terminuſ conpatuſ mīorī cōtinet
eū biſ. ut duo ad unū quattuor ad duos ſex
ad tres octo ad q̄ttuor & huiuſmōi. nā duo
cōtinet in ſe unitatē biſ. ſimiliſ z q̄ternariuſ
binariū ſenariuſ ternariū octonariuſ q̄terna-
riū nihil ipſiſ deē nīhilq; exupat. Tripla ue-
ro pportō q̄ ſecūda ſpēſ eſt multipliciſ gñiſ
fit cū maior terminuſ cōpatuſ mīorī conp-
hendit ipſm ter intra ſe ut treſ ad unum ſex
ad duos nouem ad tres duodecim ad q̄ttuor
Quadrupla pportō q̄ ipſiuſ gñiſ tertia ſpēſ
diciſ eſt cū maior numeruſ cōpatuſ mīorī
cōtinet ipſm intra ſe q̄ter ut q̄ttuor ad unum
octo ad duos duodecim ad tres z huiuſmōi
reliq; a numeris ſuiſ denoīatōez acqrūt. Sup-
particular gēuſ ē cū maior termīuſ cōpatuſ
mīorī cōtinet ipſm intra ſe ſemel tm̄ & nō plu-
ries & iſup unā aliquotā ptē ipſiuſ mīoriſ ut
treſ ad duos nā ternariuſ hēt in ſe totū bina-
riū ſemel & iſup dimidiā eiſ ptē. ſ. unitatē
& q̄ternariuſ ad ternariū hēt totū iſe mīorē
& eiſ tertiam ptē. ſ. unitatē. huiuſ ē infinite

sūt spēs priā nāq; dī sexq̄ltera secūda sexq̄ter
 tia tertia sexq̄q̄rta q̄rta sexq̄q̄nta. z ad īfini ta
 hoc ordīe pcedūt. Quo circa si ea ps aliquo
 ta mīoris q̄ maior lupat ip̄z mīorē sit ipsius
 mīoris ps dimidia dī pportō sexq̄ltera dicta
 a sexq̄ qd ē sēis & altera q̄ ē media q̄ media
 ps alterius nūeri eq̄lis addit ītegro nūero ut
 tres ad duos. z sex ad q̄ttuor. Si aut excessus
 seu dīa seu illa ps aliquota q̄ maior termi
 nus excedit mīorē fuerit ip̄ius mīoris tertia ps
 dicet pportō sexq̄tertia dīa a sexq̄ qd ē totū
 & tertia ps eo q̄ maior nūerus cōphēdat totū
 mīorē z īsup ip̄ius mīoris tertiā ptē ut q̄ttuor
 ad tres & octo ad sex qd autē sit ps aliquota
 latius declaratū ē vīi scdī. Si uero pars illa q̄
 maior ē mīus excedit mīorē fuerit ip̄ius mīo
 ris q̄rta ps dicet pportō sexq̄q̄rta ut v ad. iiii
 & decem ad octo. ī simili modo habēt & reli
 que huius generis sp̄ties. Ex hīs namq; hē
 mus notare q̄ oīl pportio a maiore numero
 denominata est non autē a mīor Superpar
 tiens uero genus ē cum maior terminus con
 tinet in se totū mīorē semel & īsuper eius
 mīoris aliquam partēz nō aliquotā sed ex
 duabus uel pluribus aliquotis partibus ip̄
 ius mīoris conpositam. ut quinq; ad tres

sexq̄ in sexq̄ltera
 dr̄ semis. in
 alijs dr̄ totum

in generi sup̄par
 proportio a maiore
 numero nō a mīor
 denominatur

nam quinque continet in se tres semel tantum
 & inlup binarium qui non dicitur pars aliquota
 ternarii sed ex duabus ipsius ternarii partibus ali
 quotis compositus. scilicet ex duabus unitatibus qu
 rum unaqueque dicitur pars tertia ternarii. huius quo
 que generis infinite sunt species. Quo circa si illa pars non
 aliquota minoris quam maior terminus ipsius minoris
 uicinitate contineat duas partes aliquotas dicti mio
 ris dicetur proportio superbiptiens ut quinque ad
 tres si uero pars illa tres aliquotas ipsius mio
 ris partes continuerit dicetur supertriptiens ut
 octo ad quinque & si quatuor continuerit super
 quatriptiens uocabitur ut nouem ad quinque. Est igitur
 huius generis prima species proportio superbiptiens
 secunda supertriptiens. tertia superquatriptiens &
 hoc ordine adhibita prius diligenti speculatione
 ad infinita proceditur. Ad hanc duarum autem harum p
 portionum nomen magis speciale perscrutandum est
 quo sese habent iste partes aliquote respectu mio
 ris termini utrum sint ipsius minoris tertiae quarte
 uel quinte. si fuerit tertia dicetur proportio super
 partiens tertias. si quarta dicitur superpartiens quartas &
 sic in infinitum. Dicamus igitur sic Cum maior
 numerus contineat totum minorem & insuper eius parte
 non aliquota duas in se partes aliquotas minoris
 habentem quorum quilibet sit tertia pars ipsius minoris

taliū pportō dī supbiptiens tertias ut quīq;
 ad tres. Si uero maior terminus cōtineat mi
 norē semel & īsup partē nō aliquotā mīoris
 tres in se aliquotas dicti mīoris cōtinētē q̄rū
 qdē aliquotarū ptiū unaq̄q; sit quinta pars
 īpius numeri mīoris pportio taliū debet di
 ci suptripartiēs q̄ntas ut sunt octo ad quīq;
 & sic pportōabiliter uidendū ē in aliis. ut si
 decē cōpauerimus senario dicet̄ supq̄triparti
 ens sextas. & sic de singulis. Quartū uero ge
 nus dī multiplex superpticulare quod sit cū
 maior numerus cōtinet in se totū mīorē plu
 ries & īsup īpius mīoris unā aliquotā partē
 ut q̄nq; ad duos. quo circa si maior numrus
 cōtineat bis mīorē & īsup eius aliquotā par
 tez q̄ sit īpius mīoris dimidia dicet̄ pportō
 duplasexqualtera ut q̄nq; ad duos & decē ad
 quattuor. Si aut maior cōtineat bis mīorem
 & ultra eius tertiā ptem dicet̄ duplasexq̄ter
 tia pportō ut septem ad tres. & sic p īfinitas
 spēs multiplicat̄ hoc genus ex multiplici &
 superparticulari. Quītū aut & ultimū gēus
 dī multiplex suppartiēs sit enī cū maior nu
 merus cōtinet ī se totū mīorē pluries & īsup
 īpius mīoris ptē nō aliquotā cōphēdentē ali
 q̄s ptes aliquotas dī mīoris. sic octo ad tres

Et si maior terminus fuerit in se totum minorem bis
z super hoc parte non aliquotam continente duas ipsius
minoris partes aliquotas dicetur proportio duplici
subdupla ut octo ad tres & si unaquodque pars illarum
aliquotarum sit tertia pars ipsius minoris dicitur duplici
superbiparties tertias ut in predicto exemplo Sic
quoque proportionabiliter dicemus de aliis speciebus
multiplicis suppartietis permiscendo multipli-
citate cum suppartiete cum illis que dicta sunt de pro-
portione multiplici & de proportione suppartiete
Nunc etiam id est sciendum quod quicunque minoris inaequali-
tatis generata que predictis opposita sunt eadem normam
tenet atque naturam sed tamen differunt contrarietate
scilicet quod minor numerus continetur a maiore In maio-
ris uero inaequalitatis generatibus & speciebus maior conti-
net & precedit minorem sed in minoris inaequalitatis geni-
tibus minor precedens maiorem ab ipso continetur. Sunt
igitur maioris & minoris inaequalitatis genera eisdem
regulis & momentis constituta. sed eorum contrarii
effectus nam cum in catenibus figuratis maioris inaequali-
tatis proportionem constituunt ipsae minuunt ualorem
notularum. at contra uero constitutionis minoris inae-
qualitatis proportionibus figurarum augeatur ualor at-
que crescit iuxta dispositionem proportionis constitute
Predictorum itaque quicunque generata collectio breuiter
sic potest haberi. Omnis maior terminus comparatus mino-

ri uel cōtinet ip̄3 mīorē pluries & nihil ultra
 & tūc ē multiplex pportō. uel semel z aliqd
 ultra & hoc dupliciter si. n. id q̄ ultra mīorē
 cōtinet maior fuerit ip̄ius mīoris p̄s aliquota
 d̄r pportō supparticularis. Si aut id q̄ supra
 mīorē cōtinuerit maior fuerit p̄s nō aliquota
 mīoris cōtinēs aliq̄s aliquotas ptes dicti mī
 noris d̄r pportō suppartiēs. Item uel maior
 numerus cōtinet minorē pluries & aliqd ul
 tra & hoc dupl̄r naz uel illud qd ē ultra ē p̄s
 aliquota minoris & tūc ē pportō multiplex
 supparticularis. uel ē p̄s nō aliquota mīoris
 cōtinēs tñ aliquas ptes aliquotas ip̄ius mīo
 ris saltem duas & sic dicitur pportō multi
 plexsuperpartiēns. quorum exempla exqui
 runtur ex hac subiecta figura.

De formatōe spetieruz cuiuscumq̃

Generis Capitulum quintum

Rediflorū ſeqlitatis generū ſpecies
p infinite in numeris naturalibus ſic
ſe habēt ſi. n. cōparamus unūquēq̃
numeruz unitati multiplicis gñis ordinatas
ſpēs reperitemus ut ſi binarius ad unitatē fu
erit cōpatuſ prima ſpēs erit multiplicis .ſ. p
portō dupla ſi aut unitati ternarius mox fit
ſecūda ſpēs. ſ. tripla. ſi uero q̃ternarius ei de
unitati collatuſ fuerit tertia ſpecies erit vide
licet quadrupla & ſic deinceps ut in hac fi
gura. z. 3. iiii. v. vi. vii. viii. Cū uero ſuppar
ticul. i. i. i. i. i. i. i. aris gñis uolueri
ſpēs habere. diſponat numeruſ naturalis in
cipiens a binario detracta. ſ. unitate & unus
quiſq̃ comparet ad mīorem ſibi pximū ut
ſi ternarius binario cōpemus mox fit prima
ſuparparticularis gñis ſpēs. ſ. pportō ſexq̃
tera At ſi quaternarius ternario fuerit cōpa
tuſ fiet ſecūda ſupparticularis gñis ſpēs. ſ. p
portō ſexq̃tertia. Cū autē q̃narius quaterna
rio fuerit collatuſ efficit̃ ei uſdeꝝ gñis tertia
ſpēs. ſ. ſexq̃q̃rta. pportō. ex ſcario ad q̃nariū
fit q̃rta ſpēs. ſ. ſexq̃quinta pportō. ſeptēarius

ad seariū q̄ntā cōstituit spēs videlicet sexqui
 sextā pportōez. Octonarius uero ad septena
 riū sextā spēm tradit. s. sexqui septimā ppor
 tōnez nouenarius uero ad octonariū septiāz
 spēs. s. pportōez sexq̄ octauā pducit z sic eo
 dē ordine ad infinitū est pcessus ut in hac fi
 gura. 3. iiii. v. vi. vii. viii. ix. io. At cū suppar
 tiētis. 2. 3. iiii. v. vi. vii. viii. ix. gñis īfinitas
 spēs uoluerius pducere disponat̄ numerus
 naturalis nō ab unitate nōq̄ a biario sed a ter
 nario inchoāl numero cui q̄dem ternario cū
 cōpatus fuerit maior terminus unus natura
 liter mediū terminū ītermittat̄. nā cū cōpa
 mus q̄nariū ternario q̄ternarius naturaliter
 numerus ītermittit̄. & fit ex q̄nario ad terna
 riū priā spēs gñis suppartiētis q̄ dē pportio
 supbiptiens. Secūda aut̄ spēs fit ex seq̄nti mī
 nori terminio. s. q̄ternario cōpato maiori cū in
 termissiōe duorū naturalium nūerorū q̄ sūt quī
 q̄ & sex. ē. n. maior terminus septēarius q̄ ad
 q̄ternariū cōpatus secūda huius gñis spēs ef
 ficit. s. pportōez suptripartiētez. Tertia spēs
 format̄ ex seq̄nte mīori terminio. s. q̄nario cō
 parato maiori. s. nouēario cū interpositiōe tri
 ū naturalium numerorū q̄ sūt sex septē & octo
 & dē q̄dē nouēarii ad q̄nariū collatō supq̄tri

ptiens pportō si uero eodē ordine pcelleris
ītermīssis q̄ttuor naturalibz numeris fiet su
perq̄ncuptiēs pportō q̄ p̄dci ḡnis ē q̄rta spe
ties ut. xi. ad. vi. atq; ad eūdē modū infinite
pcedit multiplicatis ītermīssis numeris de
qbz subiciit p̄ns figura v. vii. ix. xi. iij. Hoc
parit̄ ordie oēs multipl. 3. iiii. v. vi. vii. icis
supparticularis & multiplicis suppartiētis ge
neris spēs diligēs speculator enucleabit cōiū
gēdo semp multiplicatē cū supparticulari
tate uel cū suppartiente p ut opus fuerit ut
iā p̄dictū ē ī capitulo p̄cedēti. Ex p̄dcis nāq;
colligit̄ multiplex gēus īeq̄lītatis lōge duo
bz reliqs s̄p̄licibz āt̄iquius atq; dignius esse
& auctius quia ī naturalis num̄ri dispositōe
unitati q̄ priā ē cōpat̄. Supparticulare uero
nō unitatis cōpatōe pficiit̄ sed ip̄ox qui īme
diate post unitatē dispositi sūt numeroꝝ ut
ternarii ad biariū. Suppartiēt̄ uero lōge ītro
format̄ qd̄ neq; cōtinuis numeris cōpat̄ sed
ītermīssis nec semp eq̄li ītermīssiōe sed nūc q̄
dē una nūc uero duabz nūc quoq; tribz nūc
ēt q̄ttuor atq; sic ī īfinita sucrefcit. Amplius
multiplicitas ab unitate. supparticularitas a
biario supptiēs a ternario īitiū sūmūt. obt̄iet
nāq; maiorez ad cōsonātias mulicas pōtatē

multiplex pportō. cōsequēt aūt supparticu-
laris Suppartiēs uero ab armonie cōcinētia
sepā ut Aristotili z Pithagoricis uideēt. sed
hoc diffōat ptholemo ut latius patuit qnto
secūdi. uerū qm Ptholemeas ipe unicā ex eo
exquisiuit rōabilē cōsonātiāz q. s. fit ex dia-
pasō & diatessarō ipm gēus id circo a ceteris
armoniis abiciāus nō de eo erit āmodo cura.
duo quoq; ipa pposita gña eadē sūt reliquē
da rōe Duorū itaq; siplitiū. s. multiplicis &
supparticularis erit tota ī pcessu cōsideratio

De pductōe supparticularis gñis ex mul-
tiplici z supptiētis ex supparticulari. c. vi
Nteri dē nūero qdrato paulisp ē di-
cēdū. ē. n. il q geia dimēsiōe ī eq cō-
crescit ut bis duo ter tres qter qttu-
or qnqes qnq; & huiusmōi numerus aūt na-
turalis dī ipius qdrati latus cū pmāet siplex
ut fuerat an geiatōez qdratā. cōstituāus igit
numeros qdratos continuos naturalis qbus
substituāt eorū latera. s. nūeri naturales abiec-
ta unitate que non est nūerus s; picipiū nu-
meri hoc modo.

iiii. ix. xvi. zv. 3vi xlix. lxiiii. lxxxii. ioo
oz. 3. iiii. v. vi. vii. viii. ix. io

*multiplex proportio
habet maiorem potestate
ad consonantias musicas
consequenter supparti-
cularis.*

*proportio superpartes
ab armonia cōcinētia
separatur. ut arist.
pithagoricis ur.
p tholomeus dissent
qm ex eo genere
exquisiuit cōsonantiam
que que fit ex diapaso
indirectio. i. unde
cūm que fit
aquisonant quante*

*unitas no est
numerus s; picipiū
numeri*

notanter dixi quadratos numeros naturali
ter cōtinuos quia inter eos nullus alius nu
merus quadratus intercipitur. Sunt itaque
in hac figura superiores numeri qdrati uel q
dratores inferiores uero iporū sūt latera qdra
torū. quo circa si unūquēq qdratū numerū
suo lateri numero cōpaueris multiplices pro
portōes effities. nā si primū qdratū binario
qui ipsius est latus comparaueris primā effi
ties multiplicis generis spetiez scilicet duplā
si autem secūdo numero quadrato scilicet no
uenario suū latus. s. ternariū cōpaueris secū
dā spēz multiplicis. s. pportōez triplā repies
Cū uero tertio qdrato numero suū latus fue
rit cōpatū mox sit tertia multiplicis spēs. s.
qdrupla pportō nā sūt sedeci ad qttuor. sic
q ordinarie multiplitiū pportōz facta ē cō
stitutio. Nūc aut iporū qdratoz speculatōez
apiamus. si cōtinuuz qdratū miōrē auferāus
a cōtinuo qdrato maiore ea pars q relinquit
scz qdrati maioris tātū erit qttū iporū qdra
torū latera cōfitiūt. ut si qttuor a nouenario
abstrahamus quīq sūt reliqui & duo & tres
qui utrorūq quadratorū sūt latera cōiungū
tur. Item si nouenarium abstrahamus ex de
cimo sexto septem reliquuntur q ex ternario

& q̄ternario coniūcti sūt. i. ex utrorūq; lateri
 bus q̄dratorū. idē etiā ē in ceteris Si uero q̄
 drati nō fuerint cōtinui sed iter eos unus fue
 rit intermissus tūc iporū latera medietatē tā
 tu3 relīcīe ptis q̄drati maioris p̄fītiūt ut si q̄
 ttuor abstuleriūs a xvi relinquūtur xii quo
 rū medietas est senarius q̄ ex utrorūq; lateri
 bus q̄dratoꝝ copulatur nā ipa latera sūt bi
 narius & q̄ternarius. atq; in ceteris idem mo
 dus ē dū semp unus fuerit q̄dratus numrus
 intermissus. Si uero duo intermissi fuerit q̄
 drati numeri tūc id quod relinquitur ex ma
 ior q̄drato ultra abstractōe3 minoris q̄drati
 tātū erit q̄ ter iporū latera q̄dratoꝝ cōstituet
 seu cōiuncta latera tertiā ptē cōiungent eius
 qd relinquit. ut si q̄tuor de xxv auferamus
 reliqui sūt xxi iporū uero latera sūt. z. & .v
 qui effītiūt septē qui. i. septenarius est tertia
 pars. xxi Atq; hec regula est ut si tres fuerint
 numeri q̄drati intermissi iporū latera q̄drato
 rū q̄rtaz ptē cōiungūt ipsius partis q̄ de ma
 ior quadrato relinquitur ultra remotionem
 minoris q̄drati ab ipo maiore Sin q̄ttuor in
 termittantur q̄drati numeri q̄ntā partē eius
 qd relinquitur cōprehendēt iporū latera &
 sic uno plus uocabulo minuuntur partes q̄

sit intermissi numeri quadrati. Cum itaque ut superius
 declaratum est secundo capitulo inaequalitas ab
 equalitate ita eueniat ut numerus ab unitate
 nunc quoque uidebimus breuiter restat quoadmodum
 superparticularitas ab multiplicitate. & super
 partes a superparticularitate ceteraque eodem modo
 eueniant. Ex consensu enim multiplicibus super
 particularibus proportionibus efficiamus. & ex consensu
 superparticularibus superpartientes habitudines pro
 creantur igitur ponantur tres unitates in ordine quibus
 substituamus numeri hoc modo prius numerus
 sit prime unitati equus. secundus prius & secun
 dus. tertius prius ac duabus secundis & tertius & si
 et bis prius multiplicis species. scilicet. dupla proportio
 ut hic. i. i. i. Si uero binarium uel ternarium in su
 periori. i. z. iiii. in ordine constitueris eisque adeque
 ueris numeros subditos predicto ordine easdem
 produces proportionibus duplas. Si uero in superi
 ori ordine has nuper creatas habitudines duplas
 statueris eisque singulis numeris dispoas nume
 ros equos eodem ordine quo ad tres superiores
 unitates conspexisti mox fient proportionibus
 triple ut hic apparet. i. z. iiii. Si autem in su
 periori ordine consti. i. 3. ix. tuantur propor
 tiones triple tunc ex numeris predicto ordine
 equatis fient quadruple proportionibus ut hic

.l. 3. viii. ac deinceps eodem ordine multi
 .i. iiii. xvi. plices habitudins ad infinita p
 cedūt. Viso igitur quo iure ex duplis pporti
 onibus producantur triple & ex triplis qua
 druple eodemque naturali ordine relique nūc
 ex ipsis duplis enucleande sunt sexqualtere
 hoc modo conuertamus numeros duplarū
 pportionum ita ut maiores sint primi in or
 dine. substituaturque primus primo equus se
 cundus primo & secundo tertius primo duo
 bus secundis & tertio ut etiam actum est in
 creatōe multiplitiū de quibus sit hec figura
 .iiii. z. i. Eodē quoque mō fiūt sexquiterie p
 .iiii. vi. ix. portōes si de triplis cōv̄sis fuerit
 cōstitutō ut hic. ix. 3. i. At si de q̄druplis idē
 factū fuerit sex. ix. iz. xvi. q̄rte habitudines
 pducēt ut hic. xvi. iiii. i. sic quoque de q̄ncu
 plis sexq̄nte. xvi. zo. zv. & eodē mō in inf
 nitū cōsimilibz i alterutra pte uocabulis su
 perparticularitas ex multiplicitate pducit.
 Ex superparticularibz uero cōv̄sis p̄dictoq;
 ordie dispositis superpartientes hitudines re
 periunt. disponatur hic sexq̄ltere cōv̄se hoc
 ordine. ix. vi. iiii. substituatur primus p̄rio
 equus .s. ix. secūdus p̄rio & secūdo uidelicet
 xv. tertius p̄rio duobz secūdis & tertio .s. zv.

qui omnes figurentur hoc modo. ix. vi. liii. Sup
 partiens igitur ex conuersis sup. ix. xv. xxv. pa
 rticularibus producta est hitudo Si autem ad hanc
 diligenter accedamus speculatioem ex sexquartis
 conuersis suptripartientes proportionem obtinebi
 mus ut hic. xvi. xii. ix. Ex sexquartis uero
 suptripar. xvi. xxviii. xlix. tiētes. cūctasq;
 ceteras suppartientes spēs ex supparticulari
 bus ceteris cōsimilibus uocabulis adequatis
 speculator inueniet. Ex nō conuersis quidem
 supparticularibus sed ita ut ex multiplici p
 create sūt manētibus prefato ordine seruato
 multiplices supparticulares creantur pportio
 nes ut hoc patet exēplo. iiii. vi. ix. hic nāque
 ex sexqualteris producte. iiii. x. xxv. sunt du
 ple sexqualtre atq; idcirco ex sexquartis du
 ple sexquiterie pdeūt ut hic. ix. iz. xvi. Ex
 sexquartis duplexsexquarte. ix. xxi. xlix. re
 lique q; eodem modo. Ex manētibus uero sup
 partientibus ita ut ex supparticularibz mul
 tiplices supparticulares pdierūt multiplicet
 superpartientes ordine superius disposito p
 creantur ut si disponātur supbipartientes p
 portiones ponatur primus primo equus. se
 cundus primo & secūdo. tertius primo duo
 bz sedis & tertio & fient duple supbipartiētes

40

ut hic. ix. xv. xxv. Si autē cōstitute fuerit su-
 pertri. ix. ziiii. lxiiii. partiētes hītudines eo-
 dē ordine effitiēt unā duplā suptripartiētē z
 alterā etiā eiusdē gñis sed nō eiusdēz spēi. qd
 pbat̃ur ex hac figura. iiii. vii. x. nā xi ad q̃t-
 tuor est dupla suptri. iiii. ii. xviii partiēs l3
 vigessimus octauus ad undecimū duplasup-
 lexcup̃tiēs nā cōtinet eū bis & insup lex eius
 partes. l. sex unitates. hinc etiā alias supertri-
 partientes cōstituamus hoc mō. v. viii. ii. nā
 xiii ad v dupla supertripartiens v. xiii. 3z
 3z. aut ad i3. dupla suplexcup̃tiēs. id tñ eue-
 nit q̃ ex suppartiētib3 duple suppartiētes e-
 ueniūt q̃cūq̃ sit ille ut pat3 diligēter ituenti
 Preterea nō ē omittēdū ut quēadmō3 ex eq̃li-
 tate pbatū ē pportōes ieq̃l̃itatis euenire ita
 etiā ieq̃liū pportō3 termīos eq̃ diuisiōe posse
 partiiri monstremus utq̃ de cūctis gñibus &
 spēbus maioris ieq̃l̃itatis habeat̃ uerū iudi-
 tiū cōstituāt̃ lexq̃t̃ertia pportō in q̃ maior
 termīus sit q̃ternarius minor uero ternarius
 fiat primo cōstitutō ipsius maioris terminī
 quattuor unitatū atq̃ unicuiq̃ unitati sub-
 stituāt̃ totus minor terminus dicte pportō-
 nis. l. ternarius q̃ hoc mō q̃ter sūptus duode-
 cī p̃fitiet quos cū iuxta dilpositōez maioris

.s. q̄ternariū diuideris tres eq̄s ptes ex ip̄is effi-
ci pnotabis atq; ideo maior terminus equat̄
minori in hac diuīsa multiplicatōe qm̄ ut p̄
tactū ē quarto capitulo pportōes maioris ī
eq̄lītatis dimīnuūt At contra si mīoris īeq̄lī-
tatis pportōes cōstituas z ut de ceteris suma-
mus iudiciū sit subsexq̄tertia pportō ī q̄ ter-
narius nūerus supest q̄ternario si. n. unicūq;
unitati mīoris termī substitueris totū maio-
rē. s. q̄ternariū ter hoc ordīe sūptus duodeci-
cōiūget quos cū iuxta totalē mīoris disposi-
tōez. i. ternariū partitus fueris q̄ternarie diuī-
sionī subici concernes & in hiis q̄dez minor
terminus hac speculatōe coeq̄tur maiorī qm̄
pportōes mīoris īeq̄lītatis augēt ut plato
cap. latius cōstat. idē p̄ter iudiciū ē de cūct̄
is pportōib; & maioris & mīoris īeq̄lītatis
cuiuscūq; ḡnis q̄rū speculatōez diligēs ex le-
ip̄o scrutator apperiet eandē seruādo normā

De exquisitōe pluriū consimiliū

supparticulariū pportōz. C. vii

*hoc in loco, multū dicitur
quod dicit in practica de
cōmūtionē plurimū prop.
q̄z comparat
nūciaz prop. primū
z secūde r̄q̄.*

Illud insup ē speculandū q̄ ex mul-
tiplicitate multas & quotlibet eq̄s
supparticulares hītudines cōsequē-
ter oī p̄sus errore ac difficultate remota hac
r̄gula p̄duci nouimus. unusq; multiplex
unitati. s. cūputatus tot supparticulares sue

In cōtrariā ptē denoiatōis habitudies pcedit
 quotus ab unitate ipse recesserit hoc mō du
 plex sexq̄lteras antecedit triplex sexq̄tertiā
 q̄diupla sexq̄rtas ac deinceps i hūc mōz sic
 itaq; duploꝝ descriptō terminorum ut hic.
 .i. z. iiii. viii. xvi. In hac nūeroꝝ cōstitutiōe
 .3. vi. iz. ziiii. duploꝝ biariū multipli
 .ix. xviii. 3vi plex qm̄ prius ab uni
 .zvii. liii. tate discedit unū tāta;
 .lxxxi .s. ternariū habet cui
 pōt sexq̄lterā respōdē pportōez ipse uero ter
 narius nō hēt cui cōpet i sexq̄ltera pportōe
 qm̄ indietate deficit. itē q̄ternarius q̄ scdus ē
 duplex ab unitate disiūctus duos sexq̄lteros
 aīcedit sēariū. s. & nouenariū q̄ nouenarius
 qm̄ recto deficit dimidio nō hēt sibi sexq̄lte
 rū cui possit cōpari. In ceteris quoq; idem est
 modus Tripli etiam eodem ordine sexq̄ter
 tios creant. sit enim triplorum figura ut hic
 .i. 3. ix. zvii. lxxxi. In ista triploꝝ nūeroꝝ
 iiii. iz. 3vi. cviii. dispositōe ternarius q̄
 .xvi. xlviii. cxliiii. ab unitate primus ē
 .lxi. ciz. triplex unū tm̄ sexq̄
 .cclvi. tiū aīcedit. s. q̄ternariū
 q̄ nullū hēt cui possit i sexq̄tertia hitudie co
 pulari qm̄ carz ē tia pte. nouēarius uero qm̄

secūdu triplus ē ab unitate diſiūctus duos
sexq̄tertios ancedit numeros. ſ. i. z & xvi. hic
quoq̄ decius ſextus cu3 tertia pte deſitiat nō
hēt cui poſſit ī ſexq̄tertia hītudīe cōpari. Itē
xxvii qm̄ tertius ē triplex tres ancedit ſexq̄
tertios & ſic ſēp ps tertia in ultio ſexq̄tertio
quodā fine claudit ut nulluz poſſit ſup̄h̄re
ſexq̄tertiū. Si aut̄ q̄druplorū diſpoſitōez ſta
tueris ſexq̄q̄rtos eodē ordine creabis. ſi quīn
tuplos ſexq̄quitos ac deinceps ſiguli denoia
tōnis multiplicis tot ſup̄particulares p̄cedūt
quoto loco ip̄i ab unitate diſceſſerūt. eſt igi
hec ſpeculatō inuēta ut quociēſcūq̄ q̄ttuor
uel tres uel plures ſexq̄lteras uel ſexq̄tertias
uel ſexq̄q̄rtas uel q̄llibet alias ſup̄particula
res p̄portōes q̄s inueſtigare & cōſeq̄nter h̄re
uoluerit nullo unq̄ errore labatur. Nunc id
quoq̄ ſciēdū ē q̄ radices p̄portōz dicunt̄ in
q̄bulcūq̄ ḡnibus illi num̄ri q̄ p̄rio occurrūt
ī nūero naturali ad formatōez ip̄ius p̄porti
onis atq̄ ip̄a p̄portō primuz occurrēs cū ter
minis ſuis dicūt̄ radices omniuz cōſimiliū
ſibi p̄portōz ut ternarius & biarius cōſtituē
tes ſexq̄lterā qm̄ ip̄a ē aliaꝝ ſexq̄lteray p̄ria
in nūero naturali cōſtituta d̄r cū termis ſuis
oīuz ſexq̄lteray radix. ſimiliter ſexq̄tertia ex

142

q̄ternario & ternario cōstituta qm̄ prima est
 q̄ occurrit in numero naturali dicitur oīum
 aliarū sexq̄tertiarū radix. Itē sexq̄quarta ex
 q̄nario & q̄ternario copulata eadez rōe dicit̄
 sexq̄rtarū radix. idez quoq; iuditiū in ce
 teris p̄portōibz cuiuscūq; gēnris ē sumēdū
 Nūc quoq; alia dat̄ uīa in exquirēdis dua
 bus sexq̄lteris hoc mō sūmamus radicez sex
 q̄lteram. s. 2. & 3. multiplicemusq; binariū
 p̄ binariū fient. iiii. item ternarius p̄ binariū
 crescāt fiēt. vi. rursus ternarius p̄ semetipsum
 multiplicez fiēt. ix. qui disponant̄ hoc mō
 . 2 . 3 . 3 . Sūt igitur due sexq̄ltere p̄portio
 . iiii. vi. ix. nes. vi. ad. iiii. & ix. ad. vi. Si aut̄
 tres uoluerimus sexq̄lteras exquirere dispo
 namus eisdē numeros q̄ supra in exquirēdis
 duabus sexq̄lteris dispositi fuerāt ip̄asq; du
 as prius exq̄litas p̄portiōes. multiplicemus
 binario q̄ternariū fient. viii. rursus senariū
 binario fient. iz. itez nouenariū binario fiūt
 . xviii. itē ip̄m nouēariū ternario fiēt. xxvii.
 q̄ disponant̄ hoc mō. 2. 3. iiii. vi. ix. ix.
 Hic etiā ordo erit in cete. viii. iz. xviii. xxvii
 ris ut si sexq̄tertiarū extēdere uolueris dispōas
 sexq̄tertiarū radices q̄ sūt q̄ternarius & ter
 narius ad se inuicem cōpati atq; p̄dicto mō

multiplicabis. At si sexquiſſartas exſſaras sexſſ
ſſartarū radices disponas eadēq; multiplicatō
ne sexquiſſartū quodlibet extēdat . ſimiliter
& reliquas eodē reperies ordine . Nūc autez
ſſartū iſte conſiderationes pſint conſiderandū
eſt. ſi duos numeros eorūz dſra fuerit integre
pmeſa in eadē ſūt pportione numeri quos
ſua dſra meſa ē. in qua erūt poortioe etiam
hi numeri ſcdm quos eos ſua meſa eſt dſra
Sint enī numeri. l. & .lv. hi ergo ad ſeiuicē
ſexqdecima compatiōne hñt. Eſt nanq; eoꝝ
dſra quinaris qui pars decima ē numeri .l.
hic igitur decies ſumptus metit. l. vndecies
uero. lv. Quippe ſcdm. x. & .xi. propria dſra
ſ. gnarius numeros. l. & .lv. pmetit. & qdem
xi. ad. x. ſexqdecima ſūt cōparatiōe cōiūcti.
In eadē igit ſūt pportione numeri quos p
pria dſra integre permēſa ē in qua ſunt hi ſe
cundū quos eos ppria dſra permeſa ē. Sed
ſi qua dſra nūerorū ita eos nūeros quorū eſt
dſra metiat ut eandē meſurā nūerorū plura
litas excedat. idemq; in utriſq; ſit exſſus &
ſit diminutior dſre meſura q̄ ſit pluralitas
nūerorū maiorē obtinebūt pportione ad ſei
uicē nūeri ſi eis illud qd ſlīq; poſt meſſione
retardū ſit q̄ fuerit itegri cum eos ppria dſra

metlebat. sint enī hi duo nūeri. liii. & lviii.
 Hos igit̃ quinaris q̃ est eorū d̃ra metiatur
 metitur enī numerum. liii. quinaris decies
 usq; ad. l. reliquit̃ uero ternarius. Rursus
 idē q̃narius numerū. lviii. metitur undecies
 usq; ad. lv. atq; in eo iterū trinaris relinq̃t̃
 Auferatur igitur ex utrisq; ternarius fiet. l.
 & lv. In hoc ergo manifestū ē maiorem esse
 p̃portionē inter se. l. & lv. q̃. liii. & lviii. In
 minoribus enī numeris maior semp̃ propor
 tio reperitur & in maioribus minor. Sin ue
 ro illa d̃re permensio numerorū multitudi
 nē sup̃uadat eadēq; utrosq; numeri pluralita
 te pretereat minores erūt p̃portōnes numeri
 superius mensi cum additione eius sūme q̃
 utrosq; metiens d̃ra superuadit q̃ fuerūt ante
 cum eos propria d̃ra metiebatur. sint enim
 numeri. xlviii. & liii. horū quinaris d̃ra ē
 Metiatur igitur quinaris. xlviii. numerū
 qui decies fiunt. l. Igitur. l. numerus super
 uadit. xlviii. binario. Idem pretereā quina
 ris undecies metiatur fiet. lv. qui eisdē rur
 sus duobus. liii. nūerū sup̃uadit. Addat̃ u
 trisq; biarius z disponāt̃ hoc mō. xlviii. liii.
 l. lv. mīores igit̃ sūt p̃portōes. l. ad. lv. cōpa
 ti cum. l. additōe binarii nūeri quo d̃ra eos

metiens superuadit q̄. xlviii. & liii. numeri
quos eadē q̄ tm̄ in eis supexcreuit qnarii dīa
mensa est. Maiores enī pportiones atq; mīo
res hoc mō intelligunt. dimidia pars maior
ē q̄ tertia. Tertia pars maior est q̄ q̄rta. q̄rta
maior ē q̄ q̄nta ac deiceps eodē mō. unde fit
ut sexq̄ltera pportō sit maior q̄ sexq̄tertia z
sexq̄rtā uicat sexq̄tertia atq; idem ī ceteris.
hīc euenit ut ī mīoribus numeris maior sēp
uideat supparticulariū numerorū pportio
qd̄ appet ī dispositōe numeri naturalis hoc
mō do. i. z. 3. iiii. v. Binaris namq; ad uni
tatē duplus est. Ternarius ad binariū sexq̄l
ter est. q̄ternarius ad ternariū sexq̄tertius est
maiores numeri sunt ternarius & q̄ternarius
minores uero bīarius & unitas In maioribz
igitur numeris minor & ī mīoribus maior
semp pportio continet. Hinc quippe patet
q̄ si aliquibus numeris supparticularem p
portionem continentibus equa addat plura
litas maior ē pportio ante eque pluralitatis
augmentuz q̄ postquam eis equa fuerit plu
ralitas superaddita.

De formatione proportionum musi
cas consonantias pducētiū. C. viii

Reportōz q̄ consonantias formāt
 naturā aperiamus sūt enim in mul
 tiplici genere dupla tripla & q̄dru
 pla in superparticulari uero sexq̄ltera sexqui
 tertia & sexq̄octaua est quidem iuxta eq̄lita
 tem ea q̄ est dupla & prima multiplicis ḡn̄is
 spēs naturaliter q̄dem in duo equa iudiuisi
 bilis. fit enī ex duabus primis supparticula
 ribus. s. ex sexq̄ltera z sexq̄tertia q̄ ieq̄les sūt
 nā ipsam duplam prime diuidunt fit tñ sim
 pli cit̄ duplarū radix p̄portōz. s. p̄ia occur
 rens in numero naturali. s. ex biario ad uni
 tatē p̄se & nō p̄ coniunctōez sexq̄ltere & sexq̄
 tertia p̄ cōpositōez uero sexq̄lter & sexquiter
 tie fit hoc modo. z. 3. iiii. nā ternarius ad bi
 nariū sexq̄lterā facit. q̄ternarius uero ad terna
 riū sexquiteriā itē q̄ternarius ad binariū
 duplā. Item q̄nq̄ intercīpit alias supparticu
 lares p̄portōes p̄portio dupla ultra sexq̄lte
 rā & sexq̄tertiā ut in hiis numeris. iiii. v. vi.
 .vii. viii. nam q̄ternario senarius conpatus
 sexq̄lteram constituit octonarius uero ad se
 nariū sexq̄tertiā itē octonarius ad q̄ternariū
 duplā. iursus quinaris ad q̄ternariū sexq̄
 q̄rtā. sc̄arius ad q̄nariū sexq̄quītā. septēarius
 ad senariū sexq̄lterā. octonarius uero ad sep

tēariū sexq̄septiāz. hic p̄z q̄ & alias suppartic
 culares h̄itudines p̄r sexq̄lterā z sexq̄tertiā du
 pla pōt interciperē p̄portio. atq̄ et suppartien
 tes p̄portōes ut ī īp̄is nūeris ex septēario ad
 q̄ternariū. Itē ex septēario ad quinariū & ex
 octonario ad qnariū euidenter appet ituenti.
 Hoc tñ notū sit q̄ due ip̄e priē supparticula
 res p̄portōes sēp ipsā diuidūt duplā. qm̄ pri
 mā duplā ī termis naturalibz p̄ter radicē du
 plarum q̄ ob sui simplicitatē nullū interciperē
 nūerū naturalē. s. iter biariū z unitatē. cōpo
 nūt z diuidūt sñ iteriectōe alterius termini. ē
 igit̄ ultra radicē duplax priā dupla. z. 3. iiii
 tres. n. ad duos sexq̄lteraz h̄nt. q̄tuor ad tres
 sexq̄tertiā cōstituūt. Itē q̄tuor ad duo duplā
 pficiūt. nullus qppe iter biariū & ternariū z
 q̄ternariū nūerū naturaliter interciderit. Atqm̄
 sexq̄ltera maior ē q̄ sexq̄tertia rectū duple p̄
 portōis supuadit. sexq̄tertia uero inteḡx di
 midiu nō implet. Id. n. natura fert ut quotiēs
 aliqd secat̄ ita ut nō eā ptibus diuidat̄ q̄to
 mior p̄ dimidio ē mior tāto maior p̄ eadē q̄
 auctior ē dimidiū uicat. q̄tū igit̄ sexq̄ltera
 maior ē dimidio duple tm̄ sexq̄tertia mior ē
 ip̄o duple p̄portōis dimidio. quocirca si du
 as sexq̄lteras cōtinuas p̄posueris p̄portōes

195

id qđ ex extrēis r̄sultabit termīs n̄ duplā tm̄
 ̄stituet p̄portōez s̄z āplius excedet ut hīc p̄z
 .iiii.vi.ix. senarius ad q̄ternariū sexq̄ltera ē.
 nouēarius ad eūdē s̄enariū aliā sexq̄lterā porri
 git. Itē nouēarius ad q̄ternariū nō duplā cō
 stituit s̄z supuadit. ē. n. īteriectus octonarius
 q̄ ad q̄ternariū ip̄z duplā mōstrat p̄portōez
 q̄ si nouēariū ad octonariū p̄emus sexq̄oct
 aua fit p̄portio. itaq̄ due sexq̄lter p̄portōes
 duplā excedūt ex una sexq̄octaua p̄portioe
 Qm̄ uero sexq̄tertia p̄portio mīor ē dimidio
 duple. due idcirco sexq̄tertie n̄ p̄ficiēt duplā
 qđ p̄bat hoc mō cōstituāus duas p̄portōes
 sexq̄tercias ut ī hīs nūeris. ix. xii. xvi. duode
 cī itaq̄ ad ix. sexq̄terciā faciūt. xvi. quoq̄ ad
 xii. aliā sexq̄terciā p̄bāt. xvi. uero ad .ix. n̄ p̄
 ficiūt duplā si aut supaddatur biarius q̄ de
 .xvi. ps ē octaua tūc fiet recta p̄portō dupla
 ut ī hīs nūeris. ix. xii. xvi. xviii. uides igit̄
 .xviii. ad. xvi. sexq̄octauā facēr p̄portōz. &
 idē xviii. ad. ix. duplā iūger hītudinēz. Itaq̄
 due sexq̄lter p̄portōes excedūt duplā d̄ una
 sexq̄octaua. due v̄o sexq̄tertie mīores sūt a du
 pla d̄ eadē sexq̄octaua. vñ sexq̄tertia a sexq̄l
 tera supar de una sexq̄octaua ut ī hīs patz
 numeris. vi. viii. ix. octo namq̄ ad sex sexq̄
 terciā creāt. nouem uero ad octo sexq̄octauā

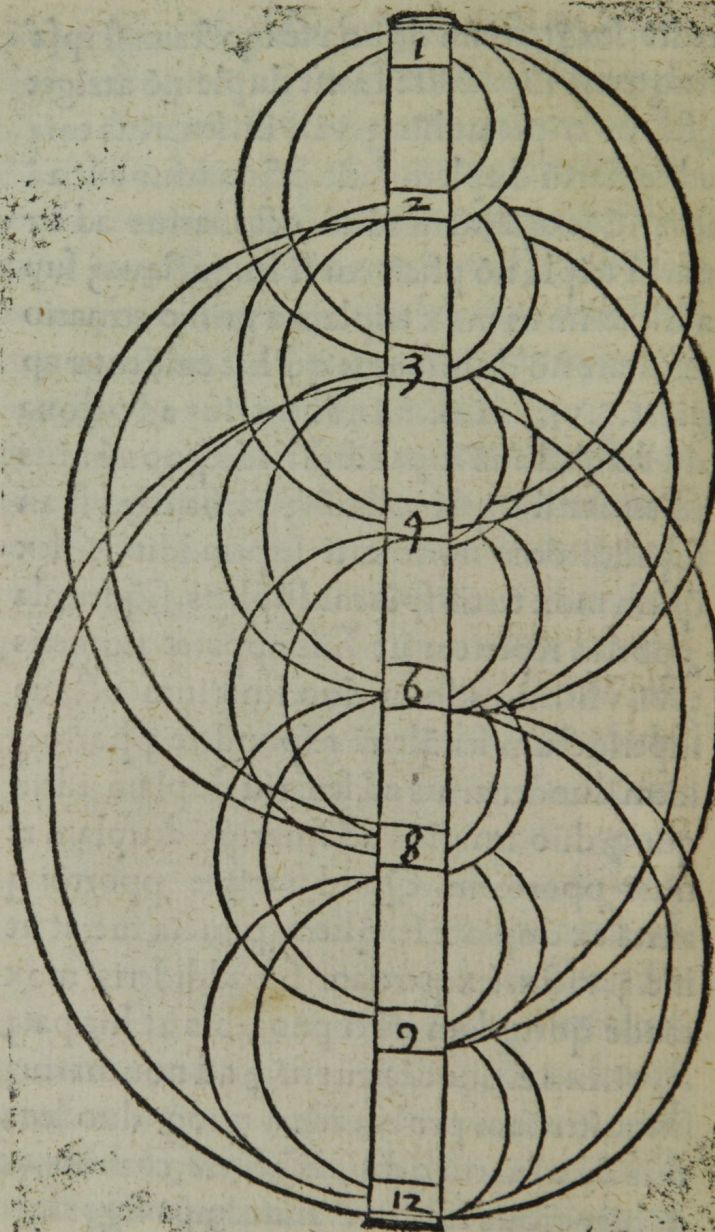

idē quoq; nouē ad sex sexq̄lterā iūgūt. mīor
ē igitur sexq̄tertia q̄ sexq̄ltera de una sexqui
octaua. Sexqui octaua p̄portō naturaliter ē
īdiuisibilis ī duo īeq̄ ad cuius euidentia dīf
ponāul termīos ip̄az cōstituētes p̄termittēdo
radicē sexq̄octauā q̄ ex nouēario fit & octo
nario qm̄ nullus naturalit̄ iter ip̄os termīos
numerus intercīpīr hoc mō. xvi. xvii. xviii
hic nāq; xviii ad xvi. sexq̄octauā p̄portōez
cōstituūt at qm̄ medius terminus. f. xvii. ad
.xvi. sexq̄decimā sextā copulat p̄portionez
.xviii. uero ad eūdē mediū. f. xvii. sexq̄deci
mā septimā p̄portōez facit nullo mō ip̄a sex
q̄octaua equā diuisionē acqret nā ex extrēis
& medio terminis īeque p̄portōes oriūt̄ ma
ior est. n. sexq̄decia sexta p̄portō q̄ sexq̄decia
septima qm̄ ut ī p̄cedēti capitulo claruit ma
ior semp ex mīoribus numeris euenit p̄por
tō & ex maioribus minor. maiores qdē sunt
numeri. xviii. ad. xvii. mīores uero xvii ad
.xvi. Si duple p̄portōi addat̄ sexq̄ltera fit
scdā multiplicis spēs. f. tripla id qd̄ resultat
ex extremis terminis ut hic .3. vi. ix. senari
us ad ternarium duplā facit nouenarius ad
senariū sexq̄lterā itē nouenarius ad ternariū
triplā pficit p̄portōez. hinc qm̄ sexq̄ltera ex

145
cedit sexquartiam de una sexquarta si ipsa
sexquarta supaddita fuerit duple non attigerit
perfectam triple ut hic. 3. vi. viii. senarius enim
ad ternarium duplam facit. octonarius autem ad
senarium sexquartiam idem octonarius ad ter-
narium triplam non perficit cui si sexquarta sup-
adduxerimus mox triplam a primo ternario
resultare non dubitamus quod hic euidenter ap-
paret. 3. vi. viii. ix. nam nouenarius ad octona-
rium sexquarta supaddidit idemque nouenarius
ad ternarium triplam collatione perficit. sed si an-
supadditionem nouenarii superaddiderit sex-
quarta mox tertia species multiplicis. scilicet quadrupla
proportio reperitur ut hiis apparet numeris
3. vi. viii. ix. uides. n. duodenarium octauo
superiunctum sexquarta respondere proportionem
idem duodenarius ad senarium duplam idem
quoque duodenarius ad senarium quadruplam re-
tinet proportionem. Quod si triple proportio quam
antea ex dupla et sexquarta producta fuerat ut
hic. 3. vi. ix. sexquartiam supaddideris mox
eandem quadruplam effici poteris ut hic patet
3. vi. ix. ix. duodenarius namque ad nouenarium
sexquartiam probat idem quoque duodena-
rius ad ternarium quadruplam perficere concernis. ac
de hiis omnibus subiciat huiusmodi figura

Pa
ip
di
bi
tip
fed
erit
erat
pa
id
er
ex
na
é a
cul
cis
lare
cu
lare
pl
pe
tip
for
uel
cem
attir

17
Predictarum itaq; rationes proportionum diligenter ex se
ipso scrutator exgret in figura. Id quoque ex pre
dictis aduertendum est quod si multiplex proportio
bis fuerit multiplicata tunc quod ex illa mul
tiplicatio nascitur multiplicem ducit proportionem
sed si illud quod sit ex ipsa multiplicatio non fu
erit multiplex tunc id quod multiplicatum est non
erat multiplex antequam multiplicaretur. Item si super
particularis proportio binario multiplicetur
id quod ex ipsa sit multiplicatio neque multiplex
erit neque superparticulare. unde si illud quod
ex tali multiplicatio creatur non sit multiplex
neque superparticulare tunc id quod multiplicatum
est aut huiusmodi multiplicatioem uel superparti
cularis erat uel alterius generis non autem multipli
cis. Hic etiam claruit duas primas superparticu
lares species. scilicet sexquialtera & sexquitercia prima effi
ciuntur multiplicem. scilicet duplam. item prima superparticu
lares cum prima multiplici secundam multi
plicem explere. scilicet triplam rursus secundam su
perparticularem. scilicet sexquiterciam secunde mul
tiplici que tripla est superadditam tertiam
formare multiplicem scilicet quadruplam
uel econuerso uidelicet secundam multipli
cem secunde superparticulari tertiam ipsam
attingere multiplicem. Eodem etiam ordine

q̄drupla sexquiqr̄te superaddita quītoplā
perficit. uel sexquiqr̄ta q̄druple eodē mō q̄n
tuplā cōstituit. atq; ad hūc mōz cōiūctis sup
pticularibus cu3 multiplicibus multiplices
in infinitū pcreatur pportōes. Nūc cū musi
cas cōsonantias simus tractaturi illud ē scien
dū q̄ ea q̄ in numeris dī pportō dupla dī ī
sonis diapasō cōsonātia & q̄ ī numeris diciē
sexq̄ltera uel emiolia in sonis diapētes cōso
nātia est appellata q̄ uero sexq̄tertia uel epi
trita in numeris diatessarō cōsonātia dicitur
in sonis q̄ autē sexq̄octaua est in pportōibz
fit tōus in cōsonantiis q̄ uero tripla ē diapasō
ac diapentes cōsonantiam iungit in sonis. q̄
drupla quidē pportio in numeris bisdiapa
son format in sonis. Sed de hīs latius in q̄r
to sequenti tractandum est.

Explicit liber tertius Incipit quartus

De consonantiis ex pportionibus
eductis Capitulum primum

Vm ex omni numerorū uarieta
te sex tantū apud Macrobiū &
Boetiū numeri ad miores relati
fuerit exquisiti qui ad cōstituen

48

das musice discipline consonantias sibi conueniāt. eorū quippe numeroꝝ tres multipli ces & tres superparticulares nouimus enucle atos. Sunt enim. hii. multiplices. s. duplaris triplaris & quadruplus. Superparticulares uero sunt emiolius uel sexqualter. epitritus uel sexquartus. epogdous uel sexquodauus. Duplaris numerus est ille qui dū cōparatus fuerit minori continet bis totū ipm minore & dicitur pportio dupla ut quatuor ad duos Triplaris uero est ille qui comparatus mino ri continet ter in se ipsuz minorem ut sex ad duos. Quadruplus aut dicitur ille qui dū comparatus fuerit minori continet eum i se quater ut octo ad duos. & dicitur pportio quadrupla uel bis dupla. Emiolius nume rus est ille qui cum cōparatus fuerit minori continet ipsum in se totum semel & insuper dimidiā ipsius minoris partez ut tres ad du os. dicitur enim emiolius ab emi quod ē di midium & olon totū quasi continens totuz minorem & etiā mediā ipsius partē. & hec p prie dicitur pportō sexqualtera a sexqui qd est semis & altera. qā media pars alterius nu meri equalis addit̃ integro numero. Epitri tus numerus est ille qui dū compatus fuerit

sunt. n. emolius
 epitritus & epogdous -
 nota maior & terminum
 in proportionibus
 sexquialtera sexgentina
 & sexquioctaua, nō
 aut proprie ipsarū
 proportionū s. q. p. p.
 terminus a maioribus
 terminis capiunt deno-
 minatione, aliq. p.
 eadē uocabula
 attribuntur ipis
 quorū maioribus
 ipsarū terminis
 inscripta sunt.

minori cōtinet ipm ī se totū. & īsup eius ter-
 tiā ptē ut q̄tuor ad tres. Dī enī epitritus ab
 epi qđ ē supra & tritos tertius q̄si cōtinēs to-
 tū minorē in se & īsup eius tertiā ptem. Dī
 q̄ hec proportio sexq̄tertia a sexqui qđ est se-
 mis & tertiā pars eo qđ tertiā pars alterius nu-
 meri eq̄lis. s. medii additur integro numero.
 Epogdous numerus ē ille qđ dū cōparatus fu-
 erit minori cōtinet ipm totū & īsup eius
 octauā ptē ut nouem ad octo. & dī pportio
 sexquioctaua. Dī aut ab epi qđ est supra &
 ogdo octo q̄si cōtinens in se minorē & īsu-
 per octauā partē. Sūt enī emolius. epitritus
 & epogdous noīa maiorū terminorū in pro-
 portōibus sexquialtera sexquitertia & sexq̄
 octaua. nō aut pprie ipsarū pport onū. sed
 quia pportiones a maioribus terminis capi-
 unt denominationē. aliqñ eadē uocabula at-
 tribuūt ipis pportionibus. q̄ & maioribus
 iparū terminis īscripta sūt. Vñ emoliaz pro-
 portiōz sexquialterā uocamus. epitritā uero
 lexq̄tertiā. & epogdoā sexq̄octauā. Sciēdū p̄-
 terea ē qđ mulice cōsonātie a maioris īeq̄lita-
 tis pportōibz eueniūt non aut a mīori īeq̄li-
 tate. neq̄ ab eq̄litate. l. i. libro collocutionū
 mearū scda collocutōe tractauerī. eas etiā a p

49
portōibz mīorīs īēqlītātīs enuclearī posse qđ
multīs z uariīs argumētīs possz pbarī. nūc tñ
cludo d mēte philp̄sophi cōsonātias īpsas ex
solis multiplicibz z supparticularibz maīo
ris īēqlītātīs eueīre. Itaqz ut tactū ē ultīo pri
mī. & qnto scđi. ultīoqz tertiī. Diapason cō
sonantia īsultat ex pportōe dupla. Diapen
tes cōsonantia cōsistit ī pportōe sexq̄ltera. dia
tessarō cōsonantia ī pportōe sexq̄tertia. Tonus
ī pportōe sexq̄octaua. Diapalōdiapētes cō
sonantia ī pportōe t̄pla. Bīsdīapalō ī pportōe
q̄drupla. ex multiplici nanqz z suppticulari
tñ cludimz scđz pythagoricos mūsicas cō
sonātias educī. qbus z Aristo. īp̄e cōfēlū adhi
buit. xli pblēate sue mūsices. Eis tñ pthole
meus n̄ ur̄ assētīr ut hītū ē qnto scđi. nūc īgi
tur lēctoris fidei q̄ pponimz cōmēdamus ut
arbitrē diapalō ī dupla. diapētē ī sexq̄ltera
diateessarō ī sexq̄tertia. tonū ī sexq̄octaua. dia
palōdiapētē ī t̄pla. bīsdīapalō ī q̄drupla p
portōe cōsistē. q̄ qđē cū mūsices dīscīplīe sūt
p̄cīpīa nulla lūt necessitate p̄bāda t̄z p̄lup
ponēda ut hēc vi. methaphi. Hoc nāqz py
thagoricis erat ī morē. ut cū qđ a m̄grō pytha
gora d̄rē. hīc nullus audīetū rōz p̄tēr au
debat. s̄z erat eis rō docētis auctās idqz fiebat

mag pythagoric

q̄ diu discētis animus firmior doctrina robo-
ratus ip̄e earūde rerū rōz nullo etiā docēte re-
periret. qđ quidē Ieronimo laudabile fuit dī-
centi Ingeniū docile & sine doctore laudabi-
le est. Sed ut satisfactiōē adhibeaz his q̄ dī-
uturna tāte tamq̄ archane rei inquisitione e-
uigilant. Et q̄obrem tres ip̄se consonantie in-
multiplici. relique uero tres in superparticu-
lari gñe constituātur. & utrū unaqueq̄ ip̄sa-
rum consonantiarū in altera p̄portiōe q̄ in
sibi p̄supposita possit creari ap̄ire disposui.

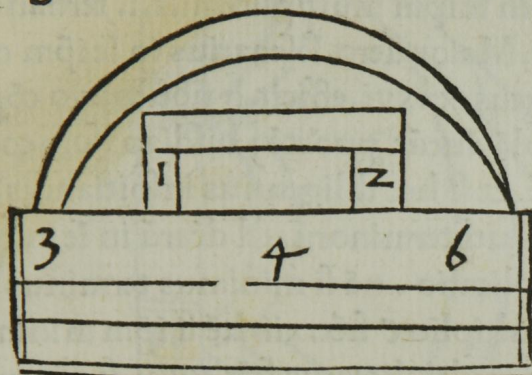
De natura & formatōe cōsonātiarū ex p̄por-
tionibus. C. ii. *Intelligendum*

diapason itaq̄ cōsonātia qm̄ i dupla
d p̄portiōe cōsistit ip̄ius sapit naturā
p̄portiōis. ita quoq̄ unaq̄q̄ cōsonā-
tia illius retinet naturā p̄portiōis in q̄ cōsi-
stit. Vñ fit ut diatesseron sexq̄tertie naturaz
cōtineat. diapente sexq̄ltere. tonus sexq̄octa-
ue. diapason diapente triple. bis diapason q̄-
druple p̄prietatē seruent. Quocirca ea quidē
q̄ de ip̄lis p̄portionibus regulariter ultimo
tercii expōita sūt de eisde cōsonātiis cōscrip-
ta fuisse n̄ ambigo. s̄ ut notior fiat materia
ad eiūsmōi cōsonātiās ex ip̄is p̄portiōibus

50

pducēdas ueniēdū ē. q̄ ex re armonicā ppor
 tionalitatez de q̄ diffusius scdo tertiū expoli
 tū ē figuraliter extendamus hoc modo

In hac liq̄dē figura mōstrat̄. iiii. a. i. iiii. sexq̄
 tertiā seruat̄ pportōz diatēssarō consonātiā pro
 ducētē. sex uero ad q̄tuor diapentes consonātiā
 formāt i sexq̄ltera pportōe sex aut̄ ad tres in
 dupla pportōe diapasō consonātiā extēdunt
 hoc idē & dñe indicāt duplam. s. pportōz &
 diapasō consonātiā v3 binarius ad unitatē. Ex
 quo dephēdit̄ diapentē & diatēssarō ita dia
 pasō simphonīā educēt & i duo ineq̄ diuide
 re sicut sexq̄ltera & sexq̄tertia duplā formāt
 & diuidūt pportōz. Si uero extremos termi
 nos multiplicemus alternatī. & medius etiā
 terminus sui multiplicitate succrescat. toni
 hitudinē i sexq̄octaua pportōe inuicez cōser
 uabūt. nā senarius ter sūptus. xviii. cōfir. nat

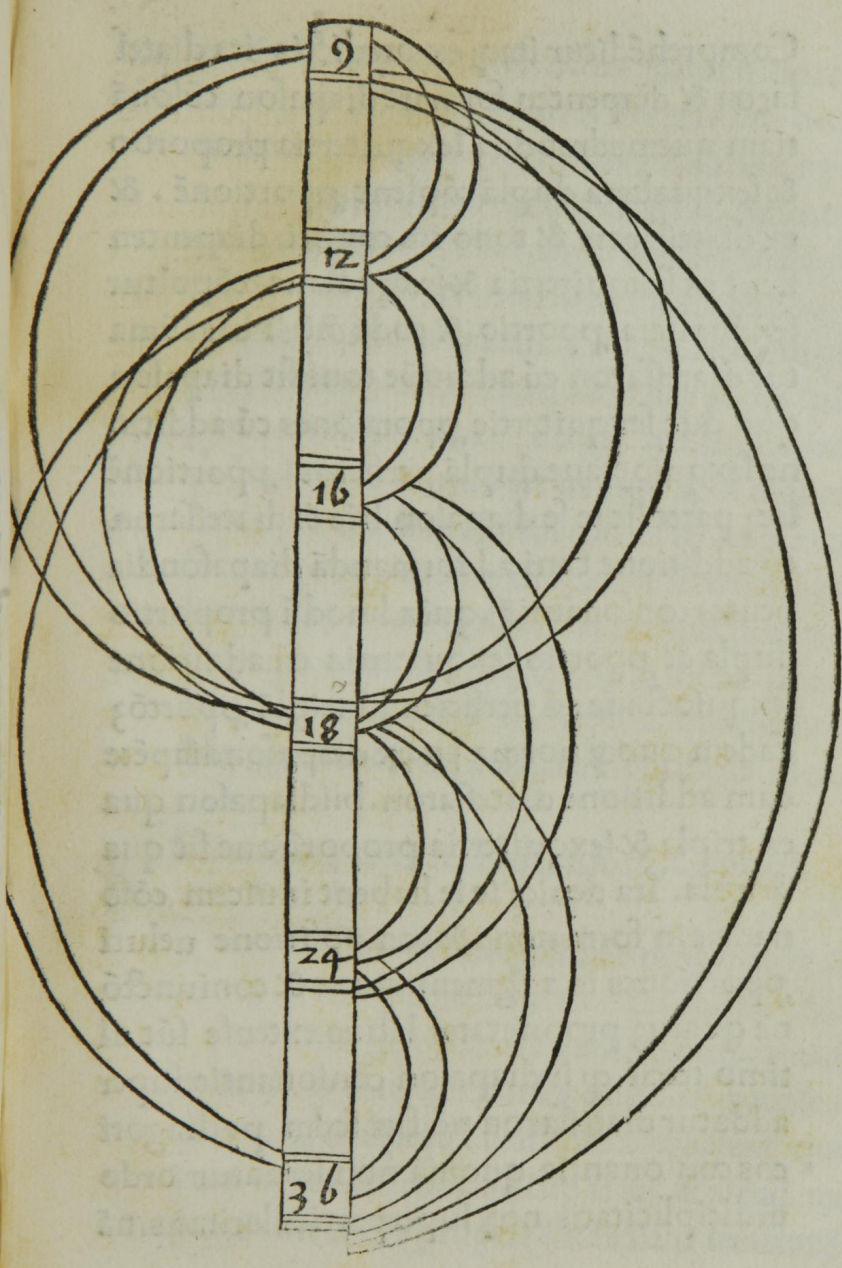

quaternarius uero quater sumptus. xvi. efficit
 q. s. xviii. ad. xvi. copatus sexquocaua implz
 pportioz tonu consonante. Itē si minimū ter
 minū in se ipm multiplicemus. s. ternariū fi
 ent. ix. Maior uero. s. senarius in se ipm mul
 tiplicatus. xxxvi. efficit. q. nouenario copati
 qdrupla ducūt pportioz bisdiapason confir
 mantē. Et si hec diligentius inspiciamus hec
 erit oīs uel terminorū uel dīarū in se inuicez
 multiplicatio. nā si minimus terminus me
 dio multiplicet fiēt. xii. Itē si ipm minimuz
 maxio multiplicemus fiēt. xviii. si aut medi
 us terminus maxi nūerositate augeat. xxiiii.
 constituet. rursus minimus terminus si se ipo cōcre
 scat fient. ix. Itē medius se ipz cōcrescēs. xvi.
 facit. Senarius uo q ē maximus si se ipsum
 multiplicet reddet. xxxvi. Vñ diatessarō o
 natiā pbāt. xviii. ad. xxiiii. i sexqtertia ppor
 tioe. eodē mō. xii. ad. ix. Diapentē uero xviii.
 ad. xii. & xxiiii. ad. xvi. i sexqaltera ducūt p
 por. diapason aut. xxxvi ad. xviii. z. xviii. ad
 ix. i dupla pportioe retinēt. Diapason diapē
 ten. xxxvi. ad. xii. i tripla pportioe cōseruāt
 Bisdiapason. xxxvi. ad. ix. i qdrupla formāt
 proportione. Tonus uero ex. xviii. ad. xvi
 conparatione sexquioctaua pducit. q. qui
 dē omīa ordinarie disponātur in hac figura

51

ficit
mplz
u ter
riu fi
n mul
copati
confir
as hec
nuicez
as me
nimuz
it medi
xxiiii.
o core
is .xvi.
ipsum
laro slo
ppor
xviii.
icut p
viii. ad
diapē
seruat
ormat
xvi
qui
gura

Comprehēditur itaq; ex predictis ita diatessaron & diapenten formare diapason consonantiam quemadmodum sexquitercia proportio & sexquialtera dupla complent proportionem. & ex diatessaron & tono ita confici diapenten sicut ex sexquitercia & sexquioctava compositur sexquialtera proportio. & eodem modo si bis sumatur diatessaron cum additione toni fit diapason quo due sexquitercie proportionem cum additione sexquioctave dupla perficiunt proportionem. Itē patet sic se se diapason hēre & diatessaron cum additione toni ad formandam diapason diapentes consonantiam. quemadmodum proportio dupla & proportio sexquitercia cum additione sexquioctave ad perficiendum triplam proportionem. Eadem quoque norma fit ex diapason diapente cum additione diatessaron. bis diapason quod ex tripla & sexquitercia proportione fit quadrupla. Ita denique se se habent inuicem consonantie in formatione & compositione uelut proportionem in augmentatione & coniunctione quarum proprietates latius extense sunt ultimo tertiū. quod si diapason consonantie super addatur diatessaron non fiet secundum pythagoricos consonantia. quoniam non seruatur ordo multiplicatis. neque superparticularitatis. nam

nec in ipsis proportionibus maior numerus
 continet minorem pluries simpliciter nec se
 mel tantum cum una ipsius minoris aliquo
 ta parte. ut pluries declaratum est. quibus si
 tonus superadditus fuerit. fiet diapason dia
 pente in tripla ut monstratum est proportio
 ne consistens. at quoniam diapason in dupla
 proportione consistit. quamcumque aliam susce
 perit consonantiam. semper multiplicatis
 ordinem tenet. ex quo fit ut cum ipsa diapason
 in dupla. & diapason diapente in tripla con
 sistant proportione. diapason diatessaron nul
 lo modo in multiplicatis ordine possit ha
 beri. quoniam inter duplam & triplam nulla potest na
 turaliter proportio multiplicatis intercipi
 Idcirco diapason diatessaron redditur incō.
 nans

De natura toni & semitoniorum. Capi. iiii. *Intelligenda*

¶ Vm ex sexquidua proportione to
 ni perpedimus educi. ipsius idcir
 co proportionis naturam sentit. quocir
 ca in duas inequas partes diuidatur necesse est.
 duo namque inequalia semitonia continet quo
 rum unus minus nuncupatur. & aliud ma
 ius. Non enim proprie dicta sunt semitonia

*Tonus ex sexquidua
 educto in duas partes
 inequales diuiditur
 in duo inequalia
 semitonia. maius
 minus, nec dicta
 sunt a semis quia
 non bene esset diuisio
 facta, si per se na
 semitonia non implet
 diuisum toni & semitonium
 minus excedit.*

quasi dimidiū toni tenētia. sed quia ad inte-
grū usq; tonū n̄ pdeant. nā neq; semiuocalē
in lris p media uocali accipimus. Semitoni-
um minus rectū toni dimidium nō attingit
Maius uero semitoniū ultra dimidium toni
excedit eadez particula. qua minus semitoni-
um ab ipso toni dimidio superat. Et quidē
semitoniū minus pithagorici diēsim nomia-
rūt. Plato uero limā appellauit. Posterī ue-
ro semitoniū uocitari conscripserūt. ip̄ius di-
midiū diēsim nūcupantes. atq; dimidiū diē-
seos coma statuerunt estq; ea particula qua
maius semitoniū excedit minus. Apotho-
me quidē a cunctis semitoniūz maius appel-
latū ē. Igit̄ semitoniū minus ē qd pprie in
cōsonantiis locū tenet. Cū enim ex diatessa-
ron cōsonantia duos auferimus tonos id qd
r̄linquit̄ ē ip̄m minus semitoniū. Ita quoq;
si de sexquiertia pportiōe duas sexquiocta-
uas abstulerimus id qd relinquet̄ cōstituet
semitoniū minus. Constituamus igit̄ duos
tonos seu duas sexquoctauas cōtinua disposi-
tione cōscriptas. s; duas sexquoctauas cōtinu-
as h̄re n̄ possumus nisi multiplex ille a quo
deriuari possint reperiatur. sit namq; unitas
prima eiusq; octonarius octuplus primus.

huic enim unus tm sexqoctauus pōt cōpara
 ri ut dictū latius ē septio tertii. sed qā duos
 qrimus sexquioctauos fient octies octo qui
 cōstituēt. lxiiii. Est igit hic scdus octuplus
 a quo possumus scdaz sexquioctauā educere
 pportōz. naz octonarius q ē octaua pars de
 lxiiii. eisdem additus fient. lxxii. his quoq;
 si sua octaua pars apponat. s. ix. fiēt. lxxxii.
 Eruntq; hoc modo due sexquioctauae & p cō
 sequens duo toni principali dispositōe cōsti
 tuti ut hic. lxiiii. lxxii. lxxxii. Nūc restat ut
 adhibeamus. lxiiii. numeris suū sexqtertūz
 sz qm. lxiiii. nō hz tertiā ptē. si oēs hī nume
 ri ternario multiplicent. mox ipi minori ps
 tertia cōtingit. & oēs eadē pportōe durabūt
 q fuerunt anteq ipsi ternario multiplicarent
 Igitur. lxiiii. numerus ter sūptus. c. lxxxii
 constituit. cuius tertia pars. s. lxiiii. ipsimet
 superaddita. cc. lvi. complet. erit nāq; sexqui
 tertia proportio diatessaron cōsonatiā tenēs
 c. lxxxii. ad. cc. lvi. duas nunc sexquiocta
 uas pportiones ad. c. xcii. duobus sese nūe
 ris cōtinētes recto ordie disponamus. pficit
 enim. lxxii. numerus ter sūptus. cc. xvi. nu
 merū. Nūerus vō. lxxxii. ter sūptus. cc. xliii
 nūerū cōplet q inter pdictos duos numeros

sexquiterciam facientes collocentur ut hic.

diatassaron

cōsonantia

tonus

[tonus

.semito. m̄f

c. xcii.]

cc. xvi.

cc. xliii.

.cc. lvi.

sexq̄octaua ppor. sexq̄octa ppor.

Sexquitertia

proportio.

In his numeris primus ad ultimum sexq̄ter
tiam facit pportionem diatessaron consonā
tiam producentem. Primus uero ad secūdū
sexquioctauā & tonum format. Itēz secūdus
ad tertium aliam sexquioctauam aliumq; to
num facit. Restat nunc spacium quod cadit
inter. cc. xliii. & .cc. lvi. in q̄bus minimis se
mitonii minoris primum forma consistit.

Quoniam uero prediximus hoc semitoniū
non implere rectum toni dimidium. ad id
probandum nunc ueniamus. nā cū. cc. xliii.
& .cc. lvi. differentia. xlii. tantum unitatibus
sistat. si ipsa d̄ria deciesocties sumat̄ n̄ red
det totū minorē s; deficiet a tota sūma ip̄ius
m̄ioris. nā fiēt. cc. xxxiiii. q̄ m̄ior ē q̄. cc. xliii

Si uero decies nonies ipsa3 dñam multiplica
 ueris supuadēt ipm minorē. nā fiēt .ccxlvii.
 Igit̃ ipsa dñā minus cōtinet q̃ decimā octauā
 ipsius minoris parte3. plus uero q̃ nonā deci
 mā. Ex quo oportet semitoniu3 omē ad hoc
 ut integrū toni dimidiū seruet inter sexq̃ sex
 tādecimā & sexquiseptimādecimā pportio3
 collocari qđ ē impossibile.. nā ut supradixi
 mus ultio terciū. pportio sexq̃ octaua ī duo
 ineq̃ diuidit̃ ut iter. xviii. & .xvi. qm̃ natu
 raliter .xvii. nūerus intercīdit nō eandē pro
 portionē retinet. xvii. numerus ad .xvi. nūe
 rū quā facit. xviii. ad .xvii. & qm̃ .xvii. ad
 xvi. cū sint minores numeri maiorē tenēt p
 portionē q̃. xviii. ad .xvii. Ipsa idcirco sexq̃
 octaua ī duas eq̃s partes non pōt diuidi qđ
 si fieri deberet necesse esset sexquiseptedecime
 pportionis partē aliq̃tulā coniūger̃ pportō
 ni sexquidecimeseptie q̃ minor ē ut fierēt eq̃
 qđ nullo mō pōt fieri. qm̃ sexquiseptadecia
 pportō nullā ī se h3 minorē pticulā q̃ sexq̃
 sextādecia3 q̃ ē unitas penitus indiuisibilis
 patet itaq̃ ex his q̃ tonus neq̃q̃ ī duas eq̃s
 ptes pōt diuidi. Itē qm̃ semitoniu3 minus nō
 attingit dimidiū toni si id duplicatū fuerit
 nō cōplebit tonu3. ergo z duo semitonia mi

nora non faciūt totū tonū. qm̄ q̄cquid cuius
cunq; fuerit dimidium si id duplicetur illud
totum perficit cuius dicitur esse dimidiū. si
uero illud totum implere non possit gemi-
ta particula minorem sequitur fuisse ipsam
ante geminationēz particulā q̄ ipsius totius
partem dimidiā. si aut̄ geminata particula
superexcreuerit suū totum. tūc anteq̄ dupli-
cetur maior erat parte dimidia. Illud igit̄
quod uere semitonium in consonantiis nun-
cupatur minus est recto toni dimidio. quod
uero relinquitur de toto tono maius est par-
te dimidia ipsius toni. lpm̄ enim apothomē
greci nuncuparunt. a nobis autem pōt uo-
cari decilio. Quanto itaq; semitoniū minus
recto toni dimidio minus est. tanto apotho-
me integrū toni dimidiū excedit. & qm̄ mō-
stratuz est semitoniū inter. cc. lvi. & cc. xliii.
principaliter stare. nūc in q̄bus minimis nu-
meris apothome constet aperiendum est. Si
enī. cc. xliii. octauā possent recipere partē ut
ad eum suus cōpararet̄ sexquioctauus. tunc
cc. lvi. habitudo ad ip̄ius minoris sexq̄octa-
uaz cōpata. apothomen necessaria rōne p̄ba-
ret. sed qm̄ ipse. cc. xliii. numerus octauā nō
pōt habere partē. utriq; numeri octies fiant

& quidem. cc. xliii. octies multiplicati effici
mille dcccc. xliiii. quibus si propria eorum
superaddatur octaua .f. cc. xliii. mox fient
duo milia. c. lxxxvii. Item. cc. lvi. per octona
riũ crescant. fient .ii. milia. xlviii. qui predi
ctorũ duorũ i medio collocentur hoc ordie

to		nus
	semitoniũ minus apothome	
i. ix. xliiii.	zo. xlviii.	z. i. lxxxvii
sex octaua		pportõ

Tertius itaq; terminus ad primũ tonũ con
stituit in sexquioctaua pportione. sedus ue
ro ad primũ. semitoniũ minus producit. sed
tertius ad scdm semitonium maius siue apo
thomen tenet. atq; in hisde; primis apotho
mes constat proportio. cum semitonii mino
ris spacium in. cc. lvi. & cc. xliii. minimis cõ
tineat numeris. Sũt idcirco mille. ix. xliiii.
& duo milia. xlviii. i eadem pportione qua
cc. xliii. & cc. lvi. quonia; cc. xliii. & cc. lvi.
sunt octonario multiplicati. si enĩ unus nu
merus duos quoslib; numeros multiplicet
nũeri q ex ea multiplicatiõe oriũt. in eadem
erunt proportione qua fuerunt hii numeri

*Ternarius primus
est impar in numero
naturalj.
Nonenarius primus
impar quadratus*

quos multiplicator numerus multiplicauit
Sed toni diuisioneꝝ alio modo philolaus pi
thagoricus tradidit statuens primuꝝ impareꝝ
numerum. s. ternariuꝝ cum suo quadrato qui
nouenarius dicitur. huc quoq; ternario mul
tiplicat & fiunt. xxvii. qui ad. xxiiii. cõpara
ti tonum tenent in sexquioctaua pportõne
eorum eniꝝ ternarius est differentia qui octa
es computatus. xxiiii. perficit. nonies uero
xxvii. implet. tonum eniꝝ in semitoniuz mi
nus & apothomen diuidit. horum quidem
dram coma esse dixit affirmans minus semito
nium. xiii. unitatibus constare. eo q̃ inter
ccliii. & cclvi. preuisa sit dra. Et quia idem
xiii. numerus ex nouenario & ternario atq;
unitate que cunctis obtinet locum consistit
ternarius primus est impar in numero natu
rali. nouenarius primus impar q̃dratus. hac
de causa qm̃ in. xiii. numero semitoniuz mi
nus constituit. reliqua partem. xxvii. nume
ri que e. xiiii. apothomen continere censuit
sed cum. xiii. & xiiii. unitas dram faciat uni
tatem loco comatis arbitratur esse tenendam
totuꝝ enim tonuz in. xxvii. unitatibus locat
eo q̃ iter. ccxvi. & ccxlii. qui inter se distat
tono. ipse. xxvii. numerus sit dra. Ex his in

70
fertur tonum fieri ex duobus semitoniiis &
uno comate. nam sicut tonus ex apothome
& semitonio constat. semitonium uero ab a
pothome differat comate. nihil aliud est apo
thome q̄ semitonium minus & coma. Vnde
si de tono duo semitonía minora abstrahan
tur relinquitur coma. quod hac etiam pro
batione mōstratur. si diapason quinq; tonis
& duobus semitoniiis minoribus continetur
sex toni excedunt diapason uno comate. nō
est dubiū quin tonis iplis quinīs a diapaso
sublatis duo relinquuntur minora semitoia
a sex uero tonis retractis quinīs relinquitur
tonus. qui duo ipsa semitonía uincit coma
te. si aut ipsi duobus semitoniiis coma repo
natur perficitur tonus. Constat igitur tonus
duobus semitoniiis & uno comate. Semito
nium nanq; minus philolaus ipse dielim ap
pellauit. Posterius uero ut ponit Boetius die
lim dixerūt semitonii minoris dimidiū. Igi
tur semitonium minus duas habet in se dieles
Apothome uero siue semitonium maius duas
dieles & unum coma. ex quo sequitur tonū
ex quatuor dielibus & comate perfici. ad quo
rum euidentiam sex litteras quinq; spacia p
ducentes statuamus hoc ordine.

diesis .diesis diesis .diesis coma
A   b   c   d   e   f
Semitoniū minus. Semitoniū   maius
to   nus.

Coma enī ut q̄busdā placet est dimidiūz di
elis, sed Boetius n̄r coma ip̄m dielis dimidiū
excedere rationabiliter mōstrat in tertio sue
musices Et quidem diminutiores particulas
philolaus ipse dimensus est. Coma quippe
in duo lichismata, unumq̄ lichisma in duo
dyachismata partiuntur nōnulli, dielis uero
& comatis, aliarūq̄ diminutōrum particula
rum naturam in numeris aperire nō curo ob
ipsarū difficultatē, cum minime sint necessa
rie ad facilem consonantiarū considerationē
sed semitoniorū naturā monstrasse sufficiat
que minima quidem sunt in consonātiis cō
stituta, & prima ī diuisione tonorū occurrē
tia, ut euidentius apparet ī diuisione mono
cordi.

De natura diapentes & diapasō. Ca. iiii. *Intelligitur*

d Iapentes cōsonātia cōsistēs ī ppor
tione sexqualtera sit ex diatessarō z
tono. nā sexq̄tertia & sexq̄octa. pro

boetius moſnat
coma exultare
dimidiū dieꝝ

tenus in quatuor
dieses et ~~die~~ mī
coma. dies in
duo comata
coma in duo
sichnismata.
sichnisma in
duo sychnismata.

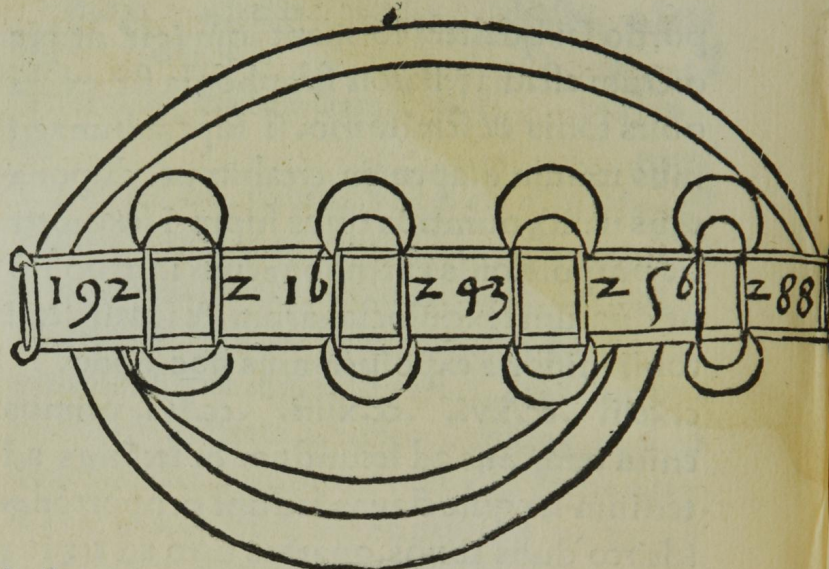

portio sexqualterā formant. qm̄ igit̄ ut pre
dictum est. diatessaron simphonia fit ex du
obus tonis & semitonio. si sup̄adiunxeri
mus tonum diapenten creabimus. dispona
mus nanq; numeros quos supra ī sexquiter
tie proportionis extensione cum interpositō
ne duarum sexquioctauarum. & spatii semi
tonii minoris exposueramus hoc modo.

c. xcii. .cc. xvi. .cc. xliii. .cc. lvi. primus
enim terminus ad secundum & secūsus ad
tertium sexquioctauas faciunt proportōes
idcirco duos tonos. quartus uero ad tertiu
semitonii minoris spacium tenet. idem quar
tus ad primum sexquiterciam atq; diatessarō
facit ut superius uilum est. Nunc uero si oc
tauam. cc. lvi. numeri partem. eidem sup̄ad
iunxerimus fient .cc. lxxxviii. qui ad eundē
cc. lvi. numerum sexquioctauam tenebunt
proportionē & tonū. Ipse uero. cc. lxxxviii.
numerus ad. c. xcii. comparatus sexqualterā
probat proportionem diapentes simphoniā
retinentem. Igitur diapente fit ex diatessarō
& tono. idest ex tribus tonis & semitonio.
Disponantur enim omnes hi numeri hoc
modo.

Sequitur figura

In hac numerorum dispositione ultimus terminus. s. cc. lxxxviii. ad quartum. s. cc. lvi. sexquioctauam ut uidemus facit hinc tonū ipse uero ultimus ad. c. xcii. qui primus est sexqualteram. idcirco diapenten facit. patet igitur diapenten effici ex tribus tonis & semi tonio. siue ex diatessaron & tono. nam proportio sexqualtera fit ex sexquitercia & sexquioctaua. Diapason uero consonantia simul iuncte diatessaron & diapēte perficiūt nam cū in dupla proportione consistat. dupla quidem pportio ex sexquitercia & sexq̃ltera formatur. Igitur quoniā diatessaron & diapente in sexquitercia & sexq̃ltera cōsistūt

necesse est ex simul iunctis diatessarō atq; dia
 pentediapason simphoniaz produci. Et quo
 niam monstratuz est diatessaron ex duobus
 tonis semitonioq; constare. Diapenten uero
 ex tribus tonis & semitonio. Diapason que
 fit ex ipsis. necessario ex quinque tonis & duo
 bus semitoniis constabit. Verū cuq; illa duo
 semitonia non perficiant tonuz ut latius ui
 sum est in precedenti capitulo. sed quidē to
 ni medietatem excedant Diapason consonā
 tia nullo modo sex tonos cōtinere potest. s;
 deficit de sex tonis uno comate. quod si ad
 hiberetur illis duobus semitoniis tonum p
 ficeret. & sic diapason fieret ex sex tonis. Nō
 igitur diapason constat ex sex tonis. ut arbī
 tratus est Aristoxenus. quam quidem falsi
 tatem concludit Macrobius in scdo somniū
 scipionis dicens. diapenten ex tribus tonis
 & semitonio. diatessaron uero ex duobus to
 nis & semitonio constare. duosq; semitonia nō
 implere totum tonum. Diapason deniq; de
 sex tonis confici. preponit uera. concluden
 do falsum. eodē etiaz errore deceptus est do
 minus reconciliator medicine super. xiii. p
 blemate musices Aristot. cōcludens bisdiapa
 son perfici ex duodecim tonis ex quo seqret

1237
diapafō ſex tonos habere. Nam nihil aliud
eſt biſdiapafō q̄ diapafō duplicata. nihil ali
liud duodecim toni ſūt q̄ ſex toni duplicati
Diapafon itaq; quoniam in dupla p̄portiōe
conſiſtit. que in duas inequas partes diuidi
tur. ſ. in ſexqualteram & ſexquiterciam diui
ditur in duas partes inæquales. ſ. in diapēte
& diateſſarō. ut tactum eſt quinto ſecūdi. cu
ius quidem naturam in diuiſione monocor
di euidentius declarabimus. Et quidem ſi
diapafon conſonantie diapentes ſimphoniā
addamus fit conſonantia ex utriſq; uocabu
lis nuncupata ſcilicet diapafondiapente in
tripla conſiſtens proportione ut iam ſuperi
us clariuit. quoniam diapafon in dupla. dia
pēte i ſexqualtera cōſiſtūt. que ſimul iuncte
triplā perficiūt ut euidentius patet ſcdo capi.
q̄ ſi diapafō diapētes ſimphonie ſupaddita
fuerit diateſſaron mox fit biſdiapafon cōſo
nātia in quadrupla p̄portiōe cōſiſtēs. nam
ſi triple p̄portiōi addiciamus ſexquiterciam
efficiet quadruplā p̄portiōē ut apparet pre
fato capitulo. & ultimo tertii. Conſtat enim
diapafondiapente ex octo tonis & tribus ſe
mitoniis minoribus. Biſdiapafō uero ex de
cem tonis. quatuorq; minoribus ſemitoniis

ut patet diligenter intuenti. q̄ quidē posterius
 elucescēt in monocordi diuisione. & disti-
 ctione sp̄rum introductorii. Si aut quadrup-
 le p̄portioni supaddita fuerit sexqualtera
 mox fiet sexcupla nō īmerito. quia cum du-
 pla proportio geminata quadruplam faciat
 ita quoq; necesse est ex tripla geminata sexcu-
 plam effici. sic igitur diapente cuz superadi-
 ciatur bisdiapason consonantie efficiet cōso-
 nantiā bisdiapasondiapentes que a musicis
 in consonatiarum ordine minime constituta
 est ob maximā extremorū sonorū ad inuicē
 distantia. Et quoniā inter quadruplā & sex-
 tuplā proportionem una naturaliter interci-
 pitur. i. quincupla. videndū est utrū sexqui-
 tertia q̄ minor est q̄ sexqualtera si iungatur
 quadruple proportioni possit in multiplici-
 tatis ordine contineri. disponatur enim qua-
 drupla proportio hoc modo .iii. xii. cui su-
 peradicimus sexquiterciam scilicet. xvi. qui
 omnes consequenter ordinentur. iii. xii. xvi.
 Duodenarius enim ad ternarium quadru-
 plam perficit. sextusdecimus autem ad duo-
 denarium sexquiterciam. Itē .xvi. ad .iii.
 non quincuplam tantum facit sed excedit de
 una unitate que ipsius ternarii ē tertia pars.

& quia inter ipsa quicupla. & sexcupla prius
 us ex quadrupla & sexqualtera productam
 nulla naturaliter potest proportio multiplex in
 tercipi. ideo sexquitercia non additur quodru
 ple ut sit in genere multiplici. & per consequens
 non dicitur bisdiapason diatessaron consonanti
 am esse. que licet ex. iiii. &. xvi. proportionem
 uideatur effici quod dicitur quincupla sexquitercia
 in multiplici superparticulari. ea tamen non
 in multiplici constare probatur sed in multipli
 ci superparticulari. quoniam in cunctis quadruplis
 seruatur ordo multiplicis & superparticu
 laritatis cum supadiungatur ipsa sexquitercia propor
 tio. ut his monstratur numeris. vi. xiiii.
 xxxii. quippe. xiiii. ad. vi. est quadrupla proportio
 xxxii. uero ad. xiiii. sexquitercia. item. xxxii.
 ad. vi. quincupla sexquitercia. eodem modo
 sunt. xii. xlviii. lxxiii. ad inuicem comparati
 ideo cum iuncte superparticulares multiplici
 bus proportionibus alias debeant formare
 multiplices in his non seruatur ordo talis si
 cut neque in dupla & sexquitercia. quod dicitur dia
 pason diatessaron ut iam claruit quinto secundi
 ergo bisdiapason diatessaron non recipitur in ordine
 consonantiarum. & quod bisdiapason diapason. omise
 runt musici ob maximam extremorum sonorum ut

60
dictū ē **distātiā**. s3 qđ de diapalōdiapente. &
diapalōdiatessa. tradiderūt. de his quoq; con
senferūt itelligi. qā nihil aliud ē bisdiapalō
q̄ diapalō duplicata. nihilq; aliud ē pportō
q̄drupla q̄ gemiata dupla. s3 hoc tm̄ interest
inter diapalōdiates. & bisdiapa. diatessarō. q̄
diapason **diates**. cōsistit ī multiplici suppartī
ente. Bisdiapason **diates**. vō ī multiplici sup
particulari ut ex p̄dictis rōibus pōt colligē
q̄sq;. Tres igit̄ tm̄ sūt ī multiplicibus cōso
nātie q̄s mulici tractāt. s. diapason. diapason
diapē. & bisdiapa. tresq; ī supparticularibus
s. diatessarō. **diapēte** & tonus. q̄ cū nō sit con
sonātia s3 cōsonātiarū mēbrū. tm̄ qm̄ in sexq;
octaua cōsistit pportione & cū peraptissime
adhibeat cōpositioni cōsonantiarū. ipsis eū
cōnumeramus cōsonātiis. Bisdiapason itaq;
cōsonantie soni ī extremitate maxime distāt
cuz a se quadrupla interualli dimēsiōe dī
scedant. & quidem ipsam maiorē mulici con
tractarunt. Diatessaron uero cunctis concī
nentiis minorem probant. quoniam acutior
sonus grauiorem tertia parte ipsius grauiō
ris transcendit. Est igit̄ hic concinentiarum
modus ut neq; ultra quadruplam possit ex
tendi. neq; intra partē tertiā coartari.

De ordine consonantiarū. Capitulu. v. *intelligi facile*

Vnc iparū ordinē consonantiarū scd̄ pythagoricos exprimamus. Ea enī consonantia prima ē in ordine constituenda cuius suauitatis pprietatē sensus apertus comphēdit. Quale enī ē unūquodq; p semetipsum tale etiāz dephenditur sensu in armonica facultate. ut inquit Boetius. Quocirca si ea cōsonātia que in dupla proportione cōsistit cunctis est notior cōsonantiis. nō ē dubium primā omniū esse diapason simphoniam. meritoq; excellere qm cognitione pcedat. Relique uero que multiplicitatē ordinē seruant. quoniam multiplices pportiones nō immerito superparticulares habitudines trāscendunt scdm pythagoricos naturali ordīe debent sequi. quod fit ut diapason quidem in dupla sit prima. Diapason diapente ī tripla sit secunda. Bisdiapason uero in quadrupla proportiōe sit tertia. hinc idcirco numerum naturalem ab unitate inchoantem usq; ad quaternarium disponamus hoc modo. i. ii. iii. iiii. binarius nāq; unitati cōparatus duplam facit proportionē diapason cōsonantiā reddētē q̄ est maxia & simplicitate notissī

*simphonia prima
diapason qz notior
alijs ep̄ et son
dupla. Bisdiapason
diapason diapente
secunda qz in tripla
bisdiapason tertia
qz in quadrupla
et proportionēs
multiplices sunt
priorēs superpart.
inde diapente que
fit ex sexquialtera
diatessaron inde
que a sexquitercia*

ma. ternarius uero eidē unitati cōputatus tri-
plam monstrat pportionē diapason diapētē
personātem. quaternarius autē ipsi unitati
comparatus quadrupla efficit bisdiapason
simphoniā educētē. & quidē qm hi multipli-
ces unitatez q̄ prima ē respitiūt. eāq̄ recto or-
dine subsequūt. Pythagorici statuerūt mul-
tiplices precedē. superparticulares uero seq̄.
Restat igitur proportio ternarii ad binariū
que est sexqualtera diapētē constituens. pri-
mam quidem superparticularē occurrentem
in ordine naturali. quaternarius autē ad ter-
ternariū sexquiterciam ducit. diatessaron cō-
sonātiā probātem secūdā supparticularem
Item quaternarius ad binariū duplam facit
quēadmodū binarius ad unitatez. & q̄a due
prime superparticulares ipsā diuidūt duplā
post multiplices habitudies. superparticula-
res poluerunt que diapēten & diatessarō du-
cunt. Embulides tamē atq̄ hyppasus aliū
consonantiarum ordinem statuerūt dicentes
multiplicitatis augmenta diminutioni sup-
particularitatis correspondere ita ut non
possit esse duplum preter dimidium. nec tri-
plum preter tertiam partem. duplam primo
ponunt. s. diapason. secundo sexqualteram

*prima superparti-
cularis*

*alius consonantiarum
ordo & melior
secundum hyppasum &
embulide.*

da.

*alius ad Jona
hanc ordo fm
nicomacum*

quasi in contrariā diuisionē duple q̄ diapen-
ten facit, tertio triplā que fit ex permixtione
duple & sexqualtere. Idcirco diapason diapē-
te, quarto sexquiterciam quasi in contrariā
diuisione triple diatessaron habentē, quin-
to quadruplā, s. bisdiapason, factam ex con-
iunctione triple & sexquitercie. Nicomachus
tamē alio modo consonantiarum ordinē sta-
tuit, vt enim in pportionibus unitas cremē-
ti diminutionisq; principiū tenet, ita quoq;
diapason reliquarum esse consonantiarū prī-
cipium inquit, illasq; sibi in contraria diui-
sione posse constitui. disponatur enī nume-
rus naturalis incipiēs ab unitate hoc modo
i. ii. iii. iiii. v. Binarius enī unitatis duplus
est, cuius contraria pars, eiusq; dimidiū, ē ip-
sa unitas. ternarius unitatis triplus ē, cuius
contraria pars tertia, quaternarius unitatis
est q̄druplus, pars eius cōtraria q̄rta, atq; ita
crecēdi & decrecēdi ī simplici ē unitate prin-
cipiū, quocirca diapason qdē q̄ ē dupla erit su-
p̄mi loco prīcipiū, reliq; aut erūt ī cōtraria di-
uisione, p̄termitta diapason, sexq̄ltera, n. triple
opponetur diuisioni, sexq̄tertia vō q̄druple
qd hac argumētatione pbat̄, idē, n. primus sex-
q̄lter ē nūs q̄ primus ē t̄ plus si unitati p̄p̄et̄

197
Nam ternarius binario comparatus primus est
sexqualter. idem uero unitati computatus pri-
mus est triplus. rursus eius differentie quaz
inter se & binarium facit triplus est. Cum igitur
hac ratione sexqualtera opponatur tripla. diapē-
tes consonantia diapason diapentes simpho-
nie rationabiliter putatur opponi. Item qua-
drupla contrariam habet sexquitercie diuisi-
onem. nam qui primus est quadruplus uni-
tati comparatus. scilicet quaternarius ipse primus
est sexquitercius si ternario comparetur. Eius
quoque differentie quam inter se & ternarium habet. effi-
citur quadruplus. ex quo fit ut sexquitercia
proportio quae est diatessaron quadruple pro-
portioni quae est bisdiapason in contrarium diuidatur
Dupla uero quam nullam habet oppositam pro-
portionem secundum hanc Nicomachi rationem. nec ullus
minor sexqualtero extat numerus cui possit
binarius qui primus est duplus superparti-
culari proportionem coniungi talem formam con-
trarie proportionis excedit. atque ideo secundum
nicomachum diapason tenet consonantiarum
principium. & quis ita se se habeant he con-
sonantie. Postremo tamen concludit cum pytha-
goricis melius esse omnes multiplices conso-
nantias precedere. & superparticulares sequi

In quo genere consistat diapason cōsonātia
Ca. vi. *intellectu facile*

¶ Vm amplioribus sit monstratum
c declarationibus diapason consonā
tiā in multtplici genere ineqlitatis
constitui in dupla. s. pportione. & diapentē
diatessaronq; ac tonū. in supparticulari. v3 i
sexqualtera. sexquitertia & sexquioctaua. re
stat probare fortioribus argumētationibus
nullo modo ipsam diapason in alio inequa
litis genere q̄ in multiplici posse locari. dia
pentenq; ac diatessaron & tonum in alio q̄ i
superparticulari consistere posse. & primo
hoc unum quidē dignū scitu est. q̄ si ab om
ni superparticulari continuā ei superpticula
rem abstrahamus pportionē q̄. s. minor sit
tūc id quod relinquitur minus est medietas
eiusdem pportionis abstracte. ut in sexqual
tera & sexquitertia. qm̄ sexqualtera maior ē
sexquitertiam auferamus a sexqualtera. r̄ma
net sola sexquioctaua proportio. q̄ si dupli
cetur non implet diatessaron consonantiā. s.
sexquitertiā pportione3. sed minor ē de uno
semitonio minore. q̄ si duplicata sexq̄ octa
ua non perficit sexquitertiam. simplex sexq̄
octaua non tenet dimidium ip̄ius sexq̄ tertie

62
Igitur si a diapente auferamus diatessaron
restat tonus qui ipsius diatessaron medietate
non implet. quoniam ut sepe tactum est
diatessaron constat ex duobus tonis & semi
tonio. Pro cuius euidētia subitiamus sexquīl
teram que sexquītertiam & sexquioctauam di
stinguat hoc modo.

Sexqualtera
Sexquītertiam ppor.

vi.

viii

proportio

sexquioctaua

ix.

Diatessaron

tonus

Diapentes

consonantia

Vides namque nouē ad sex sexquīterā habere col
lationem & diapentes consonantiam. octo au
tē ad sex sexquītertiam atque idcirco diatessa
ron. nouē uero ad octo sexquioctauā hinc
tonum. Igitur si minorem numerū. scilicet senariū
cuius sexquītertius est medius uel octonari
us auferas. relinquuntur octo & nouem qui
inuicem comparati sexquioctauam & tonū
ducunt. qui rectum diatessaron consonantie
dimidium non implet. Si autem sexquīquī
tū auferamus a sexquītertio. id quod relinquitur non im
plet medietatem sexquīrti. hoc idē est in ceteris

Nunc enim diapason consonantiā adeūduz
est. si quidem diapason non in multiplici ī
equalitatis genere fuerit constituta. in super
particulari genere necesse est collocetur. Itaqz
sit diapason in superparticulari habitudine
auferamus nunc ab ea continuā consonantiā
am. s. diapenten. relinquitur diatessaron que
duplicata excedit diapentes consonantiā to
no ac semitonio. sed si ipsa diatessaron sim
plex non implet medietatem diapētes. tūc
duplicata non attingeret totā diapenten. &
sic diapason consonantia posset in superpar
ticulari genere collocari. Veruz qm diatessa
ron est plus q̄ diapentes dimidiū. si duplicet
excedit diapenten. nam euz diapente constet
ex tribus tonis & semitonio. diatessaron ue
ro duobus tonis semitonio ꝑ formeꝝ. si dia
tessaron ipsa geminetur erunt quatuor toni
& duo semitonia. & quideꝝ superatur diapē
te a quatuor tonis & duobus semitoniis de
uno tono unoqz semitonio. non igitur fieri
pōt. ut bis sūpta diatessaron. diapenten con
sonantiā non attingat. hinc idcirco diapaso
consonantiā in superparticulari genere minī
me cōprehendi potest.

63
In quo genere consistant diatessaron diapente & tonus. Ca. vii. *intellectu facile*

¶ Vāq̃ ex precedētibus satis elucescit diatessaron & diapenten atq; tonum ī superpticulari genere cōsistere. id quoq; lucidioribus argumētationibus restat probādū. & primū quidem hāc ueram conclusionem p̃supponemus. q̃ si ab omni p̃portōne superparticulari cōtinuam ei superparticularem auferamus p̃portionem minorem. id quod relinquitur deficit a medio ipsius que retracta est proportionis. ut declarātū est ī precedenti capitulo. Igit̃ si quis has consonantias in superparticulari genere consistē negauerit. in multiplici fateatur necesse est. in superpartienti nāq; & in ceteris cōpositis cur n̄ possint collocari. ex superioribus speculator capitulis poterit ex seipso colligere quicq;. Presupponamus itaq; eas in multiplici genere statuēdas. licet sit impossibile. & qm̄ diatessarō cōsonātia minor est. diapente uero maior. sit diatessaron in dupla. diapēte in tripla. est quidē uerisimile ut si diatessarō statuatur in dupla. diapēte q̄ ei continua est p̃portioni que duple continua est. s. triple

debeat attribui. Tonus autē qui in musicis
habitudinibus post diatessaron habet. cu3
quidē minor sit in ea pportione ē locandus
q̄ minor ē q̄ dupla. sed hec nō reperit̄ ī gñe
multiplici. nam dupla pportio est prima &
minor cūctis multiplicibus. necesse est ergo
ipm tonū in superparticulari gñe collocari
sit igitur tonus ī prima supparticulari .s. in
sexqualtera. quippe si duplice3 auferamus a
tripla relinquitur sexqualtera. Vnde si dia
tessaron sit in dupla. & diapēte in tripla. ab
stracta diatessaron a diapente relinquitur to
nus. non est enim dubium quin tonus secū
dū hanc rationez debeat in sexqualtera cōsti
ui. sed cū relictus tonus non debeat medieta
tē diatessarō q̄ retracta ē a diapente adimpler̄
ut patet per conclusionē3 presuppositā. due
nunc sexqualtere duplam excedūt proportō
nē ut latius expositū est ultimo tertiū. & sic
duo toni diatessarō superēt. qđ ē icōueniens
nā diatessaron duos tonos semitoniūq3 cōp
hēdit. Igit̄ diatess. & diapente ac tonus ī alte
ro genere q̄ ī superparticulari neq̄q3 possunt
constitui. Si autem & tonum in multiplici
statuamus. cu3 sit tonus minor q̄ diatessarō
& diatessaron minor q̄ diapente colloce mus

69
 tonū in dupla proportionē. diatessarō uero
 in tripla. & diapenten in quadrupla. s; quo
 niam diapente constat ex diatessaron & to
 no. quadrupla pportio hoc modo fieret ex
 dupla & tripla. quod quidē fieri nequit. na;
 dupla & tripla simul iuncte sexcuplā perfici
 unt ut in his patet numeris. ii. iiii. xii. qua
 ternarius enī ad binariū duplā monstrat p
 portionem. Duodenarius uero ad quaterna
 rium triplā. Item duodenarius ad binariū
 sexcuplam. Item constituamus diatessarō in
 tripla. & diapenten in quadrupla. si nūc ab
 strahamus triplā a quadrupla. quod relinq
 tur fit sexquitercia. rursus si diatessaron aufe
 ramus a diapente relinquitur tonus q; scdm
 hanc rationem in sexquitercia pportione cō
 stabit. sed tres sexquitercie pportiones una
 tripla sunt minores. igitur tres toni unā dia
 tessaron nō implerent quod ē falsissimū. nā
 tres toni diatessaron excedunt uno semitoio
 maiore. s. apothome. Diatessaron itaq; nullo
 mō in multiplici pōt gñe collocari. quocirca
 nec diapēte multiplicē tenebit pportōz. q; si
 diapente ī multiplici statuamus. quonīā dia
 tessaron ē minor. & ei cōtinua nullo mō ipaz
 locabimur ī priā multiplici. s. ī dupla ppor.

cū nō esset tum locus seu minor a dupla pro-
portio. cui posset diatessaron cōuenienter ad-
aptari. sed diatessaron consonantia multipli-
cis generis nō est. Idcirco diapente in mino-
ri habitudinē multiplicis generis q̄ est dupla
q̄ minima est aptari nō potest. sit igitur dia-
pente in minima multiplici q̄ est dupla. tūc
diatessaron que minor est nō poterit in mul-
tiplici collocari. qm̄ dupla pportio minima
est ut dictū est. que in multiplici genere oc-
currat. Si uero diatessaron in sexqualtera fu-
erit constituta. tonus in sexquitercia que ei
continua est locabitur. sed due sexquitercie
unā sexqualterā excedūt proportionē. igitur
& duo toni unā diatessaron excederēt. quod
nulla ratione concedit̄. quippe cōstat latius
ex predictis rōnibus diatessaron. diapenten
ac tonum ī multiplici genere locari nō posse
ergo in superparticulari iure cōsistunt. quo-
niam ut pluries tactū est. omnes musice con-
sonantie enucleantur ex multiplici & superp-
ticulari. Est insuper notandū q̄ si diapente
& diatessaron in superparticulari genere col-
locantur. maximas proportionēs superparti-
culares habeāt necesse ē. Sunt enim in super-
particularibus maiores sexqualtera & sexq

63
tertia. quā qdē conclusionem sic probamus
nam si in minoribus generis superparticula
ris pportionibus q̄ sexqualtera & sexquiter
tia. diapente & diatessaron consistenter. nō
est dubiū quā sicut alie quelibet due super
particulares pportiones preter sexqualtera
& sexquiterciam simul iuncte non efficerent
unā duplā. & sic diapente & diatessaron non
perficerent diapason. que ut monstratum est
in dupla proportionē cōsistit. dupla uero p
portio ex sexqualtera & sexquitercia compo
nitur. diapason itaq; ex diatessaron & diapē
te coniungitur. quocirca si diapason in du
pla proportionē constituta est. necesse ē dia
pente ac diatessaron ī sexqualtera & sexqui
tercia collocari. aliter enim nō possent simul
iuncte diapason cōsonantiā perficere. q̄ in du
pla proportionē cōsistit. Aliarū nāq; super
particulariū pportionum due queq; continue
duplā nullo modo perficere possunt pporti
onez ut in his patet numeris. iiii. iiii. v. vi. q̄
ternarius nāq; ad ternariū sexquiterciā facit
proportionem. quaternarius uero ad quaterna
riū sexquiquartā. iūcte autē simul sexquiter
tia & sexquiquarta nō perficiunt duplam
quippe quaternarius ad ternariū nō est dupla

proportione cōstitutus. similiter & sexq̄rta
 iūcta sexquiquinte a tota sūma deficit duple
 quīnarius enim ad quaternariū sexquiquar
 tam. senarius uero ad quīnariū sexquiquin
 tam tenet. idem uero senarius ad quaternari
 um nō duplā implet sed sexqualteram facit
 idem quoq; iudiciū ē in ceteris superparticu
 laribus cōtinuis. Id tamē aduertendū est q̄
 due queq; continue superparticulares simul
 iūcte deficiētes a perfectione duple. tot unita
 tibus deficit a dupla maior terminus ad mi
 nimū. quoto ordine a duabus primis super
 particularibus duplā ipsā non implentibus
 discesserint. ut hī monstrant numeri. iiii. iiii.
 v. vi. vii. viii. ix. x. Huic enim regule nō in
 tercipitur sexq̄ltera. qm̄ cu3 sexq̄tertia q̄ libi
 cōtinua ē copulat. duplā ut latius declarat i
 ē pficit pportō3. sed hic ordo a sexq̄tercia ex
 ordiū capit. Iuncte itaq; simul sexq̄quarta z
 sexq̄tertia nō pficiūt duplā. q̄ppe maiori ter
 mino. s. q̄nario deficit unitas ad hoc ut ad
 minore qui ternarius est duplam seruet pro
 portionem. Iunctis uero simul sexq̄quarta
 & sexq̄quīta. q̄ i nūero naturali ordie subse
 cūt binarius deficit maiori termio. s. senario
 ad hoc ut sit duplus q̄ternarii q̄ minor est.

quid significet
 iunctio continua

66.
Cum autem sexquiquita & sexq[ui]sexta fuerit
simul iuncte tunc maior terminus uidelicet
septenarius deficit de ternario a duplo mino
ris scilicet quinarium. q[uod] si sexquisextam ac sex
quiseptimam sumplerimus maior numerus
minor erit de quaternario a duplo minoris
sicut patet in his numeris .vi. vii. viii. octona
rius namq[ue] qui maior est non duplam seruat
ad senarium minorem proportionem. nam
bis sumptus senarius duodecim efficit qui ip
sum octonarium de quatuor unitatibus su
peruadunt. igitur maior numerus deficit a
dupla proportionem minoris quatuor unita
tibus. Eodem quoq[ue] ordine multiplicatis
proportionibus iuxta naturalem numero
dispositionem multiplicatur numerus. quo
maior terminus deficit a duplo minoris. ut
patet diligenter intuēti. Id quidē euenit q[uo]d
ut expositum est septimo tertii. maiores sup
particulares p[ro]portiones ex minoribus fiunt
nūeris. ex maioribus v[er]o nūeris mīores. nam
cū sexq[ui]ltera & sexq[ui]tertia ex mīoribus ducā
nūeris. cūctis supparticularibus sūt maiores
idcirco duplam implent proportionem. sex
quitertia uero & sexq[ui]quarta q[ui] maiores cape
scūt numeros. q[uo]d ex unitate incremētū hāc

eadem unitate deficiunt a tota dupla. sexqui
quarta autem & sexquiquinta qm a sexqui
tertia discedunt i extremitate per binarium
eodez binario deficiunt a dupla. atq; idcirco
maiores sunt pportiones sexquitertia & sex
quiquarta. q sexquiquarta & sexquiquinta
quia in maioribus numeris minor. & in mi
noribus maior semper superparticularis pro
portio reperitur. Nunc quoq; ad diapentes
diatessaronq; consonantias redeudum est. qm
enim diapente in sexqualtera & diatessaron in
sexquitertia consistunt proportionem. cuq; sex
qualtera pportio sit maior. sexquitertia ue
ro minor. & in consonantiis diapente similis
sit maior. diatessaron uero minor. concludi
tur maiorem consonantiam maiori & mino
rem minori proportioni coaptandam esse.
Erit itaq; diapente in sexqualtera. & diatessa
ron in sexquitertia proportionem collocanda
Cum enim diatessaron a diapente subtrahi
mus relinquitur spacium quod dicitur to
nus. Ita quoq; sexquiterciam a sexqualtera
auferamus relinquitur sexquioctaua ppor
tio. quo fit ut tonus debeat i sexquioctaua
proportionem constitui.

67
In quo geuere diapason diapente & bisdiapa
son consistant, Ca. viii *intellectu facillimum.*

Voniam monstratum est diapason
q̄ consonantiam in dupla, diapenten in
sexqualtera, diatessaron in sexq̄ter
tia, ac tonum in sexquioctaua proportione cō
sistere. Nunc quidem aduertendum est qm̄
quēadmodū dupla & sexqualtera proportō
simul innēte triplā efficiūt ut habetur ultio
tertii, ita quoq; diapason ac diapente simul
iuncte aliam efficiunt consonantiam que ex
utrisq; uocabulis nomen retinet, igitur dia
pason diapētes cōsonātia in tripla proportione
necessario collocatur. Si autem triple ppor
tionis sexquiterciam superaddiderimus mox
fit quadrupla proportio. Vnde si diapason
diapentes consonantie diatessaron simphonia
fuerit superaddita bisdiapason efficitur cōso
nantia que hac ratione in altera nullo modo
proportione q̄ in quadrupla poterit colloca
ri. Sunt igitur diapason diapason diapente
& bisdiapason in multiplici iequalitatis ge
nere. Diapente uero & diatessaron ac tonus
in superparticulari. Quoniam igitur presē
tis considerationis consonantiarum specula

tio extitit cumq; ipsa consenātia sit duarū
rata pmixtio uocū scē m Boetiū. Sonus ue
ro modulate uocis casus una intensione pro
ductus. qui quidē minima ē modulationis
particula. omnis aut sonus constet in pulsu
Pulsus tandem omnis fiat ex motu ut preta
ctum ē primo scđi. Cūq; motuū alii sint eq
les. alii inequales. Inequaliū uero motuum
alii sint multo inequales. alii uero minus. a
lii autem mediocriter inequales. ex motuū
nanq; equalitate nascitur sonorū equalitas
Ex īequalitate uero mediocriter habita que
& magis manifesta est. proxime ac simplitio
res eueniūt proportionēs. i. multiplices & su
perparticulares. q̄ sunt dupla tripla quadru
pla sexqualtera & sexquītertia atq; sexquōda
ua. Ex inequalibus uero pportōnibus mul
timodis uel non ita claris uel longe omnino
a se distantibus dissonātie exeunt. nam nul
la sonorum concordia procreatur. hinc idcir
co ultra bīdiapason que maxima est distās
in extremitate sonorū quadruplo interual
lo pythagorici consonantias excluderunt. &
licet superius quarto capitulo dictum sit. eā
dem normam bīdiapason diapēte. & bīdia.

pason diateffaron seruare . quam diapason
 diapente . & diapason diateffaron uidentur ha
 bere . Hoc quidem uerificatur in dispositio
 ne tonorum ac semitoniorum . sed quoniam
 cum a quadruplo uocum interuallo discedi
 mus . quod ut predictum est maximum ui
 detur in armoniis quandam ipse excessus af
 fert dissonantiam . & quanto ultra bisdiapa
 son se se extenderint soni . tanto amplius ui
 detur talis distantia sonorum dissonantiam
 auribus permiscere . Boetius idcirco ceteriq;
 musici in exquirendis consonantiis quadru
 plum sonorum spacium satis distans termi
 nanter confixerunt . ultra quod musice con
 sonantie minime debeant ampliari . Tonus
 namq; fit ex duobus sonis & uno interual
 lo . Diateffaron uero ex quatuor sonis . tri
 busque interuallis . Diapente autem quinq;
 sonos . quatuorq; interualla continet . Dia
 pason itaq; cum ex diateffaron & diapente
 formetur octo sonos habet . & septem inter
 ualla . Diapason diapente duodecim sonos
 habens undecim comprehendit interualla .
 Bisdiapason etiam quindecimdenique reti

nēs sonos. quatuordecim possidet interualla
Ita unaqueq; cōsonantia unū semper minus
habet interuallū q̄ fuerint eius uoces. Estq;
notandum q̄ diapente ac diatessaron disiun
cte excedūt diapason. nam diapente quīq; so
nis diatessaron uero quatuor perficitur. qui
in sūmam ducti nouem fiūt. diapason uero
octo sonis impletu. rquocirca cuz de compo
sitis cōsonantiis loquimur. intelligendum est
simplices ipsas esse cōiunctas. ita ut ultimus
sonus prime consonantie sit primus secunde
subsequentis in ipsa compositione. Harum
quidem consonantiarū quintus liber sequens
facultatem monstrat.

Explicit liber quartus Incipit liber quintus
De ordinatione & inuentione sonorum. Ca
pitulum .i.

Vsices disciplina teste Nicoma
co primitus simplex extitit qua
tuor tātū sonos comprehendēs
quorū primus ad ultimū diapa
sō cōsonantiā r̄spōdebat. idē primus ad scdm

diatessaron cōsonantiā. item primus ad tertium diapēten. tertius uero ad quartū diatessaron. rursus secūsus ad tertiū tonum tenebat. Huius enim quadricordi mercurius asserūt greci inuentorem fuisse. quod minime credendum est. quoniam non dubium est quin Iubal ante diluuiū hoc prius exquisierit tetracordum. His enī quatuor tantum sonis constabat hec disciplina ad similitudinē musicę mundane. que ut tactum est secūdo primi. ex quatuor elementis constare probatur. Directa paulatim postmodum est a nonnullis doctrina canendi & aucta multis modis. Corebus nāq; athiris filius qui fuit lidorū rex quintam superaddidit corda. Hyagnis uero phrix sextam apposuit. Septimam uero Trepander lesbis adiunxit. septē plane tarum ordine ductus. qui ut ex preallegato capitulo apparet. mundana perficiunt musicę. Item quoniam septem sunt tantummodo soni totam musicę nutriendos. quorum alter ab altero dissimilitudine disgregatur eorū nāq; alter alterius similitudinem negat. Sūt enī sibi ipsis penitus dissimiles. hinc idcirco virgilius ī sexto. septē discrimina uocū id est septē differentes uoces. ad instar septem

placētāx mūdānā musicē pficiētū septēq; die
rū ebdomade q; d uolubilitate pluries ductū
totum anni corpus implēt. ita quoq; hi sep
tem soni pluries explicati musicen armonicā
atq; instrumentalem grauitatibus acuminī
busq; perficiunt. Harum quidem uocū gra
uissima est. Hypate nuncupata quasi maior
& honorabilior. Vnde & iouem hypatō uo
cant. idest supremum. Item consulem eodez
nomine propter dignitatis excellentiam. cu
ius quidez hypates proprietas saturno attri
buita ē tarditate motus & grauitate soni. Se
cunda uero dicta est parhypate. quasi iuxta
hypaten fixa. Tertia lycanos. quia digitus
quem nos indicē uocamus. a grecis lycanos
dicitur. apud quos lycanos a ligendo lūpta ē
cūq; in cātādō ad hanc cordā q; tertia erat ab
hypate index pertingeret digitus q; ab ipsis
lycanos ē appellatus. lycanos idcirco r̄tinuit
nomē. Quarta dicta ē mese. quasi media. q; a
inter primā & septimā quarta semp ē media
Quinta paramese quasi iuxta mediā colloca
ta. Septima dicitur nete quasi neate. i. inferior
inter quā neten & paramesen ē sexta q; uoca
tur paranete. quasi iuxta neten cōstituta. Pa
ramese uero qm̄ tertia ē a nete. eodē uocabu

70
lo . Trite . i . tertia nuncupat^r quaru³ descrip
tio fit hoc modo

Hypate	i.
Parhypate	ii.
Lycanos	iii.
Messe	iiii.
Paramesse uel trite	v.
Paranete	vi.
Nete	vii.

Duo tetracorda coniuncta

Iste quidez septē corde uident^r essentialiores
& magis necessarie . qm̄ ut p̄dictū ē sole sunt
inter se differentes . quibus om̄s modulatio
diuergit^r . & ē sententia dñi recōciliatoris sup
tertio problemate mulices Aristō . cū enī³ su
per has septem ascendimus . sonū prime gra
uioris similem mox habemus . q̄ si ad ulteri
ra processerimus . secūde corde similis sonus
occurrit . atq̄ ad hūc modū r̄plicatio p̄cedit
septē diuerforū sonorū . octauus nāq̄ similis
ē primo . nonus scdo . decimus tertio . undeci
mus q̄rto . duodecimus quīto . xiii . sexto . q̄r
tusdecimus septimo . q̄ntusdecimus octauū
replicat . q̄ primi quoq̄ similitudinē trahit .
quocirca cum septem tantum sint soni dissi

miles. octauus primus est qui primi similitudinem capescat. quisque enim sonus sui octauae similitudinem affert. quo fit ut diapason consonantia quae tale extremorum sonorum efficit concordiam ut unus atque idem sonus esse uideatur secundum pythagoricos & Ptolemeum. ex octo sonis perficiatur. Septem enim prescriptis cordis Samius lycaon octauam adiunxit cordam ut tota diapason consonantia perficeretur quae in octocordo consistit. atque inter Paramesen quae trite dicta est & paraneten coaptauit. ut ipsa esset tertia a nete & paramese quidem uocata est sola quae post mediam collocabatur trites uero nomen perdidit. cum inter eam & paraneten tertia a nete collocata est corda quae non immerito trites nomen assumpsit. cuius octocordi est haec descriptio.

Hypate.	i.
Parhypate	ii.
Lycanos	iii.
Mese	iiii.
Paramese	v.
Trite	vi.
Paranete	vii.
Nete	viii.

Duo tetracorda disiuncta
Octocordum. diapason consonantia

Sunt enim in eptacordo duo tetracorda cōn
iūcta. Sinaphe quippe que apud latinos cō
iunctio dicitur. in eptacordo occurrit. quoti
ens duo thetracorda unius medietas termini
cōtinuat atq; cōiūgit. & quidem in superius
disposito eptacordo. mese que media ē. duo
bus ipsis tetracordis cōis est. primi nanq; ul
tima. secundī uero prima ē corda tetracordi
Eptacordum itaq; hac de causa dicitur cōi
neinon quasi cōiūctū. Octocordū uero dici
tur mezemeinō qđ est disiūctū. Nā in octo
cordo sunt duo tetracorda disiuncta. prime
nanq; quatuor corde primum implent tetra
cordū. alie quoq; quatuor secūdū perficiunt
Est igitur ī octocordo diezeusis q̄ disiunctio
dici potest. quotiēs duo tetracorda toni uel
semitonii medietate seu interiectōe separant̄
Cum igitur in octocordo mese q̄ a media lo
catione nomē habuit. non sit recte media sed
due medie reperiantur Theophrastus perio
thes ad grauiorem partem unaq; adiūxit cor
dam. que qm̄ super hypaten est posita. hypa
ripate nūcupata fuit. Estiachus melophoni
us decimā ī grauiorē partē coaptauit cordā
Timotheus uero milesius undecimā q̄ cū su
per hypatē atq; super parhypaten addite fue

rint. hypatehypaton appellate sūt q̄si maxie
magnarū. & grauissime grauū. Iparū itaq̄
vndecim cordarū prima hypatehypaton uo
cata ē. scda v̄o parhypatehypatō. q̄si iuxta
hypatehypaton collocata. Tertia aut̄ q̄ du
duz ī endecacordo hyparhypate uocabatur
lycanoshypaton ē nūcupata. Quarta anti
quum hypates retinuit nomē. Quinta par
hypate. Sexta lycanos. Septima mese. Octa
ua paramese. Nona trite. Decima paranete
Vndecima nete. Est enī in hoc vndecacordo
unum tetracordum. Hypatehypatō. Parhy
patehypatō. Lycanoshypaton. Hypate. Ali
ud vero hypate. Parhypate. Lycanos. Mese
Et hec quidem duo coniuncta sunt. Hypate
nanq̄ grauioris ac primī tetracordī acutior
corda est. secundī uero & acutioris grauior
Tertiū autē ē Paramese. Trite. Paranete. Ne
te. Sed qm̄ inter primū hoc tetracordum &
inter tertium collocatur medium. s. secūduz
qd̄ est hypate Parhypate Lycanos Mese. hoc
totū tetracordū meson uocatū ē q̄si mediatū
nūcupat̄ cū supadditione meson. Hypateme
son. Parhypatemeson. Lycanosmeson Mese
Cū uero inter hoc scdm̄ tetracordū & terciū
distinctio est meses & parameses p̄ tonū. terti

um ipm tetracordū disiūctarū uocatū est. i.
diezeugmenō cū hoc additamēto. s. Parame
sediezeugmenon. Tritediezeugmenon. Para
netediezeugmenon. Netediezeugmenon. cu
ius quidem endecacordi descriptio. triūq; te
tracordorū fit hoc modo.

Hypatehypaton

Parhypatehypaton

Lycanoshypaton

Hypatemeson

Parhypatemeson

Lycanosmeson

Mese Duo tetracorda coniuncta

Paramesediezeugmenon

Tritediezeugmenon

Paranetediezeugmenon

Netediezeugmenō tetracordū disiūctū
Endecacordum

Est igitur disiūctio inter mesen & paramesē
atq; ideo diezeugmenon appellatum est terti
um hoc tetracordum. Si autem auferatur
Paramese & tetracordum diezeugmenon. re
maneatq; tetracordum. Mese. Trite. Parane
te. Nete. tunc enim erunt triatetracorda.

cōiuncta. i. sinemena hoc modo. Mese. Trite
sinemenō. Paranetesinemenon. Netesineme
non. est enim adiunctū hoc sinemenō tetra
cordū. & cū corda meses ligatū. pro tempera
tione trittoni cuius asperitatez dissonam ab
horret natura. esset nanq; superfluum hoc te
tracordum. si trittonus occurrens inter pari
pathemeson z paramesen posset aliter tempe
rari. quocirca tria tātum prima in endecacor
do thetracorda. s. hypatō. Meson. & diezeug
menon retinere philosophi i ordine mono
cordi. Verum quoniā Mese que a medio lo
co nomē trahit i endecacordi dispositione n̄
erat media. superadiūctum ē unum aliud te
tracordum supra netediezeugmenon. qđ cu3
ceteras cordas acumine superuaderet hypar
bleon uocatum est quasi superius adiūctū
Et quidē cōiūctum est cū corda netesdiezeug
menō. hoc modo. Netediezeugmenon. Tri
tehypbleon. Paranetehypbleō. Netehyp
bleon. Sūt igitur quatuor tetracorda con
iuncta i quatuordecim cordis. quibus quo
niam nōdum mese erat media. superadiūcta
fuit ad grauiorem partez unica corda proslā
banomenos nuncupata. quasi acquisita seu
apposita. eo qđ quis ultima fuerit adinuēta

ceteris tamen necessario sit preposita. Ex his
itaque quindecim cordis constat totum greco-
rum monocordum. Namque bisdiapason ex ip-
sis quindecim cordis perficitur consonantia
ultra quam cordarum ordo minime debet ex-
tendi ut tactum est ultimo quarti. quarum
quidem hec est descriptio.

Proslambanomenos
Hypatehypaton
Parhypatehypaton
Lycanoshypaton
Hypatemeson
Parhypatemeson
Lycanosmeson
Mese
Paramese
Tritediezeugmenon
Paranetediezeugmenon
Netediezeugmenon
Tritenon
Paranetenon
Netenon

Quinque itaque sunt tetracorda. scilicet hypaton me-
son. sinemenon. Diezeugmenon & Hyper

boleon quorum medium scilicet sinemenon
non intercipitur in ordine quindecim corda
rum philosophici monocordi. quoniam ut
predictum est superfluitatem affert. quod cum
solum ad temperandum tritonum sit ques-
tum. non tamen ad extinguendum. quoniam
sine tritono non possunt omnes diapentes spe-
ties atque diapasen inuicem differentes concipi.
ad placitum adiungitur cumque meses corda
atque ad placitum aufertur. Horum quidem
quinque tetracordorum cordas Albinus la-
tina oratione interpretatus est. Hypatas. n.
principales uocauit. Mesas medias. Sineme-
nas coniunctas. Diezeugmenas disiunctas
Hyperboleas excellentes. Insuper confide-
randum est hic quod unumquodque tetracordum
resonat diatessaron consonantiam. Dictum
quippe est tetracordum a tetra quod est qua-
tuor & corda. Vnde tetracordum coniunctio
quatuor cordarum dicitur. Item diatessaron
dicta est a dia quod est de & tessara quatuor
quasi consonantia de quatuor sonis facta.
Vnde etiam notandum hic quod dia scriptum
per i vocalem latinam. idem est quod de pre-
positio. Sed scriptum per y grecam signifi-
cat duo.

De generibus tetracordorum, Ca.ii.

Ria apud philosophos fuerunt genera melorum que tetracordorum essentia distinguiebant. melos a meliis suauitate nouimus deriuari. ide melodia quasi dulcis cantus. Primum namque genus dyattonicum appellatum est. in quo unum quodque tetracordum per semitonium minus procedit & tonum ac tonum ut hic

Tetracordum in genere dyatonico

Hypatehypatō

semitonium

Paripatehypaton

tonus

Lycanohypaton

tonus

Hypatemeson

Diateffaron consonantia

In hoc siquidem dyattonico genere tetracordum semper tribus interuallis constat. primum namque interuallum quod inter primam & secundam est cordarum semitonium minus. secundum uero quod inter secundam & tertiam accidit. tonus est. tertium quoque

quod inter tertiam & quartam cordam ē spa-
tium integrum toni. Dictū enim puto dya-
tonicum quasi dyttonum naturaliter habēs
in duobus interuallis. hoc enim genus quo-
niam aliquanto durius & naturalius est cete-
ris. a philosophis retentum est atq; ipsuz so-
lum musices disciplina pertractat. nam cum
in omnibus cantibus naturaliter is modus
sit. q̄ in singulis quatuor uocibus semp de-
beat proferri diatessaron consonantia que ex
duobus distinctis tonis cōstat vnoq; semito-
nio id comode congruit in hoc dyattonico
genere. minime autem ī cromatico neq; enar-
monico. Itaq; ī dyattonico genere vnūq; d̄q;
tetracordum incipit a semitonio procedens
per duos tonos. quoniam semitonium ē mol-
lius tono. Vnūquodq; enim in naturalibus
debet inchoare a suauioribus. postmodūq;
per duriora & aspera procedere. q̄ si a tono
inchoaret tetracordum. frustra tetracordum
sinemenon foret coniunctuz atq; adinuentū
atq; cum corda meles ligatum trittoni euitā-
di causa. quod diligens lector per se exquire-
re potest. Igitur cum naturaliter modulādo
in quatuor uocibus proferamus diatessaron
Cūq; diatessaron tribus modis consideretur

in genere dyattonico. Triplex idcirco dicitur modus cantandi. Primus enim cantandi modus fit cum in quatuor sonis modulamur primam speciem diatessaron videlicet per semitonium & duos sonos intensiue. Et dicitur hec prima species diatessaron. Secundus uero cantandi modus est cum in quatuor sonis proferrimus intensiue duos tonos & unum semitonium minus ex quibus fit secunda species diatessaron. Tertius autem cantandi modus occurrit in cantu cum intensiue proferri mus unum tonum, unumque semitonium ac unum alterum tonum. & hec dicitur in his tetracordis tertia species diatessaron. Verum cum ad superiores proceditur cordas in singulis quatuor sonis nihil aliud proferri discernimus quam ipsas tres predictas diatessaron species que predicto ordine replicantur. differunt enim ab inuicem sola semitonii locatione. prima namque diatessaron species primum habet semitonium, duos deinde tonos. Secunda uero duos primum habet tonos postea semitonium. Tertia quidem primum tonum tenet deinde semitonium, postmodum uero tonum. Huius namque ordo processus seruatus est in ordinatione tetracordorum. At cum

postea superaddita fuit in grauiori parte p^l
lambanomenos tono distans ab hypat^hypa
ton. ne eius frustra fuisset locatio ad melen
que media est inter quindecim diapason con
sonantiam perficit. & ad lycan^oshypaton eaz
diatessaron spetiem que fit ex tono semitono
& tono. que cum superius monstrata sit ter
tia speties. nunc uero primordia in p^llamba
nomenos capiens. prima dicitur ipsius dia
tessaron speties. Secunda uero est illa q^u for
matur ex semitono & duobus tonis. Tertia
ex duobus tonis & semitono. huc quidem
ordinem philosophi seruauerunt in monoco
do post superanexionem proslambanomenos.
Latini quoq^{ue} musici iⁿ introductorio musices
& tonorum cantus plani compositione uene
rantur. Tres igitur tantum speties habet dia
tessaron consonantia. quoniam ex solis qua
tuor sonis constat. Omnis namq^{ue} consonantia
vnam semper minus habet spetiem q^{uam} fuerit
eius uoces. cum autem ultra tertiam fuerit p
cessus. mox se se offert prima speties. que cu
prime sit similis. prima est habita. nam qd e
simile non dicitur esse diuersum. ceteraq^{ue} repli
cantur eodem ordine. sit enim ipsarum trius
spetierum processus quoadusq^{ue} possint uoces.

reperiri. adeo ut ad infinita si uoces essent in
finite. Has qdē tres diatessarō species in prio
ri ordine tetracordorum monstrabāt duo te
tracorda in eptacordo coniuncta. & primam
replicatam inter quartam & septimaz cordā
Sed post additionem proslambanomenos i
ipsa ordine inchoato. sex prime corde predi
ctas tres diatessarō species producant. qua
rum prima ex tono semitonio & tono cōsta
re probatur. secūda ex semitonio & duobus
tonis. Tertia ex duobus tonis & semitonio
ut hec probat parigraphia.

Tres diatessarō species i genere dyattonico

Proslambanomenos

tonus

Hypatehypaton

semitoniū

Parhypatehypaton

tonus

Lycanoshypatō. priā spēs diatessarō

tonus

Hypatemeson. scda spēs diatessarō

semitoniū

Parhypatemeson. tertiā spēs diatessa.

Quoniam igitur in sex cordis tres constane
diatessaron species differentes ut monstratum
est. quarum successionem & replicationem dis
positio naturalis cordarum ordine indicat.
Latini musici musices introductorium quod
manus dicitur constituentes. sex tamen differen
tes syllabas v3. vt. re. mi. fa. sol. la. cordarum
locis confixas. quibus tres ipsas diatessaron
species educerent statuerunt. ipsas tamen repli
candas quotiens necessitas compelleret. qua
rum replicatione resumuntur tres ipse diatessa
ron species ut pluries dictum est. sed de his
posterior erit tractatus. Dyattonicum igitur
genus quoniam peroptime tetracorda coniun
git per diatessaron. adeo ut per semitonium
& tonum ac tonum procedant in tribus di
stinctis conuenienterque proportionatis inter
uallis a musicis retentum est & obseruatum.
Omnis namque armonia in ipso genere firma
mentum tenet. Erit quippe omnis in pro
cessu tractatus in eo tamquam in firmamento fun
datus. Aliud uero genus quo tetracorda a
pud philosophos diuergebantur chromaticum
dicebatur. Chroma enim grece latine dicitur
color. Inde enim chromaticum nomen uenit
quasi tetracordum alia intensione producens

Sicut enim permutate superficies in aliū trā
seunt colorem. ita hoc canendi genus tāq̃ co
lor pmutatus ab aliis differebat. In hoc qui
dem genere tetracordum procedebat per se
mitonium minus. & semitonium maius. &
tria semitonia quorum vnum maius. s. apo
thome. & duo minora que simul semidycto
num. i. tonum & semitoniū minus conficiūt
Itaq; vnūquodq; tetracordum in hoc gene
re diatessaron consonātiā respondebat. sed
nō ea intensiōe qua in dyattonico generē. &
ut de ceteris tetracordis sumamus exemplū
id in primo tetracordo concernendum est in
ter hypatehypaton & parhypatehypaton se
mitonium minus constituebant. inter uero
parhypatehypaton & lycanofhypaton semi
tonium maius. s. apothomen proferebant.
Sed inter lycanofhypaton & hypatemeson
duo semitonia minora & vnum maius scili
cet apothomen. i. semidycttonum. qui a semi
dictus est quod imperfectum sonat. & dycto
nus quasi duo toni imperfecti. est enī vnus
tonus & vnum semitonium minus. nam se
mitonium maius & semitonium minus to
num faciunt restatq; semitonium. cuius qdē
generis cognitio hoc patet tetracordo.

Tetracordum in genere cromatico

Hypatehypaton

semitoniū minus

Parhypatehypaton

semitonium maius

Lycanohypaton

semidytonus

Diateffaron consonantia cromatica

Cum uero semitoniū maius consonantiis minime sit interceptum ob sui dissonantiaz. ac semidytonus in duabus sequētibz cordis nulla media interiecta in consonantiarum tractatu incōueniētiam ducat. quia semidytonus nullo modo effici potest ī uno minimo duarum cordarum interuallo. sed minus q̄ ex duobus trium cordarū interuallis haberi nō potest. ut per se aduertens quisq; ī cōsonantiis colligere potest. hoc ipsuz genus nimia sui mollitie infame esse posterī probauerunt. penitus ipsum relinquentes. Aliud autem genus dictum est enarmonicuz quali magis coaptans tetracordum q̄ cromaticuz. In hoc enim genere philosophi secabant illud minus semitonium in duas deses. Est enim dies semitonii minoris dimidium. ut latius

monstratum est tertio quarti. Igitur in hoc
 genere enarmonico vnumquodq; tetracordū
 procedebat per diesim & diesim & dyttonū
 utq; de cunctis detur exemplum. primū hic
 sumamus tetracordum. & quidem inter hy
 patehypaton & parhypatehypaton profere
 bant diesim. item inter parhypatehypaton
 & lycanof hypaton alteram diesim. inter ve
 ro lycanof hypaton & hypatemeson dyttonū
 proferebant. quod hec declarat figura

Tetracordum in genere enarmonico

Hypatehypaton

Diesis

Parhypatehypaton

Diesis

Lycanof hypaton

Dyttonus

Hypatemeson

Diateffaron cōsonātia enarmonica

Proflābanomenōs ppriā semp ī omī gñe ser
 uabat naturā. nanq; ab hypatehypatō tono
 sēp distabat. necunq; ipīs tetracordū cordis

ordine subiūcta ē. ut uariatam diuersorū ge-
nerum intensiōem participaret. sed post du-
orū abiectiōem generum. in genere dyatto-
nico quod solum a philosophis approbatū
atq; retentum ē proslambanomenos ipsa ce-
teris cordis ī cōsonātiarum formatiōe cōnu-
merata est. Verū cū ī cōsonātiis nihil minus
a semitonio minore possit pferri. ut ī sequē-
tibus explanabitur. diēsis idcirco ob paruu-
lam sui portiōē difficilime exprimit. Cūq;
dyttonus ī unico minimo duarū contigua-
rum cordarū interuallo naturaliter non pos-
sit contineri. quippe quia ex duobus triūq;
sibi cōsequētium cordarū interuallis perfici-
tur. recessit hoc enarmonicū genus ob nimiā
sui difficultatem ab usu. In singulis igitur
generibus unumquodq; tetracordū diatē-
saron cōsonantiā seruabat. diuersis tamen in-
tensiōibus ut declaratum est. Sed cromati-
cum atq; enarmonicum genus ob quā ī sui
pronūtiatiōe difficultatem tenebant a mu-
sicis sunt abiecta. Dyattonicum uero a pla-
tonicis & pythagoricis ceterisq; musicis ob
sui dulcissimam coaptatamq; cōuenientiam
naturaliter dispositam summa ueneratiōe re-
tentum atq; seruatum est.

De interuallis quindecim cordarū. Ca.iii.

Vindecim cordarū superius dispo
 q sitarū interualla nūc discernēda sūt
 Proslambanomenos enim prima ē
 cūctis grauior. Scda aut hypatehypaton q̄
 interpretata est grauiissima grauiissimarū qd
 nomē iure sibi cōpetebat ante supadditionē
 proslambanomenos cū tūc esset prima graui
 or. nūc vero cum sit altior tono q̄ prima pri
 mū sibi attributū nomē retinuit. Tertia ē
 parhypatehypaton intēsa ab hypatehypatō
 solo minore semitonio. Quarta lycanof hy
 paton est. distans a parhypatehypaton tono
 que & ad proslambanomenos diatessarō cō
 sonantiam dyattonici generis format. Quin
 ta corda est hypatemeson grauiissima media
 rū interpretata q̄ a precedētī sibi uiciniori i
 acumine distat tono, & ad primaz diapentes
 cōsonantiā format. Sexta est parhypateme
 son distans ab hypatemeson solo minore se
 mitonio. Septima lycanosmeson distans in
 tensione tono a sexta. Octaua corda ē mese
 que dicitur media distans a septima sibi vici
 niore tono, & ad quintā diatessarō tenet. ad
 quartam uero diapenten. & ad primā scilic3

proflābanomenos diapasō consonātiā īplet
q̄ etiam in loco medio sedens regit ceteras se
quentes cordas & ei tāq̄ principio ac relatio
nis fūdamēto referūt. Nona corda est para
mese distās a mese tono. q̄ licet cū duobz p̄
cedentibus tonis trittonū duritie asperū ex
pleat. tñ a philosophis retentus atq; hoc fix
us ē loco. ut nona hec corda ad secūdā. s. hy
patehypaton q̄ sibi octauo correspondere p̄
batur loco. unā de septez perfectis diapason
spēbus pficeret. q̄ qdē diapasō ex quibz tonis
duobusq; semitoniis explet. ut diffusius cla
ruit q̄rto q̄rti. estq; ip̄a pfecta inter scdam &
nonā cordā cū discors ip̄e trittonus occurrit
qm̄ cū ī ip̄is octo cordis qnq; toni duoq; mi
nora seitonía collocāt qbus diapasō līpho
nía pficiūt. q̄ si hec pameses corda solo mīore
seitonio a mese distaret. diatessarō consonātiā ī
ip̄is q̄tuor cordis q̄ trittonū tenēt cōcipere
q̄ nālīter debet semp ī q̄tuor cordis pferri se
cūdū genus dyattonicū quo oīs cātus regit
& procedit. sed rerū natura philosophorum
adeo solertiā exercuit ut & cōgruū modum
quo posset pessima illius trittoni duritiā in
modulatiōe euitari ip̄aq; diapasō pfecta spēs
concipi lōga exq̄sitū īuestigatiōe adhiberēt

ob quā causā tetracordū illud sinemenō cuꝫ
 meles corda ānecti cōstituerūt. qđ cuꝫ a semi
 tonio ueluti & reliq̃ tetracorda esset inchoa
 tū. hūc tertiū seq̃ uētē tonū inter mesen & p̃
 mesen cōstitutū intricabat. quocirca q̃tuor il
 le corde e q̃bus trittonus primitus exprime
 bat. diatessarō cōsonātiā postmoduꝫ p̃duce
 bant. Verū qm̃ ipsius trittoni remotio z ex
 tinctio. scđam quā iā diximus p̃fectā diapasō
 cōsonantie sp̃etiē destruebat cuꝫ in predictis
 octo cordis q̃tuor tm̃ toni tunc intercipiēbā
 tur & tria semitonia mīora que diapason si
 mul iūcta nō implent. statuerūt philosophi
 trittonū ip̃m p̃manere. iugē potius volentes
 cū eodē pessimo trittono h̃re colluctationē
 q̃ unā de septē diapasō sp̃ibus auferre d̃ nūe
 ro. hīc tetracordū illd̃ sinemenō t̃p̃e cōgruo
 auferebat. z cū oportebat cū dicta meles cor
 da cōiūctū ducebat ut p̃dictū ē cap. primo
 Decima corda ē tritediezeugmenō distans a
 paramese solo minore semitonio. tertia q̃dez
 interptat̃ disiūctarū. locū a meles corda reti
 nēs tertium. Vndecima corda ē paranetēdie
 zeugmenō distās acumiē a decia tono. Duo
 decia ē netēdiezeugmenon ab undecima libi
 viciniore tono distās. & ad mesē q̃ media est

diapētes cōsonātiā pficiēs. Tertiadecima est
tritehypboleō duodecimā sibi uiciniorē solo
mīore semitonio p̄diēs. Quartadecia corda
dicit̄ paranetehypboleon distans a tritehyp
boleon tono. Quīadecima v̄o & última est
netehypboleon a q̄rtadecima distās tono. &
ad duodecimā diatessarō cōsonātiāz pficiens
ad mesen v̄o q̄ octaua ē ac media diapasō p̄
fectaz. & ad primā. s. p̄slābanomenos bisdia
pasōn implēs simphonīā. Hoc quoq̄ nunc
dignū scitu ē q̄ ab hypatemeson q̄ quīta est
in harū quīdecim cordarū dispositiōe ad ne
tediezeugmenō q̄ duodecia ē ab ip̄a hypate
meson octo sonis. i. p̄ diapasō distās. ē quasi
quoddā ordinis disiūctionisq̄ celestis exem
plar. Hypatemesō nāq̄ saturno attributa ē.
Parhypatemeson ioui. Lycanosmeson marti
Mese soli. Paramese ueneri. Tritediezeugme
nō mercurio. Paranetediezeugmenō lūe. Ne
tediezeugmenō terre. Sed Marcus tullius cō
trariū ordinē ponit ī sexto de re pu. dicens.
Et natura fert ut extrema ex altera parte gra
uiter. ex altera uero acute sonēt. q̄obrem sū
mus ille celi stelliferi cursus. cuius conuersio
ē cōcitatio acuto & excitato mouetur sono.
Lūaris v̄o q̄ īfimus ē ḡuissīmo. Terra nanq̄

nona immobilis manēs infimē sedī semp adhe-
ret idcirco Tullius ipse eā tāq̃ silētiū pōit. s.
imobilē post hāc gūissimū sonū silētiō ppi-
gorē lune deputat. ut sit Luna p̃llābanome-
nos. Mercurius hypatehypaton. Venus phy-
patehypatō. Sol lycanoshypaton Mars hy-
patemeson. Iupit̃ phypatemeson Saturnus
lycāōsmesō Celū ultimū stellifex mese. Nūc
quindecim cordarū inter seinuicē distantia
parigphiam substituamus hoc modo.

Proslambanomenos

tonus

Hypatehypaton

seitonium

Parhypatehypaton

tonus

Lycanoshypaton Diatessaron

tonus

Hypatemeson

seitonium

Parhypatemeson

tonus

Lycanomeson

tonus

Mese Diapente diapason

tonus

Paramese trittonus
semitonium

Tritediezeugmenon
tonus

Paranetediezeugmenon
tonus

Netediezeugmenon diapente
semitonium

Tritchypboleon
tonus

Paranetchypboleon
tonus

Netchypboleon diatessarō diapason

Bisdiapason

De diuisione cordarū per tonos &
cōsonātiās secūduz pportōes. c. iiii

Vpior qndecī cordarū ptiōparū uī
det pficēr nīlī eas prius arythmī
ca dictāte iudicemus quo circa si in
mēsurā corde uel in numeris seu pportōibz
statuamus describēdaz partitōnē spatiū ma
ius corde maiorq; numeri multitudo sonos
effitiet gūsores si uero corde longitudo fue

rit cōtractior quoniā in numeris tūc minor
 extat pluralitas acutiores gñabit sonos. nāq;
 ex hac conpatione q̄tuz unaqueq; fuerit uel
 longior uel pluriū numerorū aliaq; cōtracti
 or uel paucioribus signata numeris tāto uel
 ḡuior uel acutior sonus iuenit̄ nec lectoris
 mentē res illa cōturber q̄ intēdentes musici
 spatia pportōz maior sepe numero signaue
 rint remittētes uero mīore cū itensio acumē
 fatiat remissio ḡuitatē illio. n. pportōz tātū
 spatia signabant nihil degustatis aut acumi
 nis pprietatē laborantes atq; ideo & in acu
 men maioribus numeris intendebant & mī
 noribus i grauitatē sepe remittebant. hic ue
 ro ubi cordarū spatia sonosq; metiemur rerū
 naturam sequi necesse est. & maiori cordarū
 longitudini ex qua grauitas exīstīt āpliores
 mīori uero ex qua uocis acumen nascit̄ nu
 meros dare breuiore. Igitur qm̄ instrumen
 tū monocordum unica rationabiliter potest
 partiri corda unicam ipam cordā cōstituēus
 partiendā in q̄ quindecim ipas philosopho
 rū uoces arytmeticis pportōibz collocabūus
 quippe quod in mōcordero instrumēto mul
 tis producitur cordis in una sola corda op
 tūe cōsonaret si sese nō inpugnarēt tactus &

clauiculae pulſe hīc ī unica corda pportōabi
liter q̄ndecī ipſos ſonos cōſtituāus partiēdos
Sit. n. corda nouē eqſſiorū paſſuū & ubi pri
mus īceptus fuerit paſſus ad ḡuiorē. ſ. ptem
ibi pſlābāomēos q̄ priā uox ē cōſtituat ubi
uero prius ipſe paſſus fuerit termīatus ſcda. ſ.
hypatehypatō reponat q̄ a priā diſtat tono
qa corda nouē paſſuū eamq; octo tīm paſſus
cōtinet hēt ī ſe & īſup eius octauā ptē ī ſexq;
octaua pportōe ex q̄ ut ī q̄rto mōſtratū ē re
ſultat tonus Proſlābanomenos. n. qm ī priō
& ḡuior loco cōſtituta ē ſonū ḡuiorē emittit
a quo z ceteri ſoni ſic ab unitate nūeri naſcū
tur oēs. Hiis igit̄ duabz cōſtitutis uocibus
qm īter ſcdaz & tertiā nō īteger extat motus
ſed minus ſemītoniū q̄rtā āte tertiā creare ne
ceſſe ē qa motus nō īteger mulicus nullā cer
tā dimēſione metit̄ cordā. nullū itaq; pōt p
ſe creari maius minus ue ſemītoniū. hīc idcir
co totā cordā incipiēs ī primā ḡuiorī uoce
q̄ttuor eqſſimis paſſibz ptire ubi nāq; prius
q̄uerit paſſus ibi q̄rtā. ſ. lycāos hypatō figer̄
debes uocē q̄ ad primā diateſſarō cōſonātiā
reſpondebit ī ſexq; tertiā pportōe nā corda
q̄ttuor paſſuū eā q̄ triū ē īnle cōtinet & īſup
tertiā ptē. Nūc pōat cōpaſſus ī hac q̄rta nu

per cerata uoce totāq; in octo eq̄ssimis passib; cordā diuidāus rursusq; fixus cōpassus
 ī ip̄a q̄rta uoce ad ḡulorē p̄tez retorq̄atur &
 ubi nonus ille geuerit passus tertia uox. s. p
 hypatehypatō collocet a q̄rta q̄ lycāo hypa
 tō est distās tono. Illud uero spatiū quod in
 ter secūdā & hāc nup creatam tertiam euenit
 semitoniū minus est atq; fixū. Ea quippe se
 mitonia minora q̄ post duos tonos uel ante
 uel infra cadūt & pmanēt in ordine naturali
 dicunt fixa ea uero q̄ diuiso tono fieri solēt
 ad tēpus & ad tēpus repellī mobilia. Omne
 itaq; semitoniū siue maius siue minus mo
 bile uel fixū q̄a nullatenus ut dictū ē cordā
 eque partiri ualet p̄ quosdam integrorū mo
 tuū musicorū circuitus generari necesse est
 Rursus ponat cōpassus in prima uoce totā
 in tribus equis p̄tib; partiēs cordam ubi
 tūc prius passus terminūz duxerit ibi quita
 uox. s. hypatemeson cōfigat diapentes cōso
 nātiāz fatiens ad primā in sexq̄ltera p̄porti
 onē naz corda triū passuū cōtinet in se cordā
 duorū z īsup eius dimidiū. hec. n. q̄nta uox
 ad quartā tonū facit. Ponat tū cōpassus in
 tertia uoce totaz residuaz cordam in q̄ttuor
 equis passibus metiēs ubi. n. primus finē fe

erit passus sexta uox. s. parhypatemeson ap-
ponat q̄ ad ip̄am terciā diatessarō cōsonanti-
am seruat & ad quintam sibi p̄ximā minus
semitonū q̄d haberi non poterat nisi p̄ hūc
aut p̄ similē modū. Si uero in quarta uoce
compassus fuerit cōstitutus q̄terno passū eq̄l
sime totū corde residuū p̄tiēs ubi prius cessa-
uerit passus ibi septiā uox. s. lycāolmesō ap-
ponat ad eandē q̄rtā uocē in sexq̄tertia p̄por-
tiōe diatessaron cōsonātiā p̄ficiens & ad sex-
tā sibi p̄ximā in sexq̄octaua tonū. Post hec
ad primā oīum reuertere cordam in qua fix-
us compassus totā corda duobus equissimis
passibus diuidat ubi. n. primus terminū sta-
tuerit passus octauā ibi cōstituas uocem. s.
Mesen q̄ media dicit̄ uerā equisonās diapa-
son cōsonātiā cū ip̄a priā ī dupla p̄portiōe
nā corda duorū passuū unius tm̄ passus cor-
dā bis in se cōphēdit. hāc. n. diapalō cōsonā-
tiā ptholomeus uocat equisonā atq̄ bisdi-
apalō ex ea geminata ut p̄actū est quito se-
cūdi dicēs equisonas esse q̄ simul pulse unū
quodam mō simplicē ex duobz effitiūt sonū
cōsonas uero q̄ cōpositū ac pmixtū licet sua-
uē ducūt sonū ut diapēte & diapalō diapēte
quis nāq̄ hoc auribus facillime nō pcipit &

¶ diapason duos extrēos sonos unū & idez eq
 sonare. Eā siquidem differentiam quam in p
 tibus corde cōprehēdis in simul pulsīs duo
 bus extremis diapason sonis pcipere potes
 & sicut in monocordo uel in hac corde diuī
 sione nulla est inter cordam unius passus &
 cordam duorum passuum differentia nisi q
 ista longior illa uero breuior que tamen ea
 dem est geminata ita quoq; nihil differunt
 extreme diapason uoces nisi q; grauis graui
 orem & acuta acutiorez emittit sonum Eqli
 tatis enim id propriuz est ut semper equalis
 sit quamquam diuisa locū mutet nam & si
 due partes diuisi continui loco distent do
 nec illarum non mutetur quantitas semper
 equales sunt. extreme igitur diapason uoces
 equales ac similes sunt ut tactum est capitu
 lo primo quia unaqueque octo uocum con
 nexio similitudinem efficit extremorum me
 rito igitur ptholemeus diapason equisonaz
 appellauit alias uero q̄ ab hac equalitate mul
 tum distare noscuntur consonantias Nam
 que diatessaron uel diapente cordam per me
 dium non diuidunt nec in duplo cadunt
 numero ut monstratum est septimo quarti

Quis simul iuncte ad hanc equalitatis unionem attē-
gāt Hec idcirco de diapason equalitate dicta sunt
quo multis innotescat ea esse que ob sui su-
stissimam dimensionem uoces in monocordo & in
hac tractabili corda faciliter copulat & pcre-
at ita tamen quod spiritus ex omnibus suis tonis & scitonii
diapason ipsa persistit constituta. quod licet uariis
multisque modis fieri soleat hec nihilominus est
potior corde dimensio ut primum octo uoces
formetur & proportionabiliter copulentur deinde
fiat ad infinita per diapason si necesse fuerit pro-
gressus. Memeto itaque lector quod diuisa superius
per medium corda primam tibi creauerit diapason
nunc uero si secundam eius spiritus atque nonam uocem
hanc uolueris ponas compassum in secunda uoce quod
dicitur hypatehypaton totam duobus equalissimis pas-
sibus pertiens cordam ac ubi primus terminaue-
rit passus nonam ibi. scilicet. paramesiam affige cordam
diapason ad ipsam secundam & ad octauam tonum perti-
entem. Rursus in tertia uoce fixus compassus
duobusque equalissimis passibus cordam pertiens ubi pri-
mus terminum fecerit passus uocem decimam. scilicet.
tritediezeugmenon apponit compellit scitonium me-
nus ad nonam ad ipsam uero tertiam diapason equalis-
matiam implentem. Item in uoce quarta constitutus compassus
totamque cordam duobus equalibus passibus diuidens ubi

primus terminū fecerit passus undecimaz. s. paranetiedieugmenō uocē creabit. ad ipsaz q̄rtā diapalō pducētē & ad decimā tonū. In quinta vō uoce fixus cōpassus totūq; corde residuū duobus equissimis partiēs passibus duodecimā uocē. s. netedieugmenō ī termī natiōe primī passus affigit. ad quīta3 ipsam diapason cōsonātiā & ad undecimā tonū pfi ciētem. Rursus si cōpassū ī sexta uoce statue ris totāq; cordā duobus equis passibus men sus fueris. ubi primus sine3 fecerit passus ter tiādecimā q̄ est tritehypboleon cōstituas uo cē. a duodecimā minore semitonio distātē. & a sexta p diapason. Itē ī septima uoce cōfixus cōpassus totū corde residuū duobus eqs pas sibus mensurans. ubi primus finierit passus q̄rtādecimam uocē. s. paranetehypboleon iu bet configi. a tertiadecima tono. & a septima p diapason distātē. Deniq; fixus cōpassus ī uoce octaua metiens totū corde residuū ī du os eqssimos passus ubi primus terminatus fuerit passus ibi uox quīndecimā. s. netehy perboleon debet cōstitui. ad q̄rtamdecimam tonū pficiens & ad octauā diapason cōsonā tiā. hoc nāq; modo corda equissime diuidit̄ de sonis in tonis p mediū3. hisq; quīndecim

uocibus quotquot uoluerimus superaddere
possumus uoces. semp eodez pcessu diapalō
replicando.

De diuisione tonorū p ppria semitonia. Ca
pitulū. v.

Ab ita dimēſione tonorū atq; natu
h raliū fixorūue ſeītoniorū & ſonan
tiarū ī unica corda arithmeticiſ p
portōibus dētiātibz. nūc mēſtrādū ē quo ri
tu unusq; tonus ī dicta corde dimenſione
cōſtitutus debeat ac poſſit ī duo iēq;lia ſeīto
nia diuidi. ſūt. n. ſeītoniū minus & ſeītoniū
maius mēbra q; ſimul iūcta tonū pficiūt. ſūt
pppterea & diminutiores pticule q; ppa ſeīto
n a diuidūt atq; poſtmodū ſimul iūcte pfici
unt q;ſ excludimus omittēdas ob nimiaz ſui
quā lortiuē portioz. ut tactū fuit tertio qrti
ſeītonia itaq; qm̄ maiora & prima occurrūt ī
diuiſione tonorū. in corde dimēſione tonos
ſingulos diuidēdo diſtinguemus. Cūz igitur
maiora mīoribz ī ſupparticulari ac in ceteris
gnibz eq̄ri n̄ poſſit ſcdm ſcolas muſicorūz
tonus q; ī lexq;octa. cōſiſtit pportōe ī duo iēq;
lia diuidit ſeītonia. quocirca ponat̄ ppaſſus
ī tertia diſpoſite ſupius ac dimēſe corde uoce
totā ī octo eq̄ſſimis paſſibus partiēs cordaz

q̄ i ipsa tertia uoce rediēs r̄torq̄at ad ḡuiorē
 ptē. & ubi nonus ille terminu3 posuerit pas-
 sus ibi fit diuisiō m̄ioris maiorisq̄ semitonii
 primi. s. toni cōsedētis inter p̄llābanomenos
 & hypatehypatō. cū v̄o hec uocula auferat̄
 ad placitū & ad placitū reponat̄. q̄a natura
 liter i dispositōe s̄onātiaruz nō cōuenit. nul-
 lū sortiē nomē cōgruū. Ipsā idcirco clauicu-
 lā noīabimus ceteras sibi similes cōsimilibz
 uocabulis nūcupātes. Hic igit̄ primus to-
 nus i duas ieq̄s ptes diuisus ē. iusta dimēsiō-
 ne cōputata i m̄iori parte minus r̄sonat seīto-
 niū. & i maiori apothome seu seītoniū3 ma-
 ius p se discors ac ad nihil aptū. minus uero
 seītoniū ecōuerso ē armoie decus & suauitas
 q̄ simul iūcta seītonia semp pficiūt tonū. no-
 nus ergo ille passus ex imobili ac fixo necnō
 naturali seītonio qd̄ inter scdam & tertiā vo-
 cē accidit. & ex maiori pte. s. seītonio maiori
 primi toni diuisi tonū fecit. nō igit̄ negādū
 est fixū illud & imobile seītoniū esse minus
 quo cū ei maior ps toni fuerit inserta explet̄
 tonus. Duo igitur ex his inferūtur. s. q̄ to-
 nus per maius & minus seītoniū diuidit̄ ad
 instar diuisibilis sexq̄octaue p̄por. & q̄ m̄io-
 ra p̄rlus sūt illa seītoia q̄bus maiora iūgūt̄

semitonium maius
 per se discors
 semitonium minus
 concors

ut inde tonus fedūdet. Multe igitur sunt
huiusmodi clauiculae ī monocordo istrumē
to. quas alii fictas uoces alii uulgo bmoles
noīant. nonnulli tñ uerius ac magis proprie
semitonia dicunt cuz nihil aliud faciāt q̄ sin
gulos tonos in duas impares partes diuiderē
quas si iuste dimēsus fueris ac unā altera ma
iorem aut ecōuerso minorē non inueneris. il
lud teneas monocordū iniustu3 fuisse cōpar
titum. querat nūc prouidus lector quare he
clauiculae q̄ recte semitonia nūcupātur cū so
nos producāt. nō intercipiātur in superiore
quindecim uocū dispositione ac ppriis sibi
cōuenientibus nominibus nominēt & pfe
ratur ī naturali cōsonātiarum prolatione. Id
quidem nimis intrincatū atq; superfluu3 fo
ret. cū presertim homo naturaliter libera3 &
expeditam habeat uocē. Id enim natura fert
ut in modulatione uocum ī gñe dyattonico
nihil minus a semitoīo minore pferri possit
humana uoce. ipmq; solū minus semitoniū
pferendū cōstituit abitiēs apothomē seu se
mitoniū maius ob nimiā sui dissonātiā quā
generat modulādo. sed minus īteruallū qd ī
cōsonātiis proferri debeat optime cōsonans
quod semitoniū mīoris spacio maius est dici

tur tonus. Itaq; semitoniū minus qđ ob sui
 suauitatē in cōsonātiis coaptat hūana uoce
 pnunciādū a musicis sūma ueneratōe reten
 tū ē atq; in naturali dispositōe uocū āte uel
 post uel inter duos tonos constitutū. quod
 tūc sigulis quattuor uocū cōstitutōibus na
 tura duce pfectā pficit diatessarō cōsonātiā
 que semp debet in q̄ttuor sonis hēri ut satis
 dictū est capitulo scdo. Faciliē itaq; pōt q̄sq;
 quēcūq; uoluerit diuidere tonū p ut in mo
 nocordo istrumēto hūisdē clauiculis z uocu
 lis cōstat sed ī musice armonica minime sūt
 necessarie ob sui puulā portōnem ut p̄dictū
 ē sūt. n. mobilia semitonia quia ad placitū
 appōita sūt z ad placitū possūt auferri. licz
 armonice platōi nō cōtingāt p̄ter q̄ in tēpa
 tōe trittoni de quo latius tactū est. c. primo
neq; si ipam trittoni asperitatē aliter effuger
potuisset mulici clauiculam illā inter melen
& paramesē fixisset. Nūc aut q̄ in huiusmōi
 tonorū diuisione semitonia p̄ire debeāt & q̄
 subsequē mīora. s. an maiora apiendū est. non
 nulli. n. dicūt hoc arbitrio diuidētis esse cō
 mittēdū nā sic tonus in maius ac minus sei
 toniū diuidit ita per minus & maius exple
 tur. uerūtū minus semitoniū in huiusmodi

*semitonia maiora
 ad placitum ponuntur
 & auferuntur*

dimēsiōe pcedat ac in gūiori parte toni per
sistat necesse est tribus saltē de causis Primo
nāq; ut de ipso trittono sūmat' argumētū si
sit a mesēs corda in tritēsi nemenō ubi tonus
ad temperādū trittonū resecat' sēitoniūz ma
ius seu apothome nūqd primo errore peior
erit nouissimū. pfecto plus dissonat apothomē
cū duobz tonis q̄ triū sibi inuicē succedētiū
tonorū modulatio. p̄terea si sēitoniū minus
in hac toni diuisiōe nō pcederet tetracordūz
sinemenō aut oīno nō esset iuentū aut a dis
cordia pessīa qd nullo pacto esset tollerādūz
inchoaret decebat qppe ip̄z p minus semito
niū & tonūz ac tonū ut z alia tetracorda p
cedere. Postreō si in huiusmōi toni diuisiōe
sēitoniū minus nō pcederet q̄s nō uidet ubi
naturaliter ē semitoniū minus fixū ibi duo
succedere sibi semitonia mīora primū. s. mo
bile de pcedēti tono diuiso secūduz erit hoc
atq; fixū. q̄ nō modo difficilīe p̄nūtiānt' s; qd
deterius est simul iūcta tonū nō explent
Vt exēpli grā si cōpassū ī secūda dimēsiōe cor
de uel mōcordi uoce posueris totā cordā no
uē eq̄ssimis passibz discurredo primus pass
us tonū inter tertiā & q̄rtā uocē p maius &
mius semitoniū partiē ac si sic ulterius p

singulos tonos pcefferis. apothome primo
 tibi semp occurret & illud de duob3 semito
 niis minorib3 sibi succedētib3 incōueniens
 euadē nō poteris. qđ l3 certis in locis occur
 rat nec sit euadēdi modus potissīe cū tonu3
 subseqñtez naturale ac fixū sēitoniū diuidi
 mus in mīus & maius semitoniū qa ibi tūc
 cōseqñter sibi succedūt duo semitōia mīora
 qđ tollerať & cōuenit in ipso mōcordero dum
 mō naturale & fixū mīus ipm semitoniū p
 cedat mobile uero seqē. tñ ubi tonū cōpetit
 reſecari p tempando trittono haud aliquo
 pacto tollerādu3 ē maius semitoniū pcedere
 & minus sequi. Hiis igit ita pmissis uolens
 & ceteros mōcorderi tonos p minus ac maius
 semitoniū diuideť p ut prius diuīsus ē tōus
 ponat cōpassū in ipa uocula mobili q̄ duas
 primas uoces primūq3 tonū diuidit totā in
 q̄ttuor eqsīos passus metiēs cordā ubi enī3
 prius termīauerit passus iter q̄rtā uocē & qn
 tā p diatessarō in sexq̄tertia pportiōe ibi cō
 stituať clauicula q̄ tonū illū tertiū p mīus
 maiusq3 semitoniū diuidet. Hoc ita diuīso ī
 hac nup creatā clauicula tertiū tonū diuidē
 te ponas compassu3 quattuor equis passib3
 totā mēsurās cordā & ubi prius ille geuerit

I
 Ita notanda
 pro intellectu
 artificij mono
 cordij

passus ibi cōstituas clauiculā q̄ ab ip̄a in q̄
cepisti diatessarō resōabit & tonū q̄ntū int̄
septimā & octauā uocē p̄ minus maiusq̄ sei
toniū icidet. Ab hac uero uocula q̄ hūc q̄n
tū tonū diuidit si totū corde residuū in du
os eq̄ssios passus dimēsus fueris ac postmōz
cōpassū retorq̄as ex ip̄a in qua incepit uoce
v̄sus ḡuiorē ptē & ubi tertius ille terminuz
fecerit passus ibi clauiculā appōas diuidētē
tonū secūdam inter tertiā & q̄rtā uocē p̄ mi
nus semitoniū & maius diapētes cōsonātia
ac sexq̄ltera p̄portōe dictāre. Nūc ab hac di
uisione secūdi toni totā in q̄ttuor eq̄s passi
bus diuidas cordā & ubi prius passus finie
rit inter sextā. s. & septimā uocēz ibi clauicu
lā q̄rtū tonū p̄ minus maiusq̄ semitoniū di
uidentē affige q̄ ab ea in q̄ cōpassus ceperit
p̄ diatessarōn in sexq̄tertia p̄portōe distabit
Deniq̄ si cōpassū in ea clauicula q̄ primū di
uidit tonū posueris duobus eq̄ssimis passi
bus totā partiēdo cordā ubi primus termia
tus fuerit passus. s. inter octauā & nonā uo
cē ibi clauiculaz cōstituas q̄ sextū illū tonū
in minus ac maius incidet semitoniuz & ad
ip̄am in q̄ cepit p̄fectā diapasō respondebit
De cetero hoc ritu p̄cedēdū est in cōstituen

da ptitōe quocūq; tonorū p minus z masus
 scitoniū cordā ut pote ipaz duobz eqssimis
 passibus freqnter ptiendo uerāq; diapaso de
 tono bipartito ī tonum bipartitum pcrean
 do q cū in mōcōdo instrumēto clarius pa
 teant puidis lectoribz exqrendū cōmittiū

De ordinatōe sonorū per litteras &
 cordas latinas capitulum sextum

Atini musici grecoz pboz uesti
 gia imitātes sonorū dimsiōez eodē
 ordie quo ipē qndecī corde ab ipis

p bis iuente ac cōmensurate fuerūt cōstruxer
 nāq; septe pias alphabeti lras in mōcōdo
 fixerūt eas isup reiterātes primā iterūq; resu
 mētes ut qndecī eēt sic dispolite sup as uo
 cel primā. n. lraz. s. A ī guiori loco ī quo pl
 labāomēos erat situabāt. scdaz uero. s. b ubi
 hypatehypatō tertiā. s. c ī tertiā corda. qrtaz
 s. d ī qrtā corda. qntā lraz E ī qnta corda sex
 tā F ī sexta corda Septimā G ī septia corda
 Itē primā ī octaua corda. s. A scdaz ī nona. s.
 b tertiā ī decia C qrtā ī undecia d qntā ī
 duodecia E sextā ī tertiadecia F septimā ī qrt
 tadecia. s. G piaz itez ī qntadecia. s. A post
 mōz musici puidi hīs qndecī lōis tetracor
 dū lris descriptuz ī acutiori loco cū priā lra

† in has tres decē recto haberent, addiderūt unā duplis
 tractulis formatam & ut tetracordū fieret disunū
 (postea in grauiorj parte addita fuit s gamma a beato
 gregorio, qm a grecis musica habuimus. Et sic
 tres tre debent scribi in introductorio quod inuentus a
 se syllabis et ordinatis construxit quido metimus.
 his pronuntiabant sonos uel canus quod a grecis et hebreis
 faciunt, idq; a quidone laudatur, et facile indicatur fasce.
 ordiem, tunc et semitoniū, que pty in chordis suis ordinauerunt pcutiūdo tritono
 et fienda diatessaron. Et cum multo tempore fuisset

latini musici ut
 sonos tractauerunt
 imitationē grecorū pboz
 a quibus ipē quindē
 corde fuerunt inuente
 et cōmensurate, ordinarunt
 septem lras latinas
 reuerandas usq; ad qndecī
 ubi greci protambanōmone
 illi A. ubi hypatehypatō
 ibi b. n. postmodum
 prouidi musici ipis
 quindē cordis addide
 rūt unū tetracordū
 taliter q; prime quatuor
 tre triplicabantur, rursus
 septem primas quas graues
 dicebant figurabant
 manusculas sic A B c d
 alias uero minorj forma
 sic a b c d et has acutas
 dicebant, tres inde additas
 quas supacutas dicebant
 figurabant ad differentia
 quibusdā tractulis sic
 B E D. hys en
 cor septem primis hys et
 Inter ipas scriuabat
 ordinauerunt pcutiūdo tritono

*Ante constitutione
promueiando sonos
predictos huius
ipsos promuebant
quibusdam cyphris
seu characteribus
difficillimis prolatis
que necessarii*

q̄ triplicata fuerat ligauerūt attēdentes q̄ plu
rimos hōies ad eūdem acuminis terminum
uocis modulatoe ptinger qd̄ quidē tetracor
dū hīs lris demōstrabāt A B C D hoc igi
tur ordine quattuor prime alphabeti lre tri
plicabant tres uero reliq̄ duplici tm̄ ipressi
one restabant. Cū uero prime septem lre in
grauioribus cordis cōstitute grauiores effi
cerēt sonos eas idcirco musici maiori q̄dam
figuratōe pingebāt ipas uero q̄ in sequenti
ordine acutioribz cordis erant adhibite ex
aliaz d̄ra minori descriptione signabāt. tres
uero ultimas postremo supadditas qm̄ illas
septē in acutioribz cordis sitas supuadebāt
acumie tractulis q̄busdam geminatis ex ce
terarū in ḡuibz acutioribzq̄ cordis fixa
rum lrarum d̄ra pnotabant quarū omniū
hec est descriptō. A B C D E F G a b c d e f
g^a A B C D primas itaq̄ septem dicebāt
ḡues reliqs uero acutas q̄ttuor aut ultimas
supacutas Et q̄dem ante lrarum huiusmodi
cōstitutionem inuentam sonorū primordia
ac pprietates ḡuitatesq̄ z acumina q̄busdā
difficilimis ciphris seu characteribus p̄ferre
bāt qui q̄ppe pnūtiatōis modus ob labo
riofam sue platōis difficultatē musici ip
lis abiectus ē atq̄ relictus hīc idcirco recessit

ab usu de quo quidem difficilio "canēdi" ri-
 tu latius tractauimus i qnto floris mulices
 quē ad Illustrē marchionē directiuū cōscrip-
 limus ac de ipso lohānus cartusiēsis in ope
 suo diffuse multa patefecit. Facilius itaq;
 septem pnūtiādaꝝ līrarū modū ac ritū pū-
 da mulicorū solertia cōstituit obseruandū
 qppe & greci nec nō & hebrei alphabeti sui
 primas septem hoc ordine cōstitis līras haud
 difficilē mōulis dictātibz pferri cōlēserūt
 q̄s euidenter in priō qnti p̄legati floris mu-
 lices recta mōulatōe pbauit. Facilis igit̄ e-
 rat mōulatō līris cōstituta teste clarissio illo
 musico Guidone Aretio in qdā epistola sic
 scribēte Solis notā līris optiz pbauit qbz
 ad discēdū cātū nihil ē facilius si frequētat̄
 fuerit saltē tribz mētibz. Profcō idē seruatus
 ē in ip̄is līris ordo tonorū a: scitonorū q &
 in cordis p̄horū supius dimēsis nā p̄ iter A
 & B tonū pferrebāt iter b z c scitonū mīus
 inter C & D tonū inter D & E tonū inter E
 & F scitonū mīus iter F & G tonū iter G &
 A tonū iter a z b tonū z ibi qñz seccabāt to-
 nū i duo scitōia iēqlia ad euitādū tritonū
 p̄ ut supius āple p̄claruit itē ic b z c scitoni
 ū mīus hēbāt i ceteris quoq; eūdē seruabāt
 ordiez z p̄cessū quē i supius dispōit̄ cordis

*Aliud opus
 francini titulus
 quoniam p̄lor
 mulices*

*Minu si quid
legimus quib
debetur idipsum
cantemus & ampli
ore deterratione
faciet nobis*

philosophi obseruare pban^t atq; hic ip^sis
lris modus existit ut in sigulis q̄tutor lra^e
comixtoibz diateffaro colonatia sp euenire
cotigat. Qm ppterea oe qd dr scribi pot qd
cuq; scribit ad catu redigi posse minie dubi
taus hinc idcirco cu qd legius qd delectet si
id ipm catemus apliore aditiet delectatōem
qm musices disciplina naturalit delectabilis
ē ut i prio primi q plurimis auctoritatibus
& exēplis mōstratū ē. Ois nāq dictō i gma
tica ac uulgari colloquio ymo qd maius est
ois sillaba una saltē uocali pficit & sine uo
cali hri nō pōt sūt. n. quīq; uocales quibus
ois penitus diuergit sillaba & dictio q̄s ut
oe qd dr uel scribit catari posse pbemus si
gulis ipis dispositis lris q̄ uoces seu cordas
sonāt subiūgamus & cū quīq; tm sint uoca
les soni uero seu lre plures. s. decē & octo uo
cales ipas pluries replicēus quo una queq;
lra uel sonus ipas quinq; contineat hoc mō
A B C D E F G a b c d e f g A B C D
a e i o u a e i o u a e i o u a e i
o u a e i o u a e i o u a e i o u a
e i o u a e i o u a e i o u a e i o
u a e i o u a e i o u a e i o u a e
i o u a e i o u a e i o u a e i o u

cū igit̃ certo tpe has tm̃ decē z octo lras cor
dis adhibitas musici occuparēt altera lra in
acutiori loco duplis signata tractulis fuit
superaddita ut fieret totum tetracordum a
primis quindecim lris disiunctum hoc m̃ o
b E D F que quidem lra decimamocta
uam sibi pximam tono supuadebat acumi
ne. Ad grauiorem postmodū prez subiūcta
est a beato Gregorio ut quidam dicūt una
lra greca q̃ primū occurrit in descriptōe hu
ius dictōis grecus ut ip̃is honor inpēderet
& gloria a quibus musici latini traxere pri
mordia corū imitādo ritū & uestigia alii au
tem Guidonem monacū aretinū ip̃am lraz
grecam cordarū ordinī subiūxisse scribūt ea
namq; ab ea littera que antea prima erat to
no superatur acumine. Verum cū in prima
littera alphabeti latini. s. A que in grauiore
philosophicarum cordarū loco primitus fu
erat cōstituta initiū atque primordia musi
ce consonantie nec non tocus corde uel mo
nocordi diuisio caperent semper ad hec usq;
tempora idem celebratus est ordo ut in ip̃a
A que pslambanomenos resonabat spēs cō
sonātiarum initio sumerētur greca enim lra
in grauiori loco subiūcta sic figurāt Γ ga

beatus grego
rius addidit
Γ ganna
multij dicunt
fuisse guidonē

ma quidē sonat grece g uero litterā indicat
latine. Hiis igitur ita dispositis uiginti cor
dis per septem litteras differentes q̄ septem
uocum discrimina pernotabant cum iā diu
ipsum canendi ritū musici celebrassent rerū
natura eos solerti inuestigatione excitauit
longa exercitatione perquirentes sorte quo
nammodo ea facillime & per pauciora poss
ent apperire perceptu que difficillime & per
plura cognitu cōtingebant preteriens itaq̄
ut multi scribūt Guido mōachus pededin
tim mōasterii claustrū eius auribz mōacho
rum hymnum sancti iohannis baptiste .s.
ut queant laxis resonare sistris zc. modulan
tium uoces applicuere quoruz quidem mo
dulationē diuino quodāmodo spiritu duc
tus aggrediens uaria multimodaq̄ examia
tione perpendit sex primas sillabas ipsaruz
sex particularū primi uerliculi eiusdez hym
ni inter se inuicem acumine & grauitate di
stare ut unaqueq̄ sillaba ad sibi uiciniorē
uel tōnum uel semitoniū minus teneret na
turali dispositōe ac sibi inuicem recto ordie
diatessaron speties in quattuor sonis respon
dere arbitratus est. sunt enim sillabe ipse sex
uidelicet ut re mi fa sol la quas postmoduz
prefatus Guido ad omnem armoniam pro

ferendam constituit nam ex omnibus uoca
libz gmaticis cōfitiū q cū qnqz tñ sit uo
cales sillabe uero sex priā uocalis replicat i
ip̄is sillabis. s. i. ultia q dī la itaqz ut antea i
modulis uocibus exp̄mebāt lre posterī has
sex sillabas usui cōmdarūt neq. n. difficilio
rē extitisse sillabarū pnūtiatōez q lraꝝ estie
mus cū idē & breue & longū tēpus retineat
sillaba i modulata pnūciatōe qd & uocalis
ac lra id quoqz acūmīs z gūitatis exprimit
i sillabis qd demōstratur i lris & uocalibus
Nāqz iter hāc primā sillabā & scdaz tonus ē
sic iter priāz ultiate subiūctā lraꝝ grecā & se
cundam. item inter secūdā sillabam & ter
tiā tōus p ut etiā iter A & B Inter tertiā ue
ro & qrtā sillabā sc̄itoniū mīus sic iter b & c
q̄rta uero sillaba ad qntā tonū ducit. itē qn
ta ad sextā tonū. atqz id circo qcqd foret can
tabile hīs sex sillabis describeretur ac exprī
meret uocibus instituit. & ut clari⁹ eluce
scat qd tractamus subitiamus armētū primi
uersiculi ip̄ius hymni eisdem sillabis forma
ti quarū quidez sillabarū acūmina atqz gūa
mina quattuor lineis cū spatiis interiacenti
bus ex ip̄arum grauitatis acūminisqz diffe
rentia discernuntur hoc modo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. A.6.36

Aduertēs itaq; Guido ip̄e peroptie atq; co
 mode semitoniū minus inter mī & fa q̄ sibi
 inuicē molitiē quadā & debili suauitate corre
 spōdēt naturaliter collocari qđ qđē sēitoniū
 mīus fixū sp̄ ē unū & idez siue fuerit in g
 uiorib; siue in acutioribus cordis cōstitutū
 miro ordine cōstituit mī fa sp̄ pferēdas ubi
 naturale sēitoniū occurrebat qppe in supio
 ri cōstituto l̄r̄az ordie ut p̄dictū est semitōi
 um mīus sp̄ iter b & c & inter E & F & qñz
 inter a & b. s. ubi trittonus tēpabat natura
 liter occurrebat qđ licet diūlis in cordis ac
 locis nascere sp̄ unū z idē erat. itaq; facilius
 ac aptius oīa mīora sēitonia in cātib; natu
 raliē occurrētia pferūtur unica platōe q̄ di
 uersis cū sint sp̄ ut dictū ē similia nec drant
 inuicē maioritate seu mīoritate. Has idcirco
 sillabas ip̄is primo cōstitutis l̄ris copulauit
 hoc ordie. In priā nāq; l̄ra greca gūiori cōsti
 tuit primā sillabā ut hic Γ ut. in scda l̄ra se
 cūdā sillabā hoc modo Are. in tertia l̄ra silla
 bā tertiā ut hic B mī. & nota qđ i huiusmōi
 introductoria cōstitutōe ubicūq; accidit na
 turali ordie hec sillaba mī i B l̄ra tūc illa l̄ra
 describit quadrata ad d̄raz b rotūde q̄ figu
 rat cū fa sillabam ip̄i l̄re b copulamus eo. s.

locavit potius semit.
 inter mī et fa qz
 inuicem molitiē
 quadā & debili
 suauitate correspo
 dent, quod
 ubiq; fixū semp
 eorū idem

loco ubi tonum seccamus ad euitanduz trit
 tonum. In quarta autem littera seu corda q̄r
 tam sillabam apponere congruit hoc modo
 Cfa. utq; inter E z F inter quas naturale atq;
 fixum occurrit semitonium minus discerne
 retur ipsum semitonii spatium quod in ha
 rū sillabarū dimēsiōe sp̄ cadit ubi mī & fa cō
 sequenter collocare processiuo ordine dispo
 nuntur in hac tertiā l̄rā latīa que in quarto
 loco sedet ubi fa iam collocata est primā ip̄a
 rum sillabarum confixit hoc modo Cfa ut
 & nota q̄ sillaba ut semper est caput & prin
 cipium aliarum sibi succedentium sillabarū
 scz. re. mī. fa. sol. la harum enim omniū sex
 sillabarū aggregatio dicitur in cātu deductō
 quia deducit modulantium uoces ex graui
 tate in acumen & ex acumine in grauitatem
 sexq; ip̄is sillabis deductio perficit̄ & implet̄
 ex quibus tres diatessaron sp̄eties supplēt̄
 ut tactū est supra capitulo secundo In quar
 ta autem littera latīna que quintum locum
 tenet quintam sillabam collocauit. s. sol. itē
 secundā uidelicet re prime. s. ut nuper in ca
 pitulo precedente confixe tamq̄ fundamēto
 relataz hoc modo Dsolre. Rursus in quinta
 l̄rā. s. E que sextā huius ordīs cordā mōstrat

Deple
 elu

sextam sillabam uidelicet la in super & tertiā
 que est mi eidem ut in C collocate correspō
 dentem hoc modo E la mi. At cuz prima de
 ductio finem faciat in hac corda restat pcess
 us secunde deductionis que in c littera sūp
 sit initium. Itaq; in F littera sexta septimam
 cordam regente quartam sillabā secunde de
 ductiois locauit. s. fa ibi quoq; principiu
 & fundamentum constituens tertie deducti
 onis hoc modo F fa ut hec enī tertia deduct
 io semitoniu minus ducit inter a & b quo
 trittonus occultatur idez namq; facit hec de
 ductio quod sinemenon tetracordū in ordi
 ne tetracordorū cum meles corda ligatu p
 batuz est operari. In septima littera que oct
 auam cordam offert quintā secūde deductō
 nis sillabam confixit. s. sol ac secunda tertie
 deductionis. s. re Item primam & fundamē
 tu quartē deductionis. s. ut hoc mō G sol
 re ut. In octaua autem littera. s. a. que nonaz
 sedem retinet sextam & ultimam secunde de
 ductōis sillabā. s. la & tertiā tertie deductōis
 q̄ est mi nec nō secundā q̄rte deductōis. s. re
 cōfixit ut hic alamire cū uero scda deductio
 ibi termiet restat extēsiu us tertie & q̄rte de
 ductōis ordo nāq; i decia corda tertia sillaba

Elamm

6
E faus

7
E soluar

8
N amire

quarte deductionis habetur distans a nona
sibi uicinior tonno in acumine que sic figu-
ratur B.mi sed inter hanc decimam & nonam
cordam constituta est b littera rotunda cum
quarta sillaba quarte deductois. s. fa que ab
ipsa nona minor distat semitonio in acumi-
ne & a decima superatur maiore semitonio
scz apothome hec enim sillaba q̄rta scilicet
fa tercię deductionis tonum inter nonam &
decimam cordam ductū diuidit per minus
ac maius semitonium trittonum moliendo dicta
est enim b quadra a figuratione & b rotun-
da. hec enim quoniam sillabam quam regit. s. fa
suauiores minus semitonium ad g̃uiores sibi
uicinam resonando constituit b mollis nomen
sortita est illa uero econuerso quoniam silla-
bam quam continet. s. mi duriores & aspe-
riores tonum ad grauem sibi uiciniores p̃fi-
tiendo in prolatione demonstrat b dura ex
contraria alterius proprietate merito meret̃
nuncupari. has igitur duas lras cum unum &
idem nomen sortiantur licet diuersam figu-
rationem & proprietatem atq; diuersum so-
num inducant in hac numerabili cordarum
dispositione p̃ unica corda tamq̃ unum so-
num educante constituemus Igitur in tertia

littera undecimaz cordam possidente institu
 tor ipe quintā tertie deductionis sillabaz. s.
 sol apposuit tonū ad grauem sibi uiciniorē
 pfitientem nec non & quartaz quarte deduc
 tionis. s. fa solo minore semitonio a graui si
 bi uiciniori distantem atq; etiam primam &
 fundamentum quinte deductionis hoc mō
 C sol fa ut. in quarta uero littera duodecimā
 cordam indicante ultimam tertie deductōis
 sillabam. s. la & quintam quarte. s. sol atq; se
 cundā quinte. s. re firmavit hoc mōd la sol
 re. In quinta autez littera tertiādecimā sede
 possidente ultimaz quarte deductionis silla
 bam. s. la & tertiam quinte q̄ est mi cōstituit
 ut hic Elami. in sexta littera q̄ quartādeciaz
 cordam regit quartam sillabam. s. fa quinte
 deductionis dicauit & primam sexte deduct
 ionis hoc modo F faut. in septia littera quī
 tādecimā cordā possidentem quātā sillabā qu
 te deductionis & secundam sexte nec nō pri
 cipiū septie scripsit ut hic G sol re ut. i pri
 ma uero littera q̄ decimam sextam replet cor
 dam ultimam apposuit quinte deductionis
 sillabam. s. la & tertiam sexte ac secundā sep
 time hoc modo A la mi re. in decima septi
 ma corda quā B quadra sustinet posuit ter

C sol fa ut

la sol re

Elami

F faut

G sol re ut

A la mi re

tiam septime deducōis sillabam. s. mī ad g
uiorem sibi uicinam tonum sonantem inter
q̄s quartam sexte deducōis sillabam. s. fa
sub b littera rotunda composuit q̄ eadem in
alio huic cōsimili loco rōe p̄dcā & tonū diui
dit & trittonum temperat ac due ip̄e litter̄ &
sillabe p̄dicta rōe ducēte p̄ unica in huius i
stitutionis ordine reputabūtur corda. In de
cima octaua corda q̄ tertiam latinaz litteram
deprehendit quintam sexte deducōis sil
labam. s. sol & quartam septime scilicet fa
firmavit ut hic **C** sol fa. In decimanona
corda quam quarta monstrat littera ultimā
septe deducōis sillabam & quintam septi
me s. sol cōfixit hoc modo **D** la sol. In uige
tima autem & ultima corda q̄ per quintam
litteram exprimitur ultimā septime deducōi
onis sillabam. s. la collocavit hoc modo **E** la
quam quidem omnium litterarū ac sillaba
rum ordinatā dimensionē figurēus hoc mō

C sol fa

D la sol

E la

In hac nāq; lras & sillabarū dispositōe unus
q;sq; per se cōprehendere potest eandē esse to
norū semitoniorūq; dispositā cōsequētiā quā
in q̄ndecī p̄ horū cordis cōsistere mōstrauī
mus. patet etiā septē esse deductōes q̄bus to
tus hic ordo contextus ē aq̄busdā apellatur
manus hinc ē q̄ in manu sinistra cōtextitur
uerū cū huiusmodi lrarū sillabarūq; cōstitu
tio sit introductō priā facilis ad musices di
sciplīaz introductoriū merito duxius nūcu
pari in quo si plures uolueris cōstituerē cor
das in gūiore. s. pte eodē ordīe & lras & silla
bas replicādo descēdere poteris cōfigendo G
sol re ut ubi **G** ut collocat. cui substitues F
fa ut ipi uero E la mi & sic cōsequēter reliq̄s
subiūgendo replicabis. item in acutiōri pte
quotcūq; uolueris lras ac sillabas supaddere
poteris apponendo E la mi in ultīa acutiōri
ubi E la p̄nūciat & sup eā F fa ut deīde G
sol re ut postea alamine reliq̄sq; eodē ordine
Insup ē notandū q̄ ipse sillabe licet p̄ferant
in introductōe cātus tñ nō denotāt nec scri
būt sed ipar noīa discernūt & loca quibus
dā notulis q̄dratis plenīs nec nō obliquis ī
cātu plano diuersisq; notulis ac figuris ī cā
tu mēsurabili q̄ euēit qm si ipse sillabe sup

97

lras z sillabas ueluti antiphōas aliasq̃ pferē
 das & cātandas scripturas describerēt maxi
 mā cōfusiōnē iducerēt ac difficilīe discernerē
 tur ab ātiphōarū sillabis potissīe cū cātus de
 scēderet ad lineā ip̃arū ātiphōarū. itē maiori
 difficultate inprimis & notat sillaba quaz
 notula Tres sūt p̃pterea deductōz p̃prietā
 tes. s. natura **h**q̃dra & b mollis de q̃bus diff
 use tractauimus ī q̃nto floris musices. c. viii
 & in libro collocutōm quē ad karolū palauī
 cinū ep̃m laudensē dirreximus tertia colloca
 tōe iuxta finē nūc de hīs breuiter id colligē
 dū ē q̃ oīs deductō cuius p̃cipiū & caput
 v3. ut fuerit ī lra C cōfixū dī p̃prietatis na
 turalis. omnis uero deductio habens p̃inci
 pium in G dicit̃ p̃prietatis b duralis uel
 quadralis. Itēz omnis deductio habens fun
 damētū & p̃incipiū in F dicit̃ p̃prietatis b
 mollaris seu b rotunde. hinc id circo apud
 Marchetū p̃prietas ī cātu ē deriuatō pluriū
 uocū ab uno eodēq̃ p̃cipio. a q̃busdā uero
 sic diffinit̃ p̃prietas ē essētiālis seu accñālis
 uocū in gūi uel in acuto ordīe cōstitutarum
 acceptō. notulas. n. p̃ sillabis sillabasq̃ p̃ uo
 cibus nouimus deputari qp̃pe uoces nō po
 ssūt scribi s3 mēorie mādanē ne pereāt hinc

aliud opus
 franchey i.
 liber collocut
 om̃.

uocū siue sonorū ascēsu atq; descensū notulē
in cantibus lineis & spatiis affixe declarare
noscunt ac de hiis qdem omittius multa q̄
in aliis uoluminibus de musice discipline
practica p̄lixius tractari cōtingent.

De spēb; diatessarō z diapētes. c. vii

Iatessarō cōsonātia fit ex q̄ttuor so
nis cōstituētib; duos tonos z unū
semitoniū mīus ut p̄dictū ē capitu

De diatessara lo scdo. dcā est. n. a dia qd ē de & tessarō qua
tuor q̄si ex q̄ttuor uocibus scā huic. n. musi
ce mūdana solet cōpari q̄a ex q̄ttuor pficitur
elemētis. nāq; q̄ternariū numerū ptes sibi iui
cē cōpate ceteras cōsonātiās ducūt atq; simul
iūcte dēariū explēt numrū quo oīs multitu
do nūerorū cōcrescit disponāus itaq; nūerū
ip̄z q̄ternariū naturaliter ab unitate ichoatū
hoc mō i z 3 iiii biarius. n. ad unitatem du
plam p̄portōem ducit idcirco diapasō cōso
nātiā. ternariū ad biariū sexq̄lterā ac diapē
tes cōsonātiā q̄ternariū ad ternariū sexq̄ter
tiā hīc diatessarō cōsonātiā. item q̄ternariū
ad biariū duplā idcirco diapasō. rursus q̄ter
nariū ad unitatē bīduplā siue q̄druplā ex

sedebat & pcedit p has uoces ut re mi fa aē
ubicūq; repit' similis uocū aggregatō semp
fit tertia diatessaron species ut hic

Id ē interī adu'tendū

C fa ut

q; diatessarō cōsonāti

tonus

a q; fit ex q̄ttuor sōis

D sol re

tribus ad plus pficit'

tonus

iteruallis cū .s. q̄ttuor

E la mi

spas sillabas cōphen

seitoniū

dīt ut hic re mi fa sol

F fa ut'

nā iter re & mi ē unū • Tertia spēs diatessarō
toni interuallū inter mi & fa ē scd'm .s. seito
niū minoris inter uero fa & sol ē tertiu; quo
tonus pficitur qñz cōstat duobus iteruallis
ut dicēdo re mi sol uel re fa sol nā iter re &
mi ē primū qd tonum facit sed iter mi & sol
scd'm qd seidittonū sonat .i. tonū z seitoniū
dr nāq; semidittō us a semi qd ē ipscm & dic
tonus qsi dittōus ipscūs .i. duo toni cōiūcti
nō pleni. dittonus .n. dictus est a dya qd est
duo & tonus. itē iter re & fa ē unū seidittōi
iteruallū & iter fa & sol unū toni pleni inter
uallū igit' diatessarō quocūq; cōstiterit inter
uallis duos sp ton os unūq; seitoniū minus
cōtineat necē ē. rursus uno cōstat iteruallo cū
.s. dicius re sol & qd dr de hac priā spē itelli

gl'e de ceteris diatessarō spēb3 Duo hāq ex
 hiis uident' pbari priō qd una qq cōsonāti
 a siue diatessarō siue diapente siue diapasōn
 unā sp mīus hēt spēz quā sīt eius uoces scdo
 q una qq cōsonātia tot pōt ad plus hēe iter
 ualla quōt fuerit eius spēs siue unū mīus it'
 uallū q sīt eius uoces z hoc fit qn cōsonātia
 oēs suas itercipit uoces de qbus diligēs scru
 tator uerū pōt ex seipō pqrere iuditiū s3 de
 hiis diatessarō spēbus qpluria in secūdo su
 pius tractata sūt capitulo. Diapente uero ē
 cōsonātia qnq sonis tres tonos unūq seito
 niū mīus cōtinētibus facta. dcā enīz. ē a dia
 qd est de & penta qnq qsi cōsonātia ex qnq
 uocibus mixta cōsistit qppe ī numero terna
 rio q ī musicis pfectā ducit diuisionē nā ī ip
 so extitit pīcipiū mediū & fīs eq dispositōe
 Fit eqdē diapente ex diatessarō & tono sup
 addito. que cū qnq tm hēat uoces qttuor n
 cesse ē retieat spēs. Priā namq diapentes spe
 ties format' ex priā spē diatessarō & tono in
 acutiori pte supaddito pcedens hiis sillabis
 re mi fa sol la iten siue icipitur eqdez ī D sol
 re ubi qrtā philosophorū corda residebat &
 termiatur ī alamire in q mese collocabatur
 nec mirū sit primā diapētes cōsonātie spetiē

*quare species
prima diapentes
incipit in dolo*

nō cōcipit ī Are ubi priā spēs diatessarō su-
mit primordia cū ipā priā spēs diapētes for-
met ex priā diatessarō & tono qđ multis de-
cāis cōtingit priō nāq; si priā diapētes spēs
prīcipiū traheret ab Are secūda subsequēter
nō posset eius pfcā spēs repiri qā fieret ex du-
ob; tonis & duobus semitonis. i. ab B mi
ad F fa ut. deficeret. n. uno semitono maiō
a tota eius pfcōe ad hoc ut tres tonos unūq;
semitoniū mīus possiderēt. Scđo tertia eius spe-
ties q̄ fieret ad C fa ut ad G sol reut pcedēs
p has sillabas ut re mi fa sol esset q̄rta Tertio
q̄rta spēs q̄ cōtingeret a D sol re ad alamire
pcedēs p has sillabas re mi fa sol la esset pri-
ma. Quarto si prima diapētes inciperet ī Are
tūc sup ipam nō posset dari priā spēs diatess-
larō q̄ requirit aditiōda ipi priē diapētes spēs
ad p̄fitiēdā primā regulā cātus plāi. i. primū
tonū seu primū modū. Quito nō posset h̄ri
spēs priā diatessarō ī ordie ītroductorii sub
priā spē diapētes quā requirit scđa regula can-
tus plani seu scđus tonus. Igitur priā spēs
diapētes inītiū & fūdamētū hēt in D sol re
& eleuat ad alamire ubicūq; n. similiū habe-
tur cōstitutio sillabarū .i. re mi fa sol la sem-
per fit prima species diapentes ut hic.

Scda spēs diapentes

format ex scda spē di

ateffarō & tono īcipi

tur enī in Elami ubi

qnta philosophorū

corda sedebat & ter

mīat p

eleuatōez ad B mī acu

tam q param̄ses cordā

p̄bata est obtinere. p

cedit nāq p has sillabas mī fa sol la mī & u

bicūq reperitur similiū cōiunctio uocū sem

per fit secunda speties diapentes ut hic

E la mī

semītoniū

F fa ut

tonus

G sol re ut

tonus

a la mī re

semītoniū

b fa

paothome

B mī

tonus

Secunda speties diapentes

D sol re

tonus

E la mī

semītoniū

F fa ut

tonus

G sol re ut Prīa spēs diateffarō

tonus

a la mī re

Prēa spēs diapētes

cedit nāq p has sillabas mī fa sol la mī & u

bicūq reperitur similiū cōiunctio uocū sem

per fit secunda speties diapentes ut hic

Tertia autem diapentes species formatur ex trittono et semitonio atque in F fa ut ichoata ubi sexta philosophorum corda sedebat ad c sol fa ut eleuatur huiusmodi. procedit sillabis fa ut re mi fa & ubicumque fuerit similitudinum conexio uocum fit species tertia species diapentes ut in hac expressisse monstratur figura

F fa ut

tonus

G sol re ut

tonus

a la mi re

semitonium

b fa

apothome

B

mi

Trittonus

semitonium

c sol fa ut

Tertia species diapentes

Quarta uero species diapentes formatur ex tertia specie diatessaron & tono in acutiori preterea supaddito atque incipit in G sol re ut ubi septima fuerat philosophorum appositae corda & eleuatur ad D la sol re procedens huius sillabis ut re mi fa sol ac ubicumque similitudinum fuerit sonorum conexio fit species quarta species diapentes quod hoc monstratur exemplo

G sol re ut

tonus

a la mi re

semitonium

b fa

apothome

B mi

semitonium

c sol fa ut Tertia species diatessarō

tonus

d la sol re

Quarta species diapentes

cū autē ad ulteriores processū fuerit introductorii
uoces incipiendo in alamire acuta mox priā
se se offert diapētes spēs quā qdē reliq spēs
subseqntes nō succedūt ordie naturaliter di
spolito ob multa in cōueniētia q seqrentur
p ut supius dictū est si in Are ubi priā phi
losophorū corda cōsistit prima incipere ip
sius diapētes spēs. quo circa iparū qttuor spe
ciez replicatō resumit i D la sol re ibiq pri
ma eius spēs inītiuz capit q eleuat ab A la
mi re sup acutaz ubi qntadecia p hōz corda
.i. netehypboleō sedē possedebat. reliq uero
spēs successiue subsequūt q s cautus lcor ex
se ipo dephēder pōt Diapēte isup qttuor ad

plus possidet interualla & hoc cū oēs suas uo
 ces cōphēdit ut hic re mi fa sol la nā inter re
 & mi ē unū toni interuallū. item inter mi &
 fa ē scd̄m. s. semitonii mīoris interuallū. iter
 uero fa z sol ē tertiū quo tonus pficiť sed in
 ter sol & la ē q̄rtū & ultimū qđ facit tonū Itē
 in tribus pōt diapēte interuallis cōsistere ut
 dicēdo re fa sol la nā inter re & fa ē sc̄idittōi
 interuallū & primū inter fa & sol secūdū v3
 toni. itē inter sol & la tertiū. s. toni interuallū
 trib3 pīter aliomō interuallis pōt cōcipi dia
 pēte ut puta dicē lo re mi sol la. Itē ē cīomō
 dicēdo re fa sol la. Item duob3 interuallis cō
 fici pbat̄ ut dicēdo re sol la p diatessaron ac
 toni spacia. itē dicēdo re mi la p toni ac dia
 tessarō spacia. Vno īsup cōstare mōstrat̄ iter
 uallo cū dicius re la. unde notādū ē qđ l3 dia
 pētes cōsonātia uno uel duob3 uel trib3 iter
 uallis cōstet tñ sp iteriacēt tres soni iter duos
 extrēos q oēs sibi iuicē ppati tres tonos unū
 sc̄i toniū mīus sp cōtinēt ex qb3 diapēte ipsa
 pficiť. qđ si secus eēt nullomō huiusmōi uo
 ces extreme possēt diapēte sibi iuicē correspo
 der. id quoq; qđ de priā spē exēplificatū est
 de ceteris diapētes spēb3 itelligi minie dubi
 De spēb3 diapasō. c. viii. tamus

2
Iapafō cōsonātia fit ex octo sōis cō
stituentibz qnq; tonos & duo sēto
nia mīora. dī. n. a dia qd' ē de & pa
fō oē q̄lī cōsonātia cōsistēs ex oībz sonis oēs
qdē soni ut primo aptū ē capitulo sūt septē
ī tota musices disciplīa qbz cū prīo r̄plicato
hec pfcā diapafō siphōia pficīr cuius pfcōez
& pprietatē supioribz uolumibz apte tract
auimus. hec. n. totū mundi corpus pbat
excitār ut in scd'o ca. primi libri tactū ē totū
quoq; corpus hūanū cōficerē ut ī tertō primi
pōt cōsiderari oēz pēitus armoniā diapason
cōsonātia diuergerē pbat. fit nāq; ipa ex dia
tessarō ac diapēte diūsas hēant spēs diūsas di
apafō spēs diūsimōe uidēr cōiūgerē. septē. n.
sūt dīntes diapason spēs q̄x prīa format ex
prīa spē diatessarō scā ab Are ad Dsolre z ex
prīa spē diapētes hīta īter Dsol re & alamire
pcedit itaq; prīa spēs diapafō ab Are ad ala
mire. i. a pslābāomēos ad mēlē Scd'a aut dia
pafō spēs format ex scda spē diatessarō cadē
te ī Bmī & Elamī gues z ex scda spē diapē
tes formata ab Elamī gūi ad B mī acutā īgi
ē scda speties diapafō pcedit a b mī ad b mī
.i. ab hypatehypatō ad pamelē. tertia diapa
fō spēs format ex tertia spē diatessarō scā ī
Claut & F fa ut gues & ex tertia spē diapen

tes formata ab F faut ġui ad C solfaut itaq
 tertia spēs diapason procedit a C ad C .i. a
 C faut ad c sol fa ut siue a paripatehypaton
 ad tritediezeugmenon Quarta uero diapa
 son species cōtexiē ex priā spē diapentes scā
 a D sol re ad A la mi re .i. alycāo shypatō ad
 mesen & ex priā diatessarō q̄ fit inter alamire
 & D la sol re .pcedit .n. q̄rta spēs diapason a
 D ad D .i. a D sol re ad D la sol re .s. alycāo shypatō ad paranetiediezeugmenō q̄ q̄dē spēs
 hiis patent exemplis.

A re

B mi

C faut

D sol re priā spēs diatessarō

E la mi

F fa ut

G sol re ut

a la mi re priā spēs diapētes

Prima species diapason

B mi

C faut

D sol re

E la mi scda spēs diatessarō

F fa ut

G sol re ut

a la mi fe

b fa

B mi Secunda species diatessarō
Secunda species diapason

C fa ut

D sol re

E la mi

F fa ut Tertia species diatessaron

G sol re ut

a la mi re

b fa

B mi

c sol fa ut Tertia species diapentes
Tertia species diapason

D sol re

E la mi

F fa ut

G sol re ut

a la mi re Prima species diapentes

b fa

B mi

c sol fa ut

D la sol re Prima species diatessarō
Quarta species diapason

Quarta aut diapason species formatur ex secunda specie
 diapentes habita inter Elami graue & Bmi
 acutam siue inter hypatemelon & parameson
 & ex secunda specie diatessarum precedente a B
 mi acuta ad Elami acutam itaque precedit quarta
 species diapason ab E gui ad e acutam seu ab
 hypatemelon ad netediezeugmenon Sexta ue
 ro diapason species formatur ex tertia specie diapen
 tes que cadit ab F fa ut graui ad c sol fa ut seu
 a paripatemelon ad tritediezeugmenon & ex ter
 tia specie diatessaron habita inter c sol fa ut &
 F fa ut siue inter tritediezeugmenon & trite
 hypoleon. sexta itaque diapason species cadit ab
 F fa ut gui ad F fa ut acutam. siue a paripate
 melon ad tritehypoleon. Septima aut & ul
 tima diapason species formatur ex quarta specie dia
 pentes facta a G sol re ut gui ad D la sol re
 & ex prima diatessarum ducta inter D la sol re
 & G sol re ut acutas igitur septima diapason species
 occurrit a G sol re ut gui ad G sol re ut acu
 tam siue a lycanosmelon ad paranetehypo
 leon. ut hiis monstratur exemplis

Elami

F fa ut

G sol re ut

a la mi re

b fa

B mi Secunda species diapentes

c sol fa ut

D la sol re

e la mi Secunda species diatessarō

Quinta species diapason

F fa ut

G sol re ut

a la mi re

b fa

B mi

c sol fa ut Tertia species diapentes

d la sol re

e la mi

F fa ut Tertia species diatessaron

Sexta species diapason

G sol re ut

a la mi re

b fa

B mi

c sol fa ut

D la sol re Quarta species diapētes

E la mi

F fa ut

G sol re ut Prima species diatessarō

Septima species diapason

Constat enim diapason septem ad plus iter
uallis cū scilicet oēs suas octo uoces cōtinet
ut dictū ē ultimo quarti item sex interuallis
ac quicq; uel quattuor ac tribus seu duobus di
uersimōe dignoscit interuallis pfici. uno eti
am constat interuallo cū extreme uoces nul
lam intercipiūt uocē qd diligentie lectoris
cōsiderandū cōmitto. Veteres. n. has septē di
apason speties quattuor maneriebus tantū
exposuere quarū primā pthum appellabāt
secūdā deuterū. tertiā Tritū. quartā tetra
rū. Et quidem hee maneries terminos cantū
bus cōstituebant ultra quos nulla intensiōe
uel remissione possent extendi. hinc idcirco
ipse maneries cōstitutiones sūt appellate nā
q; diapason ac diatessarō una queq; depen
debat constitutio q; sic diffiniē Constitutō
est plenū ueluti modulatiōis corpus ex cōso
nantiarū coniunctiōe consistens Igitur pri
ma maneries siue prima constitutio procede
bat ab Are ad D la sol re. i. a pslambanome
nos ad panetēdiezeugmenon Secūda mane
ries extendebatur a B mi gūi ad E la mi acu
tam siue ab hypatehypaton ad netēdiezeug
menon Tertia cōstitutio residebat inter C fa
ut & F fa ut acutā seu inter paripatehypatō

& tritehypboleon. Quarta constitutio siue
 maneries pcedebat a D sol re ad G sol re ut
 acutam seu a lycanoshypatō ad paranetehy
 pboleon. Omnis enim cātus planus hiis q̄t
 tuor regulis siue maneriebus regebat & ter
 minabatur ad q̄rtam uocē grauiorem ubi si
 naphe diateffaron ac diapason coniungebat
 Priā nāq; maneries terminabat in D sol re
 Secunda in Elami. tertia in F fa ut Quarta i
 G sol re ut graues Itaq; supra finez suū dia
 pason attingebant sub fine uero diateffarō
 deponebant. Quo circa cū ineptus atq; diffi
 cilis esset tantus ascensus a fine cū descensuz
 q̄ttuor uocū sub eodē fine puidencia musi
 corū has q̄ttuor diuisit statuens eas solā dia
 pason cōtinere a suo fine eleuatā factamq; ex
 diapente & diateffaron ita ut diapente semp
 sit grauior diateffaron uero acutior Iplis in
 super primis q̄ttuor maneriebus hoc ordinē
 p solam diapason dispositis q̄ttuor subiūx
 it q̄ diateffaron sub fine depressam atq; dia
 penten a fine tensam possiderēt q̄ omnes i sū
 mam ducte octonariū uident ordinē imple
 re earū namq; hic stat ordo Prothus & suus
 subiugalis. dauterus & suus subiugalis tri
 tus z suus subiugalis Tetrardus z suus sub

iugalis. sed de hiis aptius in aliis uoluminibus que practice mulice ascribentur tractare existimo. Nunc de septem diapason speciebus aduertendum est quod tres prime species superius dispositae diatessarum consonantiam in sui compositione ad grauiorem iubent partem collocari. reliqua uero quattuor diatessarum ipsam supra diapason extolli ut ipsis monstratum est rationibus & exemplis. Philosophi enim septem ipsas diapason species modos a modulatione dixerunt eas tamquam omnium cantuum metas regulariter statuentes namque prima diapason constitutio a psalmodia nomen ad mesen facta siue ab Are ad alamire acutam primum modum formabat quem hypodoriū appellamus: Si autem omnes huius primae speciei diapason uoces toni susceperint intensificationem fiet secundus modus. scilicet hypophrygius. Rursus si omnes hypophrygi uoces semitonio intense fuerint hypolidius formabitur modus. quod si in hypolidio uoces omnes tono fuerint eleuate Doriū facient Cū autem omnes dori uoces toni rursus intensificationem ceperint phrygiū constituent. sed si phrygi uoces semitonio intenduntur Lidiū creabunt. quod quidem lidi uoces si tono fuerint eleuate Mixolidium producent. Hiis itaque septem modi eandem

6
uoces & cordas sortiuntur quas prima tenet
diapason species. s. a psilabanomenos ad mese
sed alter alterum tono uel semitonio put na
turaliter introductorii ordo pcedit in gene
re dyattonico excedit acumine. Vnde psilam
banomenos hypophrigii siue Are tam que
est hypodorii tono superuadit acumine simi
liter Mese & alamire ipsius hypophrigii eaz
que est in hypodorio eodem superuadit tono
hinc reliquas interiectas uoces totuzq; ordi
nem hypodorii interiecte uoces ac totus hy
pophrigii ordo superuadent tono. Idem or
do consistit in ceteris quos diligens ex se ipso
potest perquirere quisq;. Cum igitur hii sep
tem modi iuxta septem diapason species co
stituti easdem semper uoces & cordas retine
ant acumine tantum & grauitate inter se in
uicem differentes hii Ptolemeus non incon
uenienter octauum superadiunxit quem hyper
mixolidium appellant musici cuius ordo
mixolidii ordinem tono superat acumine quos
litteris primis in introductorio confixis fi
guraliter discernendos constitui hoc modo.

							a
						a	g
					a	g	f
				a	g	f	e
			a	g	f	e	d
		a	g	f	e	d	c
	a	g	f	e	d	c	b
a	g	f	e	d	c	b	a
g	f	e	d	c	b	a	
f	e	d	c	b	a		
e	d	c	b	a			
d	c	b	a				
c	b	a					
b	a						
a							

17
Hii & etenim modi ppter conuersionē quā
fortiunt̃ trāseundo ex grauitate in acumen
unū ex altero pcreando tropi sūt. appellati
naz tropos grece cōuersio dicit̃ latine. unde
apud. Boetiū Tropi sūt cōstitutōes in totis
uocū ordinibus uel grauitate uel acumine
differētes. Nos aut̃ posterī hos modos nūcu
pamus tonos q̃ si ex tonis & semitonis gñā
tos quos sic solent musici diffinire Tonus ē
regula q̃ per eleuatōem & depositōem oēs cā
tus in fine diiudicat sed hos quidem hic pre
tereūdos tacite esse arbitror cū potius musi
ces practice q̃ speculatōe cōueniant quorum
tractatus & in sexto floris musices & i libro
collocutōm q̃rta collocutōe diffusus in secū
da huius operis parte qui practice ascribetur
loco cōgruo liquidius explanabitur Nunc
uero diapa sō cōsonātiā ad eundem ē q̃ si
mul iūcte diatessaron ac diapente monstrate
sunt pficere Hoc tamen in hīs est aduerten
dum q̃ licet diatessaron in grauiori loco cō
stituta & diapente eidez in acutiori parte cō
iuncta extremis uocibus perfectam diapasō
resonent cōsonantiā medius tamen sonus q̃
diatessaron ad grauiorē explet ac diapenten
inchoat in acumē perfectam auribus nō ad

itiet armoniā ueluti ipse medius tono itēdat
in acumen ubi tunc diapenten ad grauiorē
partem perfitiet & diatessaron ad acutiorem
id enim euenire contingit quoniam diatess
aron cum sit quattuor uocum auribus per
se dissonantiam miscet secundum artem cō
trapuncti Diapente uero quinque uocū opti
mā ducit concordiam cum itaq; inter duos
extremos diapason consonantiam correspon
dentes sonos medius collocetur sonus diapē
ten pfitiens ad grauiorem & diatessaron ad
acutiorem perfectam auribus inuicem pulsi
aditient armoniam & dissonantia quattuor
uocū quam medius ducit ad extremum acu
torem auribus non percipitur. quoniam g
uior ad medium diapentes cōsonantiam per
fectam sonat. Idem grauior ad acutiore opti
mam diapason siphoniam quarū suauis p
prietas dissonantiam illarum quattuor uo
cū quā ducit medius ad extremum ebetat &
obtundit adeo ut auribus discordia ipa nō
percipiatur ob paruulā quā sortita ē por
tionem & debilitatem acuminis nam sonus
acutus debiliior est q̄ grauis. Secus autem si
medius ad grauitatem q̄ttuor iparū uocum
cōmixtionem siue diatessaron implet & dia

6
penten ad acutiore. amplius namq; dissona
re perciperetur quia tenor siue sonus grauis
ob sui tarditatem quam habet i se ut in pri
mo secundi declaratum est plus retinet tpris
qua acutus qui uelocioribus pcreatur moti
bz Vbi aut plus e tpris & tarditatis amplius
pot discordari & p seqns discordantia magis
pcipi ut dicit Aristot. zi. pblemate sue musi
ces ad qd et cōcurrit expositō dñi recōciliato
ris. maioritate itaq; tpris gnis sōus exhibet
tardus & multus hic ipius eē fit māifestū pp
sui tarditatē. I3 acutus sōus mīori tpe reddit
uelox Ideo lat3 discordantia q̄ttuor uocū pp
uelocitatē acutoꝝ sonoz. hiis. n. tribus sōis
sic statibz si gnis p dyttonū uel sēdyttonuz
eleuet q̄ dicit̄ tertia i cōtrapūcto & cōcordā
tia ipscā effitiet tertiā ad m̄diū sonū q̄ cōtra
tenor appellat̄ ad q̄ diapētē siue qntā sona
bat prius q̄ ipius tertie sumeret intensiōez
& sextam ad extremum ad quem prius dia
pason respondebat id est octauam. tertia enī
& sexta sunt speties siue concordantie imper
fecte in contrapuncto atq; ideo grauior ipse
sōus tertiā ad mediū & sextā ad extremū cōsti
tuēs q̄rtā iter ip3 mediū & extremū acutiore
eadē rōe ebetat ipius discordiā extinguēdo

Quam p̄tura insuper naturalia musices acci-
dentia indigent expositōe q̄ cum locus iste
tractare disuadeat alia uolumina diffusius
locis congruis apperient

Et sic est Finis

O cui cardineum licuit contingere honorez
Et me quem virtus inpulit ut venerer
Accipe pua licet sint hec haud munera tāto
Digna viro: cuius nomine surgit opus
Ista et enim nullus censebit paruula lector
Si studii fructum cerpseris ipse mei
En age: me & librū uultu complectere grato
Dicere nec pigeat Tu mihi seruus eris

*preuise
d'ab alme nel
separte*

FRANCHINI Gafori Laudensis Musices
p̄fessoris theoricū opus armonice discipli-
ne Explicit. Impressum Neapolis per Magi-
strum Frānciscū di dino florentinum. Anno
dñi. M. CCCC. LXXX. Die octauo octo-
bris. Inuictissimo Rege Ferdinando regnan-
te. Anno regni eius vigesimo tertio.

*prese.
decem a' greco deca - viginz quasi decem bis gemi
u p b - posito - triginta quasi decem ter genit.
quadringenti. per g. 2nd c.*

Incipit Registrū huius libri

Prīmū uacat
cuit mestos

Fertur
necesse

Triplīciter
lent nisi

In quo
tertia

Bus cātilenā
efficit

Sunt
ceteris

Ti esse
moniis

De iteruallis
nona immobilis

Titur
talium

Tur tonus
da particione

Vt hic
quaternario

Littera
litteras

Daf
pducēdas

Alamire
et tritehypboleō

constrata magis. e. uentus
is acutior. e. lingua non et uentus

J. 25. Cum. montis sancti Jois capaniz alphonso pri metu-
endo
Quos mihi misisti tanta gravitate repletos
Perlegi versus permetuende pater
Non tales cecinit doctus rhodopenus heros
Inferne fidibus qui stupere dormus
Nec tales cecinit Tu fixit moenia thebis
Amphion docta dum canit ille lyra
Sed quos luce dauid uel quales nocte canebat
Dum caneret laudes criste benigne tuas
Unde precor supplex dum tempus postulat ut tu
Perscribas docto pectore multa tuo

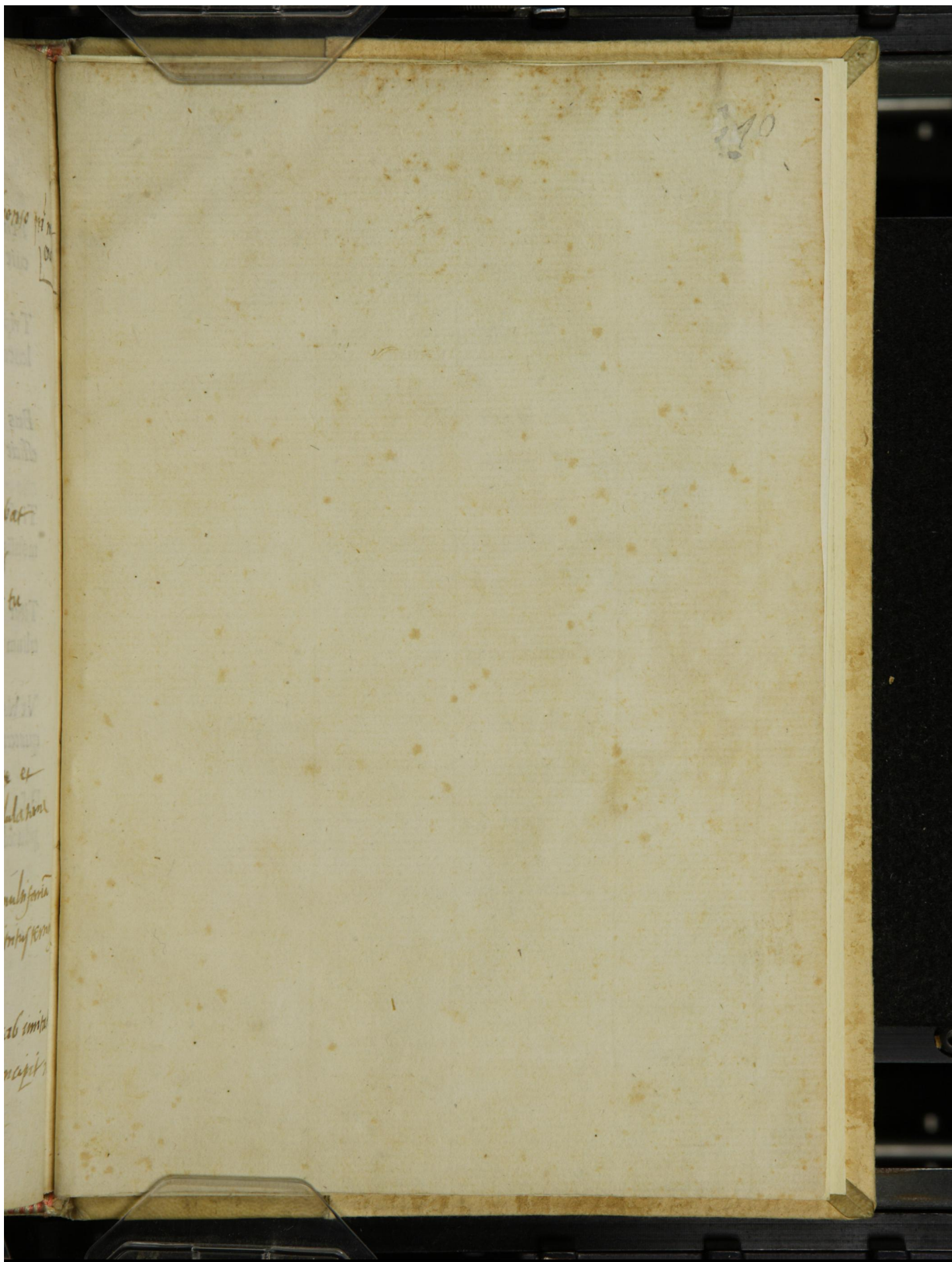
Landimus In bucc.

Numerus est compositio quantitatis discrete et
capitur pro ordine consonantia et modulatione

Nota In superparticulari genere qz multifaria
fit quolibet proportio tot dijs. epititus ternarius
boetius

Multiplex primum genus est qz incipit ab imitate
superparticulari secundum qz a binario incipit et
genente. specifice me debet In pedes 25.

[illegible]

